

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİMDALI**

Mahmut AVCI

**TOMMASO CAMPANELLA VE THOMAS MORE'UN
ÜTOPYALARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez Yöneticisi
Yrd. Doç. Dr. Osman ELMALI**

Erzurum- 2006

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1
 BİRİNCİ BÖLÜM.....	 15
1. Thomas More ve Ütopyası.....	15
1.1. T. More'un Hayatı.....	15
1.2. Ütopyayı Doğuran Koşullar.....	21
1.3. Ütopyada Toplum Yapısı.....	24
 İKİNCİ BÖLÜM.....	 41
2. Tommaso Campanella ve Güneş Ülkesi.....	41
2.1. T. Campanella'nın Hayatı.....	41
2.2. Yaşadığı Dönemin Koşulları.....	44
2.3. Güneş Ülkesi'nde Toplum Yapısı.....	45
 ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	 70
3. T.More, T.Campanella ve Ütopyalarının Karşılaştırılması.....	70
3.1.Temel Başlıklarda Karşılaştırma.....	70
3.2.Ütopyaların Günümüze Yansıması.....	78
SONUÇ.....	81
KAYNAKÇA.....	83
ÖZGEÇMİŞ	85

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****TOMMASO CAMPANELLA VE THOMAS MORE 'UN
ÜTOPYALARININ KARŞILAŞTIRILMASI****Mahmut AVCI****Danışman:** Yrd. Doç. Dr. Osman ELMALI

2006- SAYFA: 85

Jüri : Yrd. Doç. Dr. Osman ELMALI

Doç. Dr. H. Ömer ÖZDEN

Yrd. Doç. Dr. Naci İSPİR

Ütopya, olmayan yer anlamında kullanılan ve felsefeye Thomas More tarafından kazandırılan bir kelimedir. Bu kavram, mevcut şartları zorlayıp, hayali birtakım kurumlar çerçevesinde bir dünya oluşturma çabasının edebi ve felsefi bir ifadesidir. Ütopyalar, gerçekte yaşanmamış bir hayatın kurgusal tasarımlarıdır. Bu kurgular, toplum hayatının iyileştirilmesi için zihinsel ve fikirsel açılımlar meydana getirirler.

Hem Thomas More hem de Tommaso Campanella, dönemlerinin şartları içerisinde kendi siyaset felsefelerini doğrudan ifade edemedikleri için, kendilerine 'ütopya' kavramında serbestlik alanı bulmuşlardır. Yönetim, adalet, özgürlük, insana değer verme, bolluk, toplumsal ilerleme ve mutlu yaşama gibi temel konuları ütopyalarında genişçe işlemişler ve yaşadıkları toplumdaki problemlere çözümler aramışlardır.

ABSTRACT

MASTER THESIS

COMPARING THOMAS MORE AND TOMMASO CAMPANELLA' S
UTOPIAS

Mahmut AVCI

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Osman ELMALI

2006- PAGE: 85

Jury : Assist. Prof. Dr. Osman ELMALI

Assoc. Prof. Dr. Ömer ÖZDEN

Assist. Prof. Dr. Naci İSPİR

Utopia is a word used in the meaning of a non-existing place and caused to philosophy by Thomas More. This concept, forcing the existing conditions, is a literary and philosophical expression of the effort to constitute a world in the frame of some imaginary institution. Utopias, is a speculative envisagement of a life that hasn't been lived in reality. These envisagements bring forth intellect and ideal expansions to make community life better.

Both Thomas More and Tommaso Campanella, found a free area in the concept of 'utopia' for themselves, because they couldn't have expressed their own philosophies of politics directly in the conditions of their era. They have widely studied on basic topics in the utopias such as management, justice, liberty, appreciating humans, abundance, social advance and leading a happy life and tried to find solutions to the problems of the community.

ÖNSÖZ

Yaşanılabilir bir dünya önce hayalde var olur. İnsanlar, dünyadaki tekdüzelikten veya kötüye gidişten sıkılarak kendilerini olmayan yerlere, olmayan insanların arasına atarlar. Bu yolculuğun sınırları zihinsel varlık alanında başlar ve zihinsel varlık alanında sona erer. Atılan her adımda bütün ayrıntılara önem gösterilir. Fiziki yapılar, kurumlar ve canlı hayat eksiksizdir. Var olan dünyayı anlamlı kılan insanlar da erdemli seviyededir. İşte ütopyalar, bütün bunları içlerinde barındırırlar.

Yazarlarının keskin ve analitik ürünleri olan ve siyaset felsefesinin eleştirel bir bölümünü oluşturan ütopyalar, güncelliklerini her çağda korumaktadır. Çünkü toplumsal ilerleme var olan yapıyı sorgulama ile işe başlar. Bu sorgulama hayatı sürekli geliştirerek değiştirir ve düzenler. Bu gelişimin temel ögesi olan insan, geçmişi yeniden şekillendiremeyeceğini bilir. O halde insan, yaşanacak hayatı daha da güzel kılmak için şimdiden yola koyulup tasarımlar yapmalıdır. Bu döngü ütopya düşüncesini canlı tutmaktadır.

İncelemiş olduğumuz konu, ütopya düşüncesinin temel yapıtları olan Thomas More' un 'Ütopya' sı ile Tommaso Campanella' nın 'Güneş Ülkesi' nin karşılaştırılmasıdır. Yaptığımız bu çalışma, ütopya dünyasına genel bir bakış açısını yansıtır.

Tezimizi üç bölüm halinde ortaya koymaya çalıştık. Temel bölümleri incelemeye geçmeden önce tezin giriş kısmında, ütopyanın tanımını, ütopya türlerini, ütopyaların farklı dönemlerde yazılış nedenlerini, toplumsal ve yönetsel şartları, ayrıca düşünürleri bu konuya iten sebepleri açıklamaya çalıştık. Bu açıklamalar, tezimizin asıl bölümlerini daha iyi anlamamıza imkan sağladı.

Birinci bölümde, Thomas More ve 'Ütopya'sını ele aldık. Filozofun hayatı ve yaşadığı dönemin şartlarını, eserinden önce kısa bir incelemeye tabi tuttuk. Çünkü ütopya eserleri, filozofun yaşamı ve döneminin toplumsal koşullarının etkisi altındadır. Ütopya adlı eserini ise temel konularıyla inceledik.

İkinci bölümde de, birinci bölüme benzer olarak, Tommaso Campanella ve onun 'Güneş Ülkesi' adlı eserini inceledik. Campanella'nın yaşamını olumsuz etkileyen süreç ve döneminin kötü koşulları, Güneş Ülkesi'nde bütün zıtlıklarıyla karşımıza çıkmaktadır. Filozof, ancak bu şekilde kendini ifade etmiştir.

Son bölümde ise, bu iki filozof ve eserlerinin karşılaştırmasını yaptık. Bu karşılaştırmayı yaparken, coğrafi yapı, yönetim, yasalar, tarım, cinsellik, eğitim ve öğretim, savaş, din, giyim, yeme- içme, sağlık gibi temel başlıkları kullandık. Benzer ve farklı yönlerini elimizden geldiğince ortaya koymaya çalıştık. Ütopyaların günümüze yansıyan yönleriyle tezimizi noktaladık.

Bu çalışmayı yaparken, her türlü sıkıntıya sabır ve destekle olumlu katkıda bulunan, tezin ortaya çıkmasında emek ve teşviklerini benden esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Osman ELMALI'ya, tezimizin oluşturulmasında yön gösteren ve değerli katkılarda bulunan hocam Doç. Dr. H.Ömer ÖZDEN'e, bugünlere gelmemde emeğini eksik etmeyen aileme minnet ve teşekkürü bir borç bilirim.

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e	: Adı geçen eser
A.Ü. S. B. E.	: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
c.	: cilt
çev.	: çeviren
Ktp.	: kütüphane
p.	: page
s.	: sayfa
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
Vol.	: volume
Yay.	: yayınevi
Üni.	: Üniversite

GİRİŞ

İnsanoğlu yaşamsal varlık alanı olan dünya coğrafyasında var olduğu günden bugüne kadar geçen zaman diliminde, bir arada yaşama ihtiyacı hissetmiştir. Bu hissediş beraberinde toplum dediğimiz temel yapıyı meydana getirmiştir. Bu yapı, kendi kendine yetmeyen ve sınırsız ihtiyaç sahibi insanların bir araya geldiği bir birliktelik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir arada yaşama, iletişim, sorumluluk, haklara saygı, güvenilirlik ve ihtiyaç değişimini doğurmuştur.

Bazen küçük gruplar, çoğu zaman da büyük topluluklar halinde varlıklarını sürdüren insanların, birlikte yaşamaya niçin ihtiyaç duydukları konusunda ileri sürülen tezler birbirinden farklıdır. Genel olarak ‘toplum teorileri’ olarak isimlendirilen bu tezlerden bazıları, insanların bir arada bulunmalarına ‘güç’ü temel yaparken (kuvvet teorisi), bazıları da insanların varlıklarını sürdürmelerinde yardımlaşmak zorunda oldukları düşüncesini ileri sürerek, birbirleriyle gizli bir anlaşma yaptıklarını, topluluk halinde yaşamının temelinde ise bu anlaşmanın olduğunu (sözleşme teorisi) kabul etmektedirler.¹

Bu anlamda küçük yerleşim birimleri, büyük kentler ve en üst yapı olan devlet de bir toplumdur. İnsanların bir araya gelmesi bir topluluk oluşturur ama bu topluluk; siyasi, idari, adli, ahlaki kurumların varlığıyla bir toplum olur. Toplumların oluşturduğu en üst yapı devlettir. Buna göre devletin yönetim ve idaresi siyaset ile olur.

Klan toplumlarından çok kültürlü toplumlara kadar insanlar, o toplumun varlığı ve varlığının devam edebilmesi için, idare ve yönetim konuları üzerinde kafa yormuş ve o toplumun özellikleri doğrultusunda yönetim bilimi oluşturmaya çalışmış veya siyaset felsefesi yapmışlardır.

¹ Osman Elmalı, “**Farabi’de Toplum Felsefesi**”, Felsefe Dünyası Dergisi, 42.Sayı, 2005/2, s.113.

En eski yazılı belge sahibi olan Sümerlerde, ilk yazılı antlaşma olan Kadeş antlaşmasında, Hititlerin kraliçeli yönetim biçimlerinde, Mezopotamya uygarlıklarında, Eski Mısır- Nil nehri yerleşmelerinde, daha sistemli olarak gördüğümüz Eski Yunan sitelerinde, Göktürk yazıtlarında, Roma imparatorluğunda ve Çin imparatorluklarında siyaset teorisi, bilimi veya felsefesi var olmuştur. Eski çağlardan günümüze kadar geçen zaman sürecinde, dünyanın çeşitli bölgelerinde ve farklı çağlarda yaşamış, derebeylikten- imparatorluğa, gelişmiş/gelişmekte olan devletlere kadar her toplum, yönetim ve siyaset felsefesi üzerine kafa yormuştur. Bu bağlamda sadece yazılanlardan söz etmek eksiklik olur. Dünyanın her tarafında yaşamış ve yaşamakta olan toplumlarda, sözlü ve içselleştirilmiş yönetim ve siyaset ile ilgili düşünceler var olmuştur.

Siyaset felsefesi, 'egemenlik', 'genel irade', 'kuvvetler ayrımı', 'kamuoyu', 'ortak çıkar' gibi kurguların tümüyle uğraşır. Kurgu, tüm siyasi teoriyi nasıl niteliyorsa, ütopya yazımını da öyle niteler.²

Toplumsal-kültürel süreçlerin üzerine önemli genellemelerin yapıldığı toplum felsefeleri, araştırma alanı olarak felsefecileri uğraştırırken, bunalım zamanlarında toplumların sorunları üzerine öneriler getiren ve eserlerinde ideal düzenlerini kuran ütopya yazarlarının düşünceleri, aslında toplum felsefelerinin bir alt bölümü olmasına rağmen, felsefeyle uğraşanlar tarafından beklenen ilgiyi bulamamıştır. Edebiyatçıların bu eserleri edebi bir tür olarak incelemeleri, onların, felsefi yönlerini ikincil derecede bırakmıştır.³

Bunlardan bahsederken, siyaset felsefelerini bütünüyle ortaya koymak gibi bir amacımız yoktur. Bu bölümde belli başlı yönetim biçimlerinden -ayrıntıya girmeden-söz edip, asıl konumuz olan ve siyaset felsefelerinin bir kısmını teşkil eden 'ütopya' felsefelerine geçeceğiz.

Yönetim biçimleri genelde, monarşi, aristokrasi ve demokrasi olarak farklı coğrafyalarda görülmektedir. Çünkü çoğunlukla siyasi hiyerarşinin başında bir kişi veya az sayıda kişiler vardır.⁴

² Krishan Kumar, **Ütopyacılık**, çev. Ali Somel, İmge yay., Ankara, 2005, s.49.

³ Abamüslüm Akdemir, **Toplum Felsefesi Açısından Ütopyalar**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. S. B. E. Erzurum, 1988, s.2.

⁴ Gaetano Mosca, **Siyasi Doktrinler Tarihi**, çev. Samih Tiryakioğlu, İstanbul, 1969, s.51.

Monarşi, en yüksek güç ya da iktidarın tek bir kişide toplandığı yönetim tarzı, devlet modeli olarak tanımlanır. İktidarın, tüm yönetim yetkilerinin kendisinde toplandığı bu kişi, yani monark iktidarı, fetih, seçim, hile yoluyla ya da babadan miras alınmış olabilir. Bu iktidar sınırlı olabildiği gibi mutlak da olabilir.⁵

Aristokrasi, en iyilerin hem düşünsel hem de tarihsel olarak, monarşinin ve demokrasinin karşısında yer alan yönetimi. Soylu, iyi yetişmiş, aristokratik insanların devlet yönetiminde olduğu yönetim biçimidir.⁶

Demokrasi, halkın yönetimi, halkın kendi kendini yönetmesi anlamına gelen siyasi yönetim biçimidir. Genel olarak, temsil, çoğunluğun yönetimi, partiler arası karşıtlık ve yarışma, alternatif hükümet şansı, kontrol, azınlık haklarına saygı gibi temel kavram düşüncelerle beliren politik sisteme denir.⁷

Bu üç temel yönetim biçimine oligarşi ve tiranlık da eklenebilir. Bu çerçevede oligarşi, zengin ve varlıklı insanların, idari yatkinliklerine bakılmaksızın yönetimde olmasıdır. Tiranlık ise, kendi isteklerini her şeyin üstünde tutan zorba bir kişinin yönetim biçimidir.

Devlet, yönetim ve toplumla ilgili olarak bazı ilkçağ filozoflarının düşüncelerine de detaya girmeden yer vermek yerinde olacaktır. Çünkü ilkçağ filozoflarının bu konulara katkısı ve kendisinden sonra gelen filozoflara kaynak olma bakımından etkisi dikkat çekicidir.

Yönetim konusunda Sofistler arasında farklı düşüncelere rastlıyoruz. Sofistlerin düşüncelerinin alıcıları durumundaki öğrencilerinin bir bölümü aristokrat gençlerdi. Sofistler arasında aristokratik düşünceleri savunanlar da vardı fakat sofistlerin çoğunun, aslında demokratik düşünceler geliştirdikleri söylenebilir. Bunlardan Antiphon, aristokrat- avam ayırımına karşı çıkarak, insanların doğuştan birbirlerine eşit olduklarını öne sürmüştü. Alkidamas, "Tanrı herkese özgürlük vermiştir, doğa kimseyi köle yapmamıştır" diyerek, efendi-köle ayırımına karşı çıkmıştı. Protagoras, devlet bilgisinin belirli bir sınıfta değil tüm vatandaşlarda bulunması gerektiğini belirterek, demokratik bir politika anlayışını dile getirmektedir. Yunan'da pek yaygın olan Hellen-Barbar ayırımına karşı çıkan

⁵ Ahmet Cevizci, **Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002, s. 725.

⁶ Cevizci, a.g.e , s. 91.

⁷ Cevizci, a.g.e , s. 257.

sofistler de vardı. Thrasyrnakhos, "adalet güçlünün işine gelendir" diyerek uygulamadaki durumdan acı acı yakınırken, Kallikles onun tam zıddı olan düşüncele ileri sürmüştü. Ona göre, zayıflar birleşip, doğuştan üstün olanları, "hak/adalet, başkalarından fazla şeye sahip olmak için uğraşmamaktır" diyerek dizginleyen yasalar, ahlak kuralları koymuşlardır. Oysa hak ve adalet güçlünün istediği gibi yaşaması, tutkularının kendisini götürdüğü yere dek gitmesidir. Kısaca "hak güçlünüdür" der.⁸

Yine ilkçağ filozoflarından olan Platon, 'Devlet' adlı eserinde, insanların tek yaşamayı bırakıp toplu yaşamalarına yol açan, toplumu yaratan nedenin, insanların kendi kendilerine yeterli olmayıp, yaşamak ve gereksinimlerini karşılamak için başkalarına duydukları ihtiyaç olduğunu söyler. Örneğin çiftçi, marangoz ve kunduracının yaptıklarına, marangoz ve kunduracı ise, çiftçinin yetiştirdiklerine muhtaçtır. Kısacası, toplumu yaratan şeyin "işbölümü" olduğu söylenmek istenir.

İnsanlar yaradılıştan farklı işlere eğilimlidir. Eğilimlerine uygun olarak, toplumda kimi şu kimi bu işi üstlenir. Toplumda her insanın birden çok işi değil, doğuştan eğilimli olduğu bir tek işi görmesi gerekir. Aynı zamanda kişinin o iş ile sürekli olarak uğraşarak, o işte ustalaşması (uzmanlaşması) gerekir. Böylece Platon'un, iş bölümünden yola çıkarak sınıflı toplumun yapısını ortaya koymaya başladığını görüyoruz.⁹

Aristoteles'e göre ise; kişi tek başına mutlu olamaz, çünkü insan doğuştan toplumsal ve siyasal bir hayvandır. İnsana mutluluk verecek aklın eylemi de, ancak bir topluluk içindeki eylemidir. Tek başına yaşayan canlı, ya Tanrıdır ya da hayvan. Siyaset bilimi ve sanatı en yüksek iyiyi, mutluluğu amaçladığından, en yüksek sanat ve bilimdir. Yine Aristoteles'e göre aile, toplumun kaynağı ve çekirdeğidir, insan tek başına kendine yeterli olmayan bir varlıktır. Bu nedenle erkek ile kadın, efendi ile köle arasındaki ikili birleşmelerden ilk toplum olan aile doğmuştur. Aile insanların günlük gereksinimlerinin karşılanmasına yeterli bir toplumdur, ama günlük gereksinimlerin ötesindeki gereksinimler için yetersizdir. Bu nedenle günlük gereksinimlerin ötesindeki ortak amaçların (örneğin

⁸ Alaeddin Şenel, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Bilim ve Sanat Yayınlar, Ankara, 1998, s.132.

⁹ Şenel, a.g.e., s.146.

savunmanın) gerçekleştirilmesi için, ailelerin birleşmesiyle köy oluşmuştur. Ama köy de bazı bakımlardan (örneğin erdemi geliştirme bakımından) kendine yeterli değildir. Birçok köyün kendine yeterli ve yetkin bir toplum oluşturmak üzere birleşmesiyle de polis (kent devleti) doğmuştur. Kent devletinin yapısını anlamak için onu oluşturan parçaların yapısını bilmek gerekir. Aristoteles'e göre devlet, eşit olmayan parçalardan kurulu olup, bu parçaların karşılıklı olarak birbirlerini gereksinimleri ile sürdürülür. Zengin yoksulun emeğine, yoksul zenginin yönetimine muhtaçtır. Toplumsal ve ulusal koşulları göz önüne almaksızın yönetimleri iyi-kötü yönetimler olarak sınıflandıran Aristoteles, bu koşullar göz önüne alındığında hiçbir yönetim biçiminin tüm halklar için iyi ya da kötü olduğunun söylenemeyeceğini, bazı yönetimlerin bazı halklara, öteki bazılarının ötekilerine uygun olabileceğini söylemektedir.¹⁰

Yine başka bir ilkçağ filozofu Epikuros, tarih görüşü içine, sözleşmeye dayandırdığı 'devlet kuramı'nı yerleştirmiştir. Bu kurama göre, önceleri ortak çıkar anlayışı olmadan birbirleriyle işbirliği içinde olmayan insanlar, zamanla ortak çıkar duygusuna sahip olup, tehlikeleri birlikte önleyip, birlikte çalışarak daha fazla haz ve mutluluk elde etmek amacına yönelik bir sözleşmeyle devleti kurmuşlardır. "Bütün hukuk, herhangi bir yerde veya herhangi bir zamanda, toplum içinde kötülük etmemek ve kötülük görmemek için yapılmış bir anlaşmadan başka bir şey değildir" sözü, Epikuros'un, hukuk kurallarının toplamı olan devleti de sözleşmeye dayanan bir birlik olarak düşündüğünü gösterir. Genel olarak adalet herkes için eşittir diyen Epikuros, bu düşünceleriyle demokratik devlet ve toplum anlayışına iyice yaklaştığı halde, bireysel mutluluğu ön plana çıkardığından, düşünceleri tam eşitlikçi düşünceler olamamıştır.¹¹

Bireysel akılların evrensel, tanrısal akıldan pay aldıklarını söyleyen Stoacılar, soy, zenginlik, statü, halk farkı gözetilmeksizin, hepsinin içinde aynı tanrısal akıl bulunan insanların evrensel eşitliği düşüncesine vardılar. Öte yandan, gene hiç bir ayırım söz konusu olmaksızın aynı evrensel aklın yasalarına uymaları gereken insanların, çeşitli devletler halinde, çeşitli yasalar altında değil, evrensel bir devletin tüm insanlara aynı biçimde uygulanan yasaları altında bulunmaları

¹⁰ Şenel, a.g.e., s.168-174.

¹¹ Şenel, a.g.e., s.179.

gerekliliğini söylerlerken, dünya vatandaşlığı (kozmpolis) düşüncesine ulaşırlar ki, bunlar Stoacı düşünüşün ulaştığı eşitlikçi sonuçlardır.¹²

Son olarak, Roma siyasal düşünüşünün temsilcilerinden olan Cicero'nun devlet tanımı şöyledir: "Devlet halktan başka bir şey değildir. Halk deyince herhangi bir biçimde bir araya toplanmış olan rasgele bir yığını değil, ortak bir yarar, amaç ile uyum halinde bulunan, hukuksal bağlarla birleştirilmiş insanlar topluluğunu anlatmış oluruz." Cicero, başlangıçta dağınık olan ve bir göçebe yaşamı süren insanların, toplumsallık güdüsü ile birleşerek, devleti meydana getirdiklerini söyler.¹³

Yönetimler, farklı dönemlerde farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. İnsanoğlu, var olma çabasını kaostan uzak, düzenli bir toplumda yaşamak için sürdürmeye çalışmıştır. Şunu belirtmek gerekir ki; kötü niyet bazen her şeyin önüne geçmiştir. Bu bağlamda bilinçsiz idareciler, halklarını ve devletlerini tehlike altına atmış ve devletleri de kısa ömürlü olmuştur. Aksine bilinçli ve adaletli yöneticiler başarılı ve yönetimleri uzun ömürlü olmuştur. Bu sebeple dünyada çok yönetici ve çok yönetim var olmuştur.

Toplumun oluşmasıyla birlikte, problemler de açığa çıkmış ve insan, toplumsal mutluluğu bulabilmenin peşinde olmuştur; bununla birlikte o, 'işte mutluluk buradadır' deme şansına sahip olabilmiş midir? İnsanlık tarihine şöyle bir bakıldığında, bu sorunun cevabının arandığı, değişik yönetim şekillerinin bulunduğu görülmektedir. Bu yönetim biçimleri arasında demokrasi, monarşi, aristokrasi gibi aktif olarak toplumları yönetmiş olan yönetim şekilleri bulunduğu gibi, alternatif bir yönetim biçimi olarak da ütopyalar dikkati çekmektedir.¹⁴

Düşünce tarihinde ortaya konan düşünceler ihtiyaçtan doğmuştur. Ütopyaların yazılış amaçları da yönetim ve yöneticilerle doğrudan bağlantılıdır. Hatta yönetim karşıtlığının yansımasıdır denilebilir. Ancak, dönemlerinin yönetim biçimleri iyi olsaydı ütopyalar ortaya çıkabilir miydi? sorusu aklımızdan geçer. O halde toplumun içinde bulunduğu şartlar, ihtiyaç duyulan şeylere insanları yöneltmektedir.

¹² Şenel, a.g.e., s.181.

¹³ Şenel, a.g.e., s.198.

¹⁴ H. Ömer Özden, "Platon ve Campanella'nın Siyaset Felsefelerinin Kısa Bir Kritiği", Dinbilimleri Dergisi, 3.sayı, s.2.

Bunalım zamanlarında, insan ve toplum problemleri üzerine düşünme ve inceleme gayretinin artması beklenebilir. Nitekim incelenen olgular da bu bekleyişi doğrulamaktadır. Anlamli tarih felsefelerinin, tarih olaylarının açıklıkla anlaşılabilir yorumlarının ve toplumsal- kültürel süreçler üstüne önemli genellemelerin çoğu, gerçekten de ya ciddi bunalım, felâket ve geçiş-çözölme dönemlerinde ya da bu gibi dönemlerin hemen öncesinde ve sonrasında ortaya çıkmıştır.¹⁵

Devrinin yönetim biçiminden haz duymayan ve bunalan filozoflar, tasarladıkları yönetim biçimini ve devlet modelini yazıya geçirmişlerdir. İşte Ütopyalar da bu şekilde vücut bulmuştur. Düşünce tarihinin belli başlı ütopyaları ideal ‘Devlet’iyle Platon, ‘Ütopya’sıyla Thomas More, ‘Güneş Ülkesi’yle Tommaso Campanella, ‘Yeni Atlantis’iyle Francis Bacon tarafından ortaya konulmuştur.¹⁶

En önemli ütopya türleri, ideal bir toplum düzeni oluşturmak için siyasetin temel problemleri ve siyaset bilimi temelinde yazılan siyasi ütopyalardır ki, Platon ve More’un ütopyaları bu türdendir.

Bir takım tarih felsefeleri tarafından tasarlanan yetkin ve ideal düzen olarak ve tarihsel gelişmenin nihai evresinde çıkacağına inanılan ütopyalar ikinci tür ütopyalardır. Hegel, Spencer ve Marx’ın ortaya koyduğu ütopyalar buna örnek gösterilebilir.

Olması gerekenden ziyade, olumsuz yönlerin de hesaba katılarak gelecekte nelerin gerçekleşebileceğinin tasarlandığı korku ütopyaları 3. tür ütopyalardır. Aldous Huxley’in Cesur Yeni Dünya’sı ve George Orwell’in 1984’ü bu türe örnektir.

Dini grupların, marjinal ya da ihtilalci toplulukların insan temelli değişimle ilgili öndeyilerine dayanan ütopyalar, insanın tüm potansiyel güçlerinin gerçekleşmesini amaçlayan felsefi antropoloji denilen ütopyalar, yine ütopya türlerine örnek olarak gösterilebilir.¹⁷

¹⁵ Pıtırım.A.Sorokin, **Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri**, çev. Mete Tunçay, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1972, s.15.

¹⁶ Cevizci, a.g.e , s. 1069.

¹⁷ Cevizci, a.g.e , s. 1069-1070.

Tüm ütopyalar tanım gereği kurgudur; bu bakımdan gerçek dünyayı konu alan tarih yazımından farklı olarak gerçekleşmesi mümkün olan hatta olağandışı dünyaları ele alırlar. Bu kapsamda da hayale dayalı edebiyatın tüm türlerine benzerler. Çoğunun düşüncesinde imkânsız ya da en azından gerçekleşmesi çok zor olanları kapsayacak şekilde geleneksel kurgunun sınırlarını genişletirler. Yani kurguları, geleneksel gerçekçilik ve doğallık üzerine kurulu romandan çok, bilimkurgu türüne aittir. Ancak ne olursa olsun kurgu dünyasında kalır ve onun temel özelliklerini taşırlar. Örneğin 'gerçek' ya da mantıklı olup olmadıkları, tarihe ve çağdaş yaşama doğrudan başvurarak değerlendirilemez, fakat tarih ve toplumsal gerçekliği de başka roman türlerinden daha fazla göz ardı edemezler.¹⁸

Kişilerin veya filozofların ütopya yazmalarına yol açan bir takım nedenler vardır. Bu nedenlerin başında, filozofun ya da entelektüelin, dünya ya da dünyalar yaratma ihtiyacı gelir. Bu bağlamda bir ütopya oluşturma, kâğıt üzerinde bile olsa, bir bakıma tanrısal bir faaliyettir. Ütopya yazmanın bir başka nedeni, toplumu ve var olan toplumsal kurumları tümüyle eleştirme ve aşma arzusudur. Burada tasarlanan ideal toplum düzeni, var olan toplum düzeninin tam karşıtı bir toplum düzeni olmak zorundadır. Ütopik düşüncenin temelinde nihayet, toplumsal uyum ve düzenle ilgili tüm doğruların bilindiği, bu bilgilerin aktarılacak gerçek ve yetkin bir toplum düzeninin kurulabileceği şeklindeki iyimser inanç bulunur.¹⁹

Arzu ve tasarım, uyum ve umut, muhtemelen başka toplumsal ve siyasi felsefelerin oluşumunda olduğu gibi elbette ütopyanın oluşumunda da mevcuttur. Ancak ütopya sadece bu unsurları yeniden birleştirmeyi, onun kendine özgü mucitliği vardır. Bir kere kurulduktan sonra, insanlığın durumu üzerine akıl yürütmede çok farklı olanaklar içeren bir harita sunar.²⁰

Ütopya kelimesi bütün dünya dillerine Thomas More'un aynı adı taşıyan kitabından geçmiştir. More bu kelimeyi, eski Yunanca'nın ou (değil) ve topos (yer) kelimelerinden, 'hiçbir yerde olmayan' anlamında türetmiştir.²¹

Yine ütopya, "ideal ya da yetkin toplum, ideal bir toplum düzeni ya da yönetim biçimi ortaya koyan tasarım" diye de tanımlanabilir.²²

¹⁸ Kumar, a.g.e., s.44.

¹⁹ Cevizci, a.g.e , s. 1069.

²⁰ Kumar, a.g.e , s.35.

²¹ Ali Bülent Kutvan, **Ütopya**, Index yay., İstanbul, 2004, s. 11.

Thomas More yalnızca iki Yunan kelimesinin (outopos “hiçbir yer”, eutopos “iyi yer”) tipik nükteli bir bitleştirilmesiyle “ütopya” kelimesini icat etmedi, ütopya kavramının içeriğini de icat etti. Bu yeni kavramın bir kısmı edebi bir form; daha önemlisi, insani ve toplumsal dönüşümün olanaklarına yönelik yeni ve geniş kapsamlı bir anlayıştı.²³

Ütopycı toplumu hayal eden kitaplar, okuyucularını, kendi dünyaları hakkında eleştirel bir zihniyete sahip olmaya çağırdılar. Aslında şu denilmek istenmektedir: “gerçek hayatta yaptığın şeylerle, ideallerinde olanı mukayese et”.²⁴

Her sosyal öğreti, çeşitli şikâyetlerin kaynağı olan kurulu düzeni değiştirmek, ona yeniden biçim vermek isteyeceğine göre, toplumun ileride alacağı ideal durumu dile getirir. Bu bakımdan her sosyal öğreti bir çeşit ‘ütopya’dır. Gerçi ütopya denince, genel olarak, kurulu düzeni temelinden değiştirmek isteyen, dolayısıyla ilk bakışta gerçekleşmesi mümkün olmayan sosyal öğretiler anlaşılır. Bu anlamda ütopya gerçekleşme imkânları ve çareleri üzerinde pek durulmayan ideal bir toplum taslağıdır.²⁵

Bir başka anlatımla ütopyalar, toplumsal gerçekliğe ve onun gelecek üzerindeki yansımalarına bakmaktan kaçınmayan eleştirel bir girişimin ifadesidir.²⁶

Ütopycayı tanımlamadaki güçlük, bir ölçüde, bu kavramın oldukça farklı biçimlerde tanımlanabilmesinden kaynaklanmaktadır. Aslında, çok yönlü bilimsel ve zihinsel bir olgu söz konusudur.

Ütopycı kavramının, örnek olmayı amaçlayan biçimler altında, toplumların gerek tamamlanmış ve kusursuz, gerekse bitmemiş ama geleceği parlak esin ya da düşlerini dile getiren düşünsel üretimler bütününe kapsadığı gözleminden yola çıkacaktır. Ütopycı anlatımlar içinde, dinsel izlekler toplumsal görüşlere, felsefi ya da ideolojik inançlar yenileştirmeci ve siyasal izlencelere karışır. Kaldı ki,

²² Cevizci, a.g.e , s. 1069 .

²³ Krishan Kumar., **Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşı Ütopya**, çev. Ali Galip, Kalkedon yay., İstanbul, 2006, s.46.

²⁴ Olsson, Karen, “**Utopia As A Way Of Life**”, U.S. News & World Report, 2000, Vol. 129, Issue 16, p.1.

²⁵ Hüseyin Batuhan, “**Sosyal Öğretilerde Mythos ve Ütopya**”, Felsefe Arkivi, 1962, 13.sayı, s.87-88.

²⁶ Michele Riot-Sarcey, Thomas Bouchet, Antoine Picon, **Ütopycalar Sözlüğü**, çev. Turhan Ilgaz, Sel yay.,İstanbul, 2003, s. 8.

ütopya anlayışı ve sorunları da ne bir parçası oldukları uygarlığın kimi anlıksal değişmezlerinden ne de az çok organik bir biçimde içine katıldıkları farklı bağlamlardan ayrılırlar.²⁷

Ütopya bazı ilkelere dayanarak hayali bir toplum şekli tasarlanmasıdır. Devlet, sosyal düzenin ve toplumun gerisinde kaldığı zamanlarda, ütopyalar ortaya çıkar. Çünkü bazı düşünürler, adaleti sağlayacak ideal bir toplum tasarlama gereksinimi duyarlar. Ütopyalar, geleceğe yönelik olmakla birlikte yaşanan gerçeklikleri aşan tasarımlardır.²⁸

Ütopyacıları bir araya getiren ve onların teorilerini diğerlerinden ayıran, az çok sabit bir maddi bolluk, toplumsal kaynaşma ve bireysel tatmin sağlamanın ötesinde insani, toplumsal veya doğal herhangi bir engel bulunmadığını farz etmeleridir. İnsanın seküler bir mükemmellik yakalaması önünde ciddi bir engel ya da sağlam bir duvar yoktur. Kıtlığın üstesinden gelinebilir, çatışmalar sona erdirilebilir, ahlaki ikilemler ve psikolojik bunalımlar çözümlenebilir. Kısacası insanlar (Tanrı olamasalar da) tanrılar haline gelebilirler. O halde, iki yakası bir araya gelmeyen ve toplumsal olarak parçalanmış bir dünyadaki iktidar mücadeleleri olarak anlaşılan 'siyasetin' ne gereği var? Ütopyacı teoride, siyasete karşı sıkça rastlanan küçümseyici tutum, ondaki mükemmelleşebilirlik inancının mantıksal uzantısıdır.²⁹

Her ütopya bir tarih felsefesi ve topluma ilişkin genel bir bakışı varsayar. Öte yandan kökenine ilişkin bir mutluluk durumunun çağrıştırılmasıyla, toplum yaşamı ve mutlu bir gelecek özleminin yol açtığı gereksinimlerin zamandan bağımsız çözümü arasında bocalar. Bir bakıma, ütopyalar, siyasal sistemlerin ya da geleceği söylenen yeni zamanların beklentisi kadar söylencelerin de temelini oluşturur. Son derece zengin çeşitliliğin ötesinde, genel olarak ütopyalar, kendilerini ortak bir düşünsel, bir yaratım ya da oluşturma tipi içine kolayca katabilecek zihinsel ve yazınsal biçimler üstlenir. Bu da ütopyaların seyrek olarak ya da yalnızca parçasal bir biçimde de olsa kâhin işi olmasına engel oluşturmaz.

²⁷ Philippe Raynaud, Stephane Rials, **Siyaset Felsefesi Sözlüğü**, çev. İsmail Yerguz, Necmettin Kamil Sevil, Emel Ergun, Hüsni Dilli, İletişim yay., İstanbul, 2003, s. 949.

²⁸ Süleyman Hayri Bolay, **Felsefeye Giriş**, Ankara, 2004, s. 227.

²⁹ Kumar, Ütopyacılık, s.51.

Çünkü çoğu zaman kendilerine, çeşitli oldukları kadar görece bir kesinlik içerir. Hatta somut kültürel, toplumsal ya da siyasal hedefler belirlerler.³⁰

Ütopik yapıtların özgül niteliği, az çok açık bir biçimde, örnek bir akıl yürütme ile kınanabilir görülen ortak durumları törel ya da dinsel, toplumsal ya da siyasal düzlemde yan yana getirmektir. Gerçekleşebilir ile gerçekleşemez arasındaki karşıtlık, bu türden düşünsel oluşturmaları ancak kısmen temellendirir. Ütopyacı, ideal toplumu kendi gözünde dilediğince biçimlendirdiğinde kendine pek az sınır koyacağı kesindir. Öte yandan yaklaşımı neredeyse hiçbir zaman mantıksız ya da oyunsu değildir. Ütopyacı yaklaşımın özü, sanki önemli olan bunları en titiz ve kesin biçimde tasarlamakmış gibi önerilen çözümleri köktenleştirmek ve ille de yapılabirliklerini göz önünde bulundurmaya çalışmamaktadır. Yine de, bir meslek ahlakını öne çıkarma ve değerlendirme gereği hiçbir zaman düşünülmemiştir. Ütopyacı, az çok dolaysız bir biçimde güdümlü bir yazardır. Bu güdümlülük gerek kültürel, dinsel ve düşünsel, gerekse toplumsal ve sözcüğün kesin anlamında siyasal düzlemde ortaya çıkar.³¹

Ütopyanın zamansal, mekânsal ve kavramsal sınırları vardır. Daha doğrusu bu kavram, belirli bir tarihsel uğrakta, belirli bir entelektüel ve kültürel gelenek içerisinde şekillenen çehresi göz önüne alınarak tanımlanır. Doğa bilimlerinden farklı olarak beşeri bilim kavramlarının özü zaman dışı değildir. Bu kavramlar, özgün tarihselliklerin ve bunların özgün kavranışlarının ürünleridir. Yerleştikleri zaman dilimi ve kullanım çeşitliliği içerisinde taşıdıkları anlam değişebilir. Bu durum, kavramların kullanımında keyfi davranılması gerektiği ya da keyfi davranılabileceği anlamına gelmez. Bir sonraki bölümde göreceğimiz gibi, ütopyalarda genellikle belirli biçimsel ve tematik süreklilikler görülür. Ne var ki bu, her zaman ve her mekânda geçerli evrensel ve özcü bir tanımın bulunamayacağını dolayısıyla aranmaması gerektiği anlamına gelir. Özellikle ütopya söz konusu olduğunda, yer ve zaman farklılıklarının ütopyanın karakterini belirlemede önem taşıdığını kabul etmemiz gerekir.³²

Ütopya, sadece mükemmel değil mükemmelleştirilmiş bir toplum hayaliydi. Ütopya, mevcut toplumların sadece zaafalarını ve kusurlarını değil,

³⁰ Philippe Raynaud, Stephane Rials, a.g.e , s. 949.

³¹ Philippe Raynaud, Stephane Rials, a.g.e , s. 949-950.

³² Kumar, Ütopyacılık, s.57.

kendi düzeninin mükemmel uyumunu ve dengesini tehdit edebilecek her türlü faaliyetleri yok eder. Kendisini, zaman dışı hakikat âleminin dünyevi temsilcisi olarak görür.³³

Ütopya mevcut gerçekler üzerine inşa edilir, ancak ona mahkûm kalmaz. Gerçekliğin tarafsız ve bilimsel bir tür yansıması olmak, ilkesel olarak ona yasaktır. Bazı eğilimlere itiraz edip bazılarını kayırarak hem tercih edilebilir hem de olası bir gelecektekine yana ağırlığını koymak ister. İflah olmaz bir biçimde partizandır. Şu anda olup bitenlerin çoğu, kendi dürtü ve devinimlerine bırakılsa yeryüzünde cennet değil, cehennemi kurabilecek denli etkili güçlerin eseridir. Ütopya, önerilerde de bulunur, muhalefette de... Çizdiği halinden memnun ve mutlu insanlık tabloları, bazı toplumsal güdülerin reddi, bazılarının ise yüceltilmesi üzerine kuruludur. Bu kasıtlı yok sayma vasıtasıyla, kendi dünyamızdan göstermediği kimi şeylerin gelecekteki sürekliliklerini yadsımış olur. Hiçbir şey olduğu gibi sürmek zorunda değildir. Alternatif öneren bir bağlamda ortaya çıkan bu başkaldırıdan, değişim arzusu ve değişim olasılığının ümidi fışkırır.³⁴

Ütopya, değişim olasılıklarının ölçülüp biçilmiş bir değerlendirmesiyle değil, bir değişim talebiyle gerçekliğe meydan okur. 'Dünya işte böyle olmalıdır' savını ortaya koyar. Olasının bugünkü tanımlamalarını kabul etmez, çünkü bunların değiştirmek istediği gerçekliğin bir parçası olduğunu bilir, imgesel sunumunun tüm inandırıcılığıyla, ütopya kılığında, Paul Tillich'in dediği gibi gerçekliği 'yeninin gücünde' demleyerek canlandırır. Bu, bazılarında, daha çok bir yanılsamaya ve tatmine, 'gerçek dünya' karşısında sorumsuz hayallere kendini kaptırıp gitme olarak görülmüştür. Ancak gerçekliği kavramanın başka yolları da vardır. Yanılsama dediklerimiz, aslında genellikle geçmişin ve şimdinin gerçekliğine daha geniş bir bakıştır. Dünya güçlerinin engin dinamiğiyle insan iradesinin gönüllü devinimi doğrultusunda tek başına bir yaşam şansından ziyade, daha güvenli bir sona doğru hareket niyetini taşır.³⁵

Geleneksel toplumsal ve siyasi teorisinin soyut tasarımlarında, bize, ideal toplumun genel ilkelerin uygulanmasının peşi sıra geleceği söylenmektedir.

³³ Kumar, Ütopyacılık, s.96.

³⁴ Kumar, Ütopyacılık, s.169.

³⁵ Kumar, Ütopyacılık, s.170.

Ütopyada ise, toplumsal örgütlenmenin genel bazı ilkelerinin ürünü olduğu varsayılan iyi toplumun yürümekte olduğu gösterilir. Coşkulu bir şekilde betimlenen yaşam akışının, esas itibariyle ilkelerin uygulanmasını takip edeceği konusunda ikna olabiliriz veya olmayabiliriz. Sonuçta, soyut toplumsal teoriyle karşılaştırıldığında ütopyanın, sosyoloji ve toplumsal felsefe yapma tarzında çok temel bir dürüstlük ve şeffaflık unsuru vardır.³⁶

Ütopyanın sınırsız bir kullanım sahası vardır. Ütopya, filozofların, şairlerin, siyaset teorisyenlerinin, romancıların, sosyologların, bilim insanlarının, ilahiyatçıların, mimarların, kent plancılarının ve devlet adamlarının ilgisini çeken bir düşünme tarzıdır. Birçok düşünsel disiplin de inceleme maksadıyla konuya eğilmiştir. Dahası, zaman içinde ütopyanın biçimleri ve işlevleri çok değişmiştir. Modern ticaret ve modern bilimin başlarda estirdiği rüzgâra ilişkin bilimsel incelemelerde, ahlakçılar ve siyaset teorisyenleri tarafından bir biçimde kullanılmıştır. Başka bir biçimde ise, yeni sanayi toplumun sorunlarını inceleyen gerçekçi romancılar tarafından değerlendirilmiştir ve daha başka bir biçimde ise, ileri sanayi ve sanayi sonrası toplumun toplumsal ve psikolojik koşullarına karşılık bilimkurgu yazarları tarafından kullanılmıştır. Farklı zamanlarda ve farklı şekillerde toplumsal teoride, daha güçlü bir toplumsal olanaklar duyumu yaratmıştır.³⁷

Ütopya hakkındaki bu değerlendirmeden sonra, tezimizin konusunu oluşturan bölümleri ortaya koymaya çalışacağız. Yalnız, incelememizi yaparken filozofların hayatından ve yaşadığı dönemin koşullarından bahsetmek konunun daha iyi ortaya konabilmesi açısından yararlı olacaktır. Zira ütopyaların varlığı, filozofun fikrîsel yapısıyla olduğu kadar fiziksel yaşantısıyla da alakalıdır.

³⁶ Kumar, Ütopyacılık, s.55.

³⁷ Kumar, a.g.e., s.156.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Thomas More ve Ütopyası

1.1. T. More' un Hayatı

Ütopya üzerindeki değerlendirmelerin sağlıklı olabilmesi için More' un yaşamının incelenmesi yararlı olur. Hayatı üzerine pek çok eser yazılmıştır. Bu sebeple More'u tanımak zor değildir.

Thomas More, 7 şubat 1478'de Londra' da doğdu. Sekiz yaşındayken girdiği St. Anthony okulunda dört yıl okuduktan sonra, babası onu Kardinal Morton'un evine yerleştirdi. Bilgisini görgüsünü artırmak amacıyla çocuklarını başka bir ailenin yanına vermek, İngilizlerde bir gelenektir. En soylu ve varlıklı aileler bile bu geleneğe uyar, bunu çocuklarının eğitimi açısından daha yararlı bulurlardı. Onbeşinci yüzyılın sonlarına doğru İngiltere'de yaşayan bir İtalyan diplomat, İngilizleri bu bakımdan ayıplar. Kendi çocuklarını bir yabancıya evine gönderip yabancı çocukları kendi evlerine aldıkları için, onları sevgiden yoksun olmakla suçlar. Oysa More ile babası arasında büyük bir sevgi vardı. More hukuk merakını da, tüm Avrupa'ya ün salan neşesini ve şakacılığını da, kendi gibi yargıç olan babasından almıştı.³⁸

Thomas More, Kardinal Morton'un evinde çok yararlı birkaç yıl geçirdi. Çağının önde gelenlerini yakından tanımak, değişik konularda geniş bilgi edinmek olanağını buldu. Thomas More, on dört yaşına gelince, Kardinal onu Oxford'a gönderdi. More orada, Linacre, Grocyn ve Colet gibi çağın en ünlü hümanistlerinin öğrencisi olarak, iyi bildiği Latincesini ve özellikle Yunancasını ilerletti. Üniversiteden ayrıldıktan sonra da, Yunanca üstüne çalışmalarını hiçbir zaman bırakmadı. John Lily'le birlikte birçok Yunanca şiiri, Erasmus ile de Lukianos'un bazı parçalarını İngilizceye çevirdi.³⁹

Erasmus'un bir mektubundan anlaşıldığına göre, More, Oxford' da kalıp, Yunanca ve felsefeyle ilgili çalışmalarını sürdürmek istiyordu. Ne var ki, yargıç olan babası, onu kendi mesleğine yöneltmek niyetindeydi. Böylece, More, Oxford'da ancak iki yıl okuduktan sonra, o sıralarda bir çeşit Hukuk fakültesi

³⁸ Mina Urgan, **Edebiyatta Ütopya Kavramı ve Thomas More**, Adam yay., 1984, s.18.

³⁹ Urgan, a.g.e., s.18.

yerini tutan ‘New Inn ve Lincoln’s Inn’ de hukuk öğrenimi yaptı ve 1501’de yani 23 yaşındayken, Baro’ya girdi.⁴⁰

Çağımızın İngiliz tiyatro yazarlarından Robert Bolt, ‘A Man for All Seasons’ adıyla, Sir Thomas More’u ele alan ve İngiltere’de, Amerika’da ve Fransa’da büyük ilgiyle seyredilen, hatta filmi bile yapılan bir oyun yazdı. Bu oyunun kişilerinden Kardinal Wolsey, çok yerinde bir söz söyleyerek, "More, siz rahip olmalıydınız" der. Gerçekten de More, 1501 ile 1505 yılları arasında rahip olmayı düşünmüştü. Bunu yalnız düşünmekle kalmayıp, Charterhouse adlı manastıra kapanarak, dört yıl boyunca bir keşiş gibi yaşamıştı. Ne var ki, manastırlar o sıralarda bilgi merkezleri olduğundan, More yalnız dua etmekle kalmadı, sürekli okudu ve yoğun bir çalışmaya da daldı, fakat rahip olmadı.⁴¹

More’un rahip olmaktan neden vazgeçtiğini kesin olarak bilmiyoruz. More’un yaşam öyküsünü yazanlardan rahip Stapleton’a göre, çağının din adamları ahlak açısından gevşek davrandıkları, dinsel coşkularını da artık yitirdikleri için bu işten caymıştı. Belki de More bir manastıra çekilmemekle topluma ve yurduna, dolayısıyla Tanrı’ya karşı görevini daha iyi yapabileceği kanısına varmıştı.⁴²

More, 1505’te Jane Colt ile evlendi ve mutlu bir evliliği oldu. Beş yıl içinde, üçü kız, dördüncüsü oğlan, dört çocukları dünyaya geldi. Ama ne yazık ki karısı vakitsiz öldü ve More, Erasmus’un anlattığı gibi, birkaç ay sonra, çocuklarına baksın diye bir dulla evlendi. Bu dulun ilk kocasından olan kızını da, kendi kızı gibi büyüttü.⁴³

Ütopya’dan anlaşıldığı üzere, More kadınla erkek arasında hiçbir ayırım gözetmez. Kadınların tıpkı erkekler gibi eğitilmeleri gerektiğine inanır. Çocuklarının özel öğretmeni Gunnell’e yazdığı bir mektupta, eğer bir kadın hem bilgili hem de erdemliyse böyle bir kadını Troyalı Güzel Helena’dan daha değerli saydığını söyledikten sonra, kadınla erkeğin eşit olduğunu bir kez daha yineler: “Hasat zamanı gelince tohumu eken el, ha bir erkek eli olmuş, ha bir kadın eli... İnsanı hayvandan ayıran akıl, erkekte de var, kadında da. Onun için ikisi de

⁴⁰ Urgan, a.g.e., s.19.

⁴¹ Urgan, a.g.e., s.19-20.

⁴² Urgan, a.g.e., s.20.

⁴³ Urgan, a.g.e., s.20.

okumalı. Güzel bir eğitimin tohumlarıyla yeşeren bir tarla örneği, akıllarını geliştirip güçlendirmeli. Kadınların okumalarını engellemek isteyen kişilerin savundukları gibi, eğer kadınlar akıl alanında verimsizse, onların tarlalarında ancak zararlı otlar bitiyorsa, o zaman kadınların eğitimiyle özenle ve sürekli uğraşıp, doğanın bu yanlışını düzeltmek gerekir".⁴⁴

Thomas More, Baro'ya girdiği yıl, yani daha 23 yaşındayken Saint Augustinus'un ünlü yapıtı *De Civitate Dei* (Tanrının Beldesi) üstüne St. Laurence Kilisesinde yaptığı konuşmalarla, okumuş yazmış Londralıların dikkatini çekmişti. Bundan iki yıl sonra, 25 yaşındayken Parlamento'ya girdi. Siyasal yaşantısında hiçbir ödün vermeye yanaşmayacağı daha o sırada anlaşıldı. Çünkü iplerini elinde tuttuğu kuklalar gibi, Parlamento üyelerine her istediğini yaptıran Yedinci Henry, kızını evlendirmek bahanesiyle Parlamento'dan haksız bir vergi koparmaya kalkıp da, üyeler de buna katlanır gibi olunca, Thomas More bir tek söylevle Kralın isteğini engelledi. "Tüysüz bir oğlan" dedikleri genç Parlamento üyesine kızan Kral, hıncını More'un babasından aldı. More'un parası olmadığı için, onun yerine babası yüz İngiliz lirası para cezası verdi ve bir süre hapis yattı. Saklanmak zorunda kalan More, sıkıntılı bir iki yıl geçirdi. 1508'de, belki de Kralın baskısından kurtulmak için, Paris'e ve Louvain'e bir yolculuk yaptı. 1509'da Sekizinci Henry tahta geçince, More, 'under-sheriff' unvanıyla yargıçlığa atandı.⁴⁵

Thomas More, yıllarca süren yargıçlığı sırasında, dürüstlüğü ve yoksullara gösterdiği anlayış ve iyilik sayesinde Londra'da ün saldı. More, yargıç olarak en büyük yararlılığı, 'Kötü Mayıs Günü' diye anılan bir kargaşalık sırasında gösterdi. 1517 yılında, İngilizlerin geleneksel bayramlarından olan bir Mayıs günü, Londra'nın yoksul halkı, çektikleri sıkıntılara dayanamayıp, korkunç bir öfkeyle ayaklandılar. Bu ayaklanmanın, elden geldiği kadar az kan dökülerek bastırılmasında, More'un büyük etkisi oldu.⁴⁶

Thomas More, bu ayaklanmadan bir yıl sonra King's Council'e girdi. Yani Sekizinci Henry'nin danışmanı olarak görev aldı. 1516'da Kral, More'un, sarayında hizmet etmesini istemiş, More ise buna yanaşmamıştı. İlerde

⁴⁴ Urgan, a.g.e., s.21-22.

⁴⁵ Urgan, a.g.e., s.25-26.

⁴⁶ Urgan, a.g.e., s.26

göreceğimiz gibi ütopya'nın başlangıcında, More'un sözcüsü olarak konuşan Raphael Hythloday'ın sarayda hizmet görmenin olumsuz yanlarını açıkladığı oldukça ilginç bir parça vardır. Kral Sekizinci Henry tuttuğunu koparan cinsten bir adamdı. Thomas More'u hizmetine almayı da aklına koymuştu. Erasmus, Von Hutten'e mektubunda Kralın bir işi çözümlemek üzere More'u yabancı ülkelere gönderdiğini, elçisinin elde ettiği başarıyı gördükten sonra da, artık onusuz yapamayacağını anlayıp More'u saraya sürüklediğini anlatır. Sürükledi tam yerinde bir deyimdir; çünkü herkes saraya girebilmek için uğraşırken, More saraydan kaçabilmek için elinden geleni yapıyordu. Ama Kral, ülkesinin en yetkili adamlarını çevresinde toplamaya karar vermişti. More'un, bunların arasına katılmaktan başka çaresi yoktu.⁴⁷

Çağdaşlarının hepsinin bildikleri gibi, More yükselme hırsından tümüyle arınmış bir insandı. Ne var ki, hiç istemediği halde, durmadan yükseliyordu. 1518–1529 yılları arasında, konumu çok parlaktı. 1520'de Fransa Kralı Birinci François ile Sekizinci Henry'nin, Calais dolaylarında, Camp du Drap d'Or denilen yerde, görkemli bir törenle buluşmalarına tanık oldu. Orada, çağın en ünlü Fransız Hümanisti Guillaume Bude ile karşılaştı. 1521'de 'Knight' oldu, yani 'Sir' unvanını aldı. O yıl ve daha sonraları, çeşitli görevlerle dış ülkelere gönderildi. 1523'te, Kardinal Thomas Wolsey'in desteğiyle Avam Kamarası'nda 'Speaker' yani Meclis Başkanı oldu; ama hiç çekinmeden, Wolsey'in ve Kralın haksız para isteklerine karşı çıktı. More'u bu mevkiden uzaklaştırmak için, ona daha da yüksek bir mevki verip elçi olarak İspanya'ya göndermek istediler. Ama More buna yanaşmadı. 1529'da Lancaster bölgesinin Chancellor'u oldu. Ve aynı yılın Ekim ayında, çağın en yüksek devlet görevine, yani 'Lord High Chancellor'luğa atandı. Gerçekte bu başbakanlıkla eşit bir görevdi; çünkü Lord Chancellor, başyargıç sıfatıyla tüm adalet mekanizmasını denetimi altında bulundurur, sarayın başdanişmanı olarak halkın deyimiyle 'Kralın vicdanının bekçisi' sayılır, en önemli belgelere basılan devlet mührünü elinde tutar ve o sıralarda Avam Kamarası'ndan çok daha önemli olan Lordlar Kamarası'na başkanlık ederdi.⁴⁸

⁴⁷ Urgan, a.g.e., s.27-28.

⁴⁸ Urgan, a.g.e., s.29.

Lord Chancellor olarak devlet mührünü törenle aldığı sırada, More, ölüme bir adım daha yaklaştığını sezmişçesine, sevinmesine hiçbir neden görmediğini, çünkü bu yüce mevkiin Kardinal Wolsey'nin başını yediğini söyledi: “Gerçekten bunu, onurlu olmaktan uzak, sıkıntılar ve tehlikelerle dolu bir görev sayıyorum. Benden önce aynı görevi üstlenen kişinin durumundan anlaşıldığı gibi, insan ne denli yükselirse, düşüşü o denli kötü olur”.⁴⁹

More'un Lord Chancellor görevinde kaldığı iki buçuk yıl içinde, İngiltere'yi allak bullak eden bir sorun ortaya çıktı. Yedinci Henry'nin büyük oğlu Arthur, çocuk denilecek bir yaşta, İspanyol prensesi Arragon'lu Catherine ile nikâhlendirilmiş, bir yıl içinde de ölmüştü. Sekizinci Henry adıyla tahta geçen kardeşi, siyasal nedenlerden ötürü ağabeyinin dul eşiyle evlendi. Gelgelelim günün birinde Anne Boleyn'e gönlü düştü. Yengesiyle evlenmesinin dinsel yasalara aykırı düştüğü bahanesiyle, ne yapıp yapıp boşanarak, Anne Boleyn ile evlenmeyi aklına koydu. Bilindiği gibi, Katoliklerin boşanmaları, ancak Papa'nın nikâhı bozmasıyla gerçekleşebilirdi. Ne var ki Papa bu yetkisini kullanmaya yanaşmadı. Çünkü Catherine, İspanya'yı, Felemenk'i ve Almanya'yı egemenliği altında tutan Beşinci Charles'in -Şarlken- yeğeniydi. Roma, bu güçlü imparatoru kızdırmayı göze alamazdı. Karısından ille kurtulmaya karar veren Sekizinci Henry, boşanmasının dinsel yasalara sözde uygun olduğu konusunda, Oxford, Cambridge, Paris, Bruges, Bolonya, Padua üniversitelerinden bir çeşit ferman kopardı. Bunu Parlamento'da okuttu. Sonra, hem Papalığa fena halde öfkelenildiği, hem de Katolik Kilisesi'nin mallarına göz koyduğu için, ‘Act of Supremacy’ denilen yasayı ortaya çıkardı. Yani Papalığın egemenliğini hiçe sayarak, kendini İngiltere Kilisesi'nin başı ilan etmek istedi. İngiltere'nin belli başlı din adamları, Sekizinci Henry'den korkup bu oldu bittiye boyun eğince, Kralın boşanmasına öteden beri karşı çıkan Thomas More sağlık durumunu bahane edip, zaten zorla kabul ettiği Lord Chancellor'luktan çekildi. Ne yazık ki Sir Thomas More'un dünya işlerinden el etek çekip huzur içinde yaşlanmak isteği gerçekleşmedi. Ömrünün son üç yılı, en acı yılları oldu. O sıralarda Sekizinci Henry, kendini Kilise'nin başı yapan özel yasayı üyelere baskı yaparak Parlamento'dan geçirmekle yetinmemiş, ülkenin ileri gelenlerinin bu yasaya boyun eğecekleri

⁴⁹ Urgan, a.g.e., s.29.

konusunda açıkça ant içmelerini istemişti. Böyle bir ant ise, Papa'yı tüm Hristiyan dünyasının başı sayan Katolik Thomas More'un vicdanına aykırıydı. More, derin bir sessizliğe gömülerek, bu tehlikeli durumdan belki de sıyrılabileceğini umdu. More temize çıktı ama durumu büsbütün güçleşti. Kralı İngiliz Kilisesi'nin başı saymaya yanaşmadığına göre, More'u iyice sindirecek bir yol tutmaktan başka çare artık kalmamıştı. More, 1534 yılının Mart ayında, yakın arkadaşı Piskopos Fisher ve başka Katolikler ile birlikte Londra Kulesi'ne kapatıldı. On beş ay, yani ölünceye kadar hapis yattı.⁵⁰

More, hapse girdiği ilk aylarda, Kralı İngiliz Kilisesi'nin başı yapan yasaya yemin etmeyi iki kez reddetti. İki ağzı da keskin bir kılıca benzetmişti bu yasayı: İnsan buna evet derse, ruhunu; hayır derse, bedenini yitirecekti. More ise, ruhunu yok etmektense, bedenini yok etmeye çoktan razıydı. 1535 yılı temmuzunun birinci günü yapılan yargılanmasında, More inat etmeyip tutumunu değiştirirse, Kralın bağışlayacağı kendisine bildirildi. Bıçak kemiğe dayandığı halde More gene direndi. Jüri, sadece on beş dakika süren bir görüşmeden sonra More'un suçlu olduğuna karar verince Baş yargıç Audeley, onun ölüm cezasına çarptırıldığını bildirdi. 1535 yılının 6 Temmuz sabahı, başı kesilerek idam edildi.⁵¹

More'un hapiste yazdığı son kitabı, hem konusu açısından, hem de Sekizinci Henry'nin zorbalığı karşısında benimsediği tutum açısından bizi ilgilendirir: Dialogue of Comfort (Avunma Diyalogu)' da Türkler Avrupa'yı ele geçirirlerse, dini bütün ve dürüst Hristiyanların nasıl davranmaları gerektiği konusunda yaşlı bir Macar soyluyla genç yeğeni arasında geçen bir konuşmayı anlatır. Ne var ki Türkler bir simgeden başka bir şey değildir bu kitapta. More'un asıl sorunu Hristiyanların Türkler'e nasıl karşı koyacakları değil, Katolikler'in Sekizinci Henry'nin baskısına nasıl karşı koyacaklardır. Vardığı sonuç ise kesindir: İnsan, ölümü bile göze alarak, her çeşit zorbalığa karşı vicdanının özgürlüğünü korumak zorundadır. Ve belki de More, Katolikliğinden çok bu inancından ötürü idam sehpasında can vermiştir.⁵²

⁵⁰ Urgan, a.g.e., s.33-35.

⁵¹ Urgan, a.g.e., s.37.

⁵² Urgan, a.g.e., s.43.

Eğer More Ütopya'yı yazmasaydı, çoktan unutulup giderdi. Günümüzde onu, dinsel inançları uğruna can veren erdemli bir devlet adamı olarak, çağın tarihçileri ancak anardı.⁵³

Thomas More, eserini meydana getirirken şakacılığını ve nükteli eleştirilerini kullandığını söyler. İyi bir hukukçu ve devlet adamı olmasının, eserinin realitesine katkısı büyüktür. Hümanist bir devlet adamı olarak anılmaktadır.⁵⁴

1.2. Ütopya'yı Doğuran Koşullar

Ütopya 15-16'ncı yüzyıllarda İngiliz toplumunun sosyal, ekonomik ve siyasal yaşamını aksettiren ve eleştiren bir bölümle başlar. İngiltere'nin bu dönemde içinde bulunduğu koşullar hiç de iç açıcı değildir. 15 inci yüzyılın ikinci yarısındaki iç savaşlar ülkeyi kana bulamış ve yoksullaştırmıştır. Bu savaşlar başkaldıranların korkunç bir kırımını ile sona ermiştir. Thomas More'un yaşadığı bu dönemde de durum henüz düzelmemiştir.⁵⁵

Raphael Hythloday'ın anlattıklarına göre krallar savaştan başka bir şey düşünmemektedirler, yeni ülkeler kazanmak için her şeyden, her durumdan yararlanmakta, "din, iman, akıl dinlememekte, günah işlemekten kan dökmekten çekinmemektedirler", buna karşılık kazandıkları ülkelerin halklarını da iyi yönetmek için pek uğraşmamaktadırlar"⁵⁶

Kralların danışmanları ise ya bilgisiz ya dalkavuk ya da kendini beğenmiş kimselerdir. Yükselme tutkusunun, para kaygısının ya da kendini beğenmişliğin ağır bastığı danışma kurulları ise tüm yeniliklere kapalıdır. Atalardan kalan en güzel kurumları yaşatmak ve geliştirmek için hiçbir çaba harcamazlar, ama biri çıkıp onları düzeltmek, yenileştirmek istedi mi yenileşmeye, ilerlemeye katılmamak için eskiye sarılırlar.⁵⁷

Halk arasında büyük bir başıbozuk, hırsız, haydut güruhu türemiştir. Bunun bir nedeni, geçimini askerlik mesleğinden, savaşıarak sağlayan birçok

⁵³ Urgan, a.g.e., s.42.

⁵⁴ Bassler, William G., "Thomas More", Vital Speeches of the Day, 1998, Vol. 64, Issue 10, p.2.

⁵⁵ Ayferi Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, Beta Yayınları, İstanbul, 2000, s.118.

⁵⁶ Göze, a.g.e., s.118.

⁵⁷ Göze, a.g.e., s.118.

insanın savaş sonrasında işsiz kalması ve geçimlerini sağlayacak başka olanak bulamayınca da bu yollara başvurmalarıdır. Bu insanları ölüm cezası dahi uslandırmaz. Bu insanlara ölüm cezası verilecek yerde, toplumun tüm üyelerine yaşama olanakları sağlamak çok daha yerinde olacaktır. Böylece kimse kellesi pahasına çalmak zorunda kalmaz. Halkın yoksulluğa düşmesinin bir başka nedeni de soyluların çokluğudur. Bu yararsız bal vermez arılar, başkalarının alın teriyle geçinmekte, topraklarında çalışanları, daha fazla kazanabilmek için derilerine kadar yüzmektedirler. Ama para harcamaya geldi mi, hesapsız sarf eden soylular, parasız kalınca da dilenciliğe kadar düşerler, üstelik kendileriyle birlikte başka işlerde hayatlarını kazanamayacak bir sürü aylak uşaklarını da yoksulluğa sürüklerler. İşte bu insanlar ya açlıktan ölmek ya da çalmak durumunda kalmışlardır. Her ne kadar bu aylakların tükenmez bir asker kaynağı olduklarını düşünenler varsa da, önemli olan savaş değil barıştır ve insanlar barışa önem vermeli, barış üstüne kafa yormalıdır. Bu aylak insanları şerefli bir zanaata sahip, ellerinin emeği ile yaşamaya alışmış çalışkan ve yararlı kişiler yapmalıdır.⁵⁸

Ne var ki, İngiltere'de o dönemde kaygı yaratan olumsuzlukların nedeni yalnızca bunlar değildir. Asıl önemli olan toplumdaki ekonomik gelişmelerdir. İngiliz koyun yünlerinin ihracatı ve bunun büyük gelir kaynağı haline gelmesi, yerleşik ekonomik düzeni sarsmıştır.⁵⁹

Geniş tarım alanlarının boşaltılıp, otlak şekline dönüştürülmesi yoluna gidilmiştir. Bunun sonucunda toprak sahibi zenginleşmiştir, ama bu topraklardan tarım yaparak geçinen birçok köylü ve yoksul insan aç ve işsiz kalmıştır. Eskiden yüzlerce kolun çalıştığı topraklarda koyunları otlatmağa bir tek çoban yetmektedir. Zamanla her şeylerini yitiren çiftçiler için çalmaktan ve Tanrı buyruğu ile asılmaktan başka yol kalmamıştır. Bu gelişmenin bir sonucu da ekmek ve tahıl fiyatlarının alabildiğine artması olmuştur. Açlık, işsizlik bu insanları yasadışı yollara itmiştir.⁶⁰

Bu sorunları denizci Raphael Hythloday'ın ağzından açıklayan More, çözümü de yine Hythloday'e söyletir: "Öyle yasalar çıkarın ki, çiftlikleri yıkan beyler ya hepsini yeniden yapmak ya da toprağı yeniden çiftlik kuracak insanlara

⁵⁸ Göze, a.g.e., s.118.

⁵⁹ Göze, a.g.e., s.119.

⁶⁰ Göze, a.g.e., s.119.

bırakmak zorunda kalsınlar. Zenginlerin cimri bencilliğini frenleyin, sömürme ve tekel kurma hakkını alın ellerinden, aylak insan bırakmayın ülkemizde, tarımı büyük ölçüde geliştirin, yün üretim tesisleri ya da başka üretim kolları yaratın, yoksulluk yüzünden bugüne dek hırsızlık, serserilik ya da uşaklık eden aşağı yukarı aynı kaderi paylaşan bir sürü insan oralara girip yararlı bir çalışma yoluna girsin. Bütün bu anlattığım dertlere çare bulamazsanız, adaletinizle öğünmeyin, insafsızca, budalaca yalan söylemiş olursunuz”.⁶¹

Toplumdaki düzensizliklerin bir başka nedenini de eğitime bağlayan More; “milyonlarca çocuk, bozucu, körletici bir eğitimin pençesinde bırakılıyor, sonra bunlar suç işleyince asılıyor, asma zevkini tadabilmek için hırsızlar yaratılıyor adeta” diyecektir. Daha sonra ölüm cezası sorununu tartışan More, ölüm cezası yerine zorunlu çalışma cezasının getirilmesinin daha yararlı olacağını savunur.

Siyaset ahlâkı ilkelerinin hangileri olması gerektiğini inceleyen More, o dönemde geçerli olan siyaset ilkelerini de eleştirerek bunların yerlerine başka ilkelerin konmasını önerir. Bir ordu besleyen kralın ne kadar parası olsa azdır, kral uyruklarının ve mallarının ortaksız sahibidir, Uyruklar herhangi bir şeyden ancak kralın keyfi istediği ölçüde yararlanabilirler. Halkın yoksulluğu kralın varlığını korur. Zenginlik ve özgürlük devlete başkaldırmaya, hor bakmaya götürür gibi ilkelerin yerine, başkalarının konması gerekir. Bunlar, kralın şeref ve mutluluğunun kendisinin değil, halkının zengin olmasına bağlı olduğu, kralların halkın iyiliği için başa getirildiği gibi ilkelerdir. Kralın en kutsal görevi kendi mutluluğundan önce halkının mutluluğunu düşünmesidir. Halkın yoksulluğunu kralın güvencesi saymak kadar yanlış bir şey olamaz. Kral dilencilerin değil, zengin ve mutlu insanların başında olmakla yücelir.⁶²

Buraya kadar anlatılanlar, ütopyanın toplum yapısının şekillenmesine önemli katkılar sağlamıştır. Çünkü More’un hayat tecrübesi Ütopyanın oluşmasına zemin hazırlamıştı. Doğal olarak da, geniş felsefi bilgisi zihninden taşıp maddi bir varlığa kavuşuyordu.

1.3. Ütopyada Toplum Yapısı

⁶¹ Göze, a.g.e., s.119.

⁶² Göze, a.g.e., s.119-120.

Eskiden Ütopya bir ada değilmiş, ama bu kusursuz düzeni vaktiyle kuran ve adaya kendi adını veren akıllı ve erdemli Kral Utopus, ele geçirdiği toprakları karaya bağlayan 15 millik kıstağı yok edip Ütopya'yı bir ada yapmayı, savunma açısından daha doğru bulmuş. Uzunluğu 500 mil, en geniş yeri 200 mil olan bu adada, 54 tane büyük ve güzel kent vardır. Aynı plana uyularak kurulan ve birbirinin eşi olan bu kentlerin her biri, bir diğerinden 24 mil uzakta olduğu için, bir günde yürüyerek, birinden ötekine geçilebilir. Bunlardan Amaraute'nin ("açık seçik görülemeyen" anlamına gelir) başkent yapılmasının tek nedeni, adanın ortasında bulunması ve herkesin oraya kolayca ulaşabilmesidir. Ütopya'nın öteki kentlerinden ne daha büyük ne de daha güzel olan Amaraute, surları, taş köprüleri, geniş ve çamursuz sokakları, rahat evleriyle, temizliği ve ferahlığıyla, on altıncı yüzyılın Londra'sına hiç mi hiç benzemez.⁶³

Eskiden Ütopya'da evler, çerden çöpten, tek katlı kerpiç kulübelermiş. Şimdiye taş ya da tuğladan, üç katlı, sağlam ve rahat yapılar vardır. Her evin arkasında, Ütopya'lıların çeşit çeşit ağaçlar, yararlı bitkiler, meyveler ve çiçekler yetiştirdikleri büyük bahçeler yer alıyor. Ütopya'lılar her on yılda bir, numara çekerek, evlerini değiştirirler, başka bir eve taşınırlar. Nedeni açıklanmayan bu kural, More'un, insan denilen varlığın ruhsal yapısını ne denli iyi bildiğini gösterir; çünkü ömür boyu aynı evde oturan bir kişinin, o evi artık kendi öz malı saymasından daha doğal bir şey olamaz. Böyle bir mülkiyet duygusunun gelişmesini ise önlemek gerekir. More bunu düşündüğü gibi, adanın ayrıntısıyla her şeyini, otellerini bile düşünmüştür. Gerçi Ütopya'ya pek az sayıda yabancı gelir ama onlara ayrılan dayalı döşeli evler vardır gene de.⁶⁴

Ütopya'da bir kent dört eşit bölgeye bölünür. Her bölgenin bir çarşısı vardır. Gerekli eşyalar ve toprağın verdiği ürünler, bu çarşılar da depo edilir. Bulaşıcı hastalıkları ve pisliği önlemek için, besin maddeleri bu çarşılar a gelmeden önce, kentin dışındaki akarsularda iyice yıkanıp temizlenir. Ütopya'lılar, insan yaradılışının en güzel yanlarından biri saydıkları acıma duygusunun kan döke döke körleşmemesi amacıyla, yenilecek hayvanları kendi yurttaşlarına kestirmezler. Ütopya'da para diye bir şey yoktur. Her evin reisi, çarşıya gidip,

⁶³ Thomas More, **Ütopya** (Mina Urgan'ın İncelemesiyle), çev. Mina Urgan, Vedat Günyol, Sebahattin Eyüboğlu, İş Bankası yay., İstanbul, 2000, 2. Baskı, s.47.

⁶⁴ More, a.g.e., s.47-48.

istediği kadar eşya ve yiyecek alır. Her şey bol olduğu, herkes de yöneticilere güvendiği için, çarşıdan gerektiğinden fazla eşya ya da yiyecek almak, aklından bile geçmez bir Ütopya'nının. Yöneticilere güven duymakta da haklıdırlar. Çünkü Ütopya'nın ekonomik düzeni akıllıca planlanmış; herkesin yiyeceği içeceği en ince hesaplarla belirlenmiştir. Yöneticiler, çeşitli bölgelerdeki durumu inceleyip neyin nerede bol, nerede kıt olduğunu saptarlar. Belirli bir eşyanın ya da bir yiyeceğin bol olduğu kentler, bunların kıt olduğu kentlere, hiçbir karşılık istemeden yardımda bulunurlar. Bir yıl sonraki hasadın nasıl olacağı bilinmediği için üretim, Ütopya'nın tüm gereksinmelerini iki yıl karşılayacak biçimde ayarlanır. Fazlası ise, ya yabancı ülkelerin yoksullarına bedava dağıtılır; ya da insaflı fiyatlarla dış ülkelere satılır.⁶⁵

Ütopya'lıların oturdukları evlerin yanında, ortaklaşa kullanıp toplandıkları ve birlikte yemek yedikleri büyük bir ev her sokakta vardır. Gerçi bir Ütopya'nının çarşıdan yiyecek alıp kendi evinde yemesi yasak değildir ama Ütopya'lılar evlerinde mutfak işleriyle uğraşmayı saçma bulurlar. Kadınların nöbetleşe pişirdikleri lezzetli yemekleri büyük evde hep beraber yemeyi yeğlerler. Sofrada yalnız kız çocukları değil, erkek çocukları da büyüklere hizmet ederler. Yemekler başlamadan önce, dua yerine, doğruluk ve erdem üstüne yüksek sesle bir parça okunur. Kimse sıkılmasın diye, bu parçanın kısa olmasına dikkat edilir. Müzik eşliğinde yenilen bu yemeklerde, uzun uzun sohbet edilir. Hem bu sohbetin yaşlıların tekelinde kalmaması, hem de gençlerin kendi aralarında taşkınlık etmemeleri amacıyla, her gencin yanına bir yaşlı oturtmaya ayrıca özen gösterilir. Yaşlılar, gençlerin hiç çekinmeden konuşmaları, düşündüklerini açıkça söylemeleri için, ellerinden geleni yaparlar. Gençlerle yaşlıların kaynaşmasını, çağımızda kuşaklar arasında gittikçe derinleşen uçurumun açılmamasını böylece sağlamış olurlar belki de.⁶⁶

Yurttaşların ekonomik açıdan eşitliği üstüne kurulduğu için, gerçek anlamda bir demokrasi yönetimi olan Ütopya'da, bu eşitliğin bir simgesi olarak, herkes bir örnek giyinir. Ancak kadınlarla erkeklerin, bekârlarla evlilerin kılıkları arasında bazı küçük ayrımlar vardır. Yöneticiler ve din adamları da, tıpkı öteki

⁶⁵ More, a.g.e., s.48.

⁶⁶ More, a.g.e., s.48-49.

Ütopya'lılar gibi giyinirler. Kışın da yazın da giyilebilen bu giysilerde hem güzellik hem de rahatlık aranır. Ütopya'lılar güzelliğe çok önem vermekle beraber, kadınların yüzlerini gözlerini boyamalarını, altınlar, inciler, elmaslar takınmalarını pek gülünç bulurlar. Ütopya'lılar, kıymetli taşları cilalayıp, oynasınlar diye küçük çocuklara verirler. Bunların pırıltısından ilkin hoşlanan çocuklar, büyüyünce bebeklerinden ve öteki oyuncaklarından vazgeçtikleri gibi, bunlardan da vazgeçerler. Yıldızların, ayın, güneşin ışığını görebilen yetişkin bir insanın, elmasların cılız pırıltısına kapılmasını, aklın alamayacağı kadar saçma bulur Ütopya'lılar. El Dorado denilen altın dolu ülkelere varıp, yağma etmek hırsıyla yanıp tutuşulan bir çağda, Ütopya'lılar, incilerle elmaslara aldırmadıkları gibi, altına da önem vermezler. Onlara göre, altınla gümüş, sırf ender bulundukları için, ahmakça değerlendirilmiştir. Oysa sevgi dolu, akıllı bir ana olan doğa, hava, su, bitkiler gibi yararlı ne varsa yeryüzünde bırakmış, bu yararsız nesneleri de toprağın derinliklerine gömmüştür. Onun için Ütopya'lılar, tabaklarla kupalarını, güzel işlenmiş topraktan ya da camdan; en bayağı ev eşyasını da, yani lazımlığı da, altından yaparlar. Altını gözden düşürmek için, bu elbette bir şakadır.⁶⁷

Ütopya devletinin yönetimi, demokratik bir düzen üstüne kuruludur. Her kentte, otuzar aile yılda bir, gizli oyla bir yönetici seçer. Bu yöneticiler de, halkın gösterdiği dört aday arasından, gene gizli oyla, Kent başkanını seçerler. Halk, Kent Başkanını beğeniyorsa, onu değiştirmek zorunda değildir. Ama başarılı olmayan yönetici gelecek yıl seçilmez. Kent başkanlarından oluşan bir kurultay, ülkenin durumunu gözden geçirip kararlar almak üzere her üç günde bir, gerekirse her gün, toplanır. Halka zarar verebilecek herhangi bir kararın alınmasını önlemek amacıyla, Kurultay üyelerinin toplantı yeri dışında gizlice bir araya gelmeleri yasaktır. Bu yasağa uymayanlar, ağır cezalara çarptırılır. Kurultay üyelerinin iyice düşünüp taşınmadan, duygularına kapılıp kararlar vermelerinin; ya da halkın yararlarını unutarak kendi kişisel görüşlerinin ağır basmasını önlemenin de çaresi düşünülmüştür. Önemli bir sorunla karşılaşınca, hemen o gün bir karara varılmaz. Söz konusu sorun, ancak üç ayrı toplantıda tartışıldıktan sonra bir karara bağlanır. Ütopya'da bir çeşit senato sayılabilecek ikinci bir kurultay da vardır. Başkentte

⁶⁷ More, a.g.e., s.49.

toplanıp ülke sorunlarını görüşmek üzere, 54 kentin her birinden seçilmiş, görmüş geçirmiş, üç yaşlı başlı kişiden oluşur bu ikinci kurultay.⁶⁸

Ütopya'da yasa sayısı çok azdır; çünkü bu toplumun üyeleri hem kusursuz bir biçimde eğitilmiş ve örgütlenmiş, hem de özel mülkiyet olmadığı için, neyin kimin malı olduğunu saptamaya çalışan ve Avrupa'da yıllarca süren davalara ve bunlarla ilgili yasalara gerek yoktur. Ütopyalılar bir insanın, ya okuyamayacağı kadar çok, ya da anlayamayacağı kadar şaşırtıcı ve karanlık yasalarla bağlanmasını, hak ve adalete aykırı bulurlar. Onun için yöneticiler, çok az sayıda olan yasaları ilkin iyice kavramasına ayrıca özen gösterirler. İnsanlar da bu yasaların doğruluğuna inandıkları için, bunlara karşı koymayı akıllarının ucundan bile geçirmezler. 'Baba' adını verdikleri ve onlara gerçek bir babanın sevecenliği ve anlayışıyla davranan yargıçlara sonsuz bir güven beslerler. Herkesin kendi kendini savunması daha doğru sayıldığından, mahkemelerde avukat yoktur. Avukatların olmayışı ve yasa sayısının azlığı sayesinde, çeşitli yasal hileler ve yasaların kötü amaçlar uğruna kurnazca yorumlanması da önlenmiş olur. Ütopya adaletinin bir ilginç yanı da, bir suçu düpedüz işlemekle yalnız tasarlamak arasında hiç ayırım gözetilmemesi ve bir suçu tasarlayanların o suçu işlemiş gibi ceza görmeleridir: Ütopyalılar "Kötülük yapmak isteyen, sadece karşısına bir engel çıktığı için bu kötülüğü yapmamışsa niçin suçlu sayılmasın?" diye düşünürler.⁶⁹

Kusursuz bir düzende eğitilmelerine, geçim dertleri olmayışına, toplumun onlara verdiği güven duygusuna ve yasaların doğruluğuna karşın, gene suç işlemenin yolunu bulanlar, cezaların en ağırına çarptırılıp, köle olurlar. Suçluluklarının utanç verici simgesi olarak boyunlarında altın zincirler taşıyan bu kölelere verilen tek ceza da, yenilecek hayvanları kesip yıkamak gibi zahmetli ve ağır işleri görmeleri ve başkalarından daha fazla çalışmalarıdır. Ele geçirdikleri savaş tutsaklarına bile köleliği fazla onur kırıcı bir ceza bulan Ütopya'lılar, yabancı ülkelerde suç işleyenleri ara sıra köle olarak satın alırlar. Ütopya'lı olup da suç işleyenlere bir hayli sert davrandıkları halde, bunlara karşı öyle olumlu ve insanca bir tutumları vardır ki, yabancı ülkelerin kimi yoksulları, kendi yurtlarında sözde özgür yaşayacaklarına, Ütopya'da köle olmayı yeğ tutarlar. Ütopya'lılar,

⁶⁸ More, a.g.e., s.50.

⁶⁹ More, a.g.e., s.50-51.

böylelerine ayrıca iyi davranırlar, nerdeyse, kendi yurttaşlarına gösterdikleri saygıyı gösterirler. Aralarından kendi ülkesine dönmek isteyen biri çıkarsa -binde bir olur böyle bir durum- ona gereken para yardımı da yapılır.⁷⁰

Onaltıncı yüzyıl İngiltere'sinde, bir lokma ekmek çalan zavallılar bile asılırken, Ütopya'da ölüm cezası pek seyrek uygulanır. Ütopya'lılar, biri suç işledi diye onu öldürmenin, hem bu adama haksızlık olduğuna, hem de topluma bir yarar sağlamadığına inanırlar. Köle durumuna düşüp özgürlükten yoksun kalmak ise, bir suçlu için ölümden beter bir cezadır, acıların en korkuncudur. Üstelik bir köle, hem topluma yararlıdır, hem aynı suçu bir daha işlemesin diye örnek olur başkalarına, hem de günün birinde yola gelip doğru dürüst bir insan olması olanağı vardır. İşte bu yüzden bir köle, artık pişman olduğunu, iyiliğe doğru yöneldiğini, davranışlarıyla kanıtlarsa, ya başkanın ya da halkın isteği üzerine kölelikten kurtulabilir. Ancak bir türlü yola gelmeyen, suç üstüne suç işleyen köleler, kudurmuş bir vahşi hayvan sayılıp ölüm cezasına çarptırılır.⁷¹

Onaltıncı yüzyıl İngiltere'sinde varlıklı sınıflar, soylular, toprak sahipleri, din adamları, kadınların çoğu, yani toplam nüfusun yarısından fazlası tamamıyla aylak gezerken, Ütopya'da sağlık durumu engel olmadığı sürece, ister kadın, ister erkek olsun, her yetişkin kişi çalışmak zorundadır. Başka ülkelerde çalışanlar, değişik sınıflara bölünür. Kimi toprağı işler, kimi el emeği gerektiren zanaatlarda çalışır, kimi askerlik yapar, kimi de okuma yazma gerektiren işler görür. Oysa sınıfsız bir toplumdan oluşan Ütopya'da, her erkek ve kadın, hem tarım işleriyle uğraşır, hem bir zanaatta çalışır, hem gereğinde asker olur, hem de okuma yazmaya bol bol vakit ayırır.⁷²

Ütopya bir tarım ülkesi olduğundan, tarımla ilgili işler Ütopya'lıların temel uğraşısıdır. Çocuklar bile bu işlerde eğitim görürler. Bu sayede bedenleri de gelişir. Her kentin yakınlarında, tarıma ayrılmış geniş topraklar vardır. Kadın erkek her Ütopya'lı, bu topraklardaki çiftliklere gruplar halinde yerleşip, iki yıl süreyle nöbetleşe çalışmak zorundadır. Böylece kırsal bölgeye temelli yerleşmiş bir köylü sınıfı bulunmadığı ve herkes sırayla köylü gibi çalıştığı için, çağımızın başlıca sorunlarından olan köylü kentli ayrımı ve eşitsizliği ortadan kalkmış olur.

⁷⁰ More, a.g.e., s.51.

⁷¹ More, a.g.e., s.51.

⁷² More, a.g.e., s.51-52.

Ütopya'lılar, iki yıllık tarım hizmetlerini tamamlayınca, çetin kol işlerinde uzun süre yıpranmamak için, kentteki mesleklerine geri dönerler. Ancak, tarım işlerinden ayrıca hoşlananlar, izin isteyip çiftliklerde diledikleri kadar çalışabilirler. Ütopya'lılar, tarım alanında ayrıca başarılıdır. Havanın kötü etkilerini önlemeyi, bilimsel yöntemlerle toprağı değerlendirmeyi, kıraç bölgeleri yeşertmeyi bilirler. Yeri geldiğinde imeceye de başvururlar: Çabuk yapılması gereken bir iş olunca, çiftliklerdeki yöneticiler, kentteki yöneticilere ne kadar işçi gerektiğini bildirirler. Bunun üzerine kırsal bölgeye bitişik kentten, istenilen sayıda tarım işçisi gelir ve bir tek günde elbirliğiyle tüm işler yapılır.⁷³

Gerçi Ütopya'da herkes çalışmak zorundadır ama başka ülkelerde görülen 'hayvanlar gibi' çalışma, Ütopya'lıların gözünde "ruh için de, beden için de, işkenceden ve kölelikten beterdir." Onun için Ütopya'lılar, üç saati sabahleyin, üç saati öğleden sonra olmak üzere, günde yalnız altı saat çalışırlar. Öğleyin iki saat dinlenirler. Yöneticilerin başlıca görevlerinden biri, herkesin çalışıp çalışmadığını denetlemektir. Yolculuk sırasında bile, aylaklığa göz yumulmaz. Herhangi bir yerde bir günden fazla kalan bir Ütopya'lının, orada kendi mesleğinde çalışması hemen sağlanır. Ütopya bir yana, tüm öteki ülkelerde nüfusun büyük bir yoğunluğu aylak yaşadığı için, işçi kitleler sabahtan akşama dek ölesiye çalıştıkları halde, gene de yoksulluk vardır. Ama Ütopya'da sadece altı saat olmak üzere herkes çalıştığından, bu emek gücü tüm ada halkının bolluk içinde yaşamasına yeter de artar.⁷⁴

Ütopya'da başlıca meslekler, yapı ustalığı, marangozluk, demircilik, çömlekçilik ve dokumacılıktır. Kadınlarla erkeklerin tamamıyla eşit oldukları Ütopya'da, kadınlar da bu mesleklerden birinde çalışır. Daha az beden gücü gerektirdiği için, çoğu dokumacılığı seçer. Genel olarak Ütopya'lılar babalarının mesleğini seçerler. Ama başka bir mesleğe heveslenenler, o işi iyi bilen bir ailenin yanına evlat olarak verilir. Bir mesleği olan, ikinci bir mesleği öğrenmek isterse, bu isteğini gerçekleştirmesi olanağı sağlanır. Ütopya'lıların altı saat çalışmalarını gerektirmeyecek herhangi bir durum olursa, çalışma saatleri bir süre için daha da kısaltılır. Çünkü boş zamanlarını akıllıca değerlendirmesini bilen insanların,

⁷³ More, a.g.e., s.52.

⁷⁴ More, a.g.e., s.52.

beden gücü harcayarak boşuna çalışmaları, hiç de doğru sayılmaz. Ancak yöneticilerle, bilim dallarında çalışanlar, kafalarıyla sürekli çalıştıkları için, bedenlen çalışmak zorunda değildirler. Ne var ki çoğu yöneticiler, yurttaşlara örnek olmak amacıyla bir kol işinde de çalışırlar. Bilimle uğraşmak için halkın gizli oyuyla seçilenler ise, kendi dallarında başarılı olmazlarsa gene bedenlen çalışmaya başlarlar. Buna karşılık, boş zamanlarında çalışıp bilgi edinen bir kol işçisi, gereğince yetenekliyse bilim kollarında çalışanlar arasına girebilir. Çünkü Ütopya'da işçi-aydın ayrımının sınıfsal bir kökeni yoktur ve aydınlar kapalı bir sınıf olmadıklarından herkese aydın olmak fırsatı verilmektedir.⁷⁵

Ütopya'da ancak sağlık durumları çalışmaya uygun olanlar çalışmak zorundadırlar. Yaşlılar ve hastalara gelince onlara büyük bir sevecenlik gösterilir, özenle bakılır. Her kentin biraz dışında dört tane hastane vardır. Bu sağlık evleri öyle büyüktür ki, bunları uzaktan gören küçük bir kent sanabilir. Hastalar -canları isterse- evlerinde kalabilirler. Ne var ki, bu sağlık evleri rahat ve güzeldir. Hastane sorumlularının çarşıdaki besinleri herkesten önce seçme hakkı olduğundan, orada yenilen yemekler öteki yurttaşların yediklerinden de daha lezzetlidir. Hekimler çok usta, bakım da çok iyidir. Onun için sağlık durumları bozulunca, Ütopya'lılar evlerinde kalacaklarına, hastaneye yatmayı yeğ tutarlar. Ütopya'da hastalara karşı tutumun en ilginç yanlarından biri, belirli durumlarda "euthanasia (ötanazi)"yi, yani iyileşmesi olanaksız hastaların fazla acı çekmemeleri için ölmelerini doğru bulmasıdır. Hastalık hem çaresizse hem de sürekli ve dayanılmaz acılar çektiyorsa, hastanın yaşamı da ancak ölümle sonuçlanabilecek bir işkenceye dönüştüyse, rahiplerle hekimler, artık ölüme katlanması için, hastaya öğütler verirler. Ruhun ölümsüzlüğüne inandıklarından, hastanın ölmekle hiçbir şey yitirmeyeceğini, olsa olsa acılarına bir son vereceğini söylerler. Böylece hasta, yüreklenerik, bir zindan, bir işkence olan belalı hayatından, ya kendi eliyle kurtulur, ya da başka birisinin bu işi yapmasını göze alır. Çoğu zaman uyuşturucu bir ilaçla uykuya dalıp, can çekişmenin acısını duymadan, kendi yaşamına bir son verir. Hristiyan dini kendini öldürmeyi günahların en büyüğü saydığı halde, Ütopya'lılara göre bu, hem akla yakın, hem de erdemli bir ölümdür. Ne var ki, hiçbir çaresiz hastanın yaşamına zorla son verilmez. Yöneticilerle rahiplerden izin

⁷⁵ More, a.g.e., s.53.

almadan kendi canına kıyan kişi ise, suç işlemiş sayıldığı için, ölüsü öteki Ütopya'lılarınki gibi gömüleceğine ya da yakılacağına, pis bir bataklığa atılır.⁷⁶

Ütopya'da evliliğin mutlu olmasına büyük önem verilir, mutsuz çiftlere boşanma olasılığı tanınmasının nedeni de budur belki. Kızlar 18, erkekler de 22 yaşından önce evlenemezler. Çoğu tutucu toplumlardan farklı olarak, yalnız kızların değil, oğlanların da evlenmeden önce başkalarıyla cinsel ilişki kurmaları yasaktır. Bu yasağa uymayanlar, eğer yöneticilerce bağışlanmazlarsa, bekâr kalma cezasına çarptırılır. Çünkü Ütopya'lılara göre, gençler canlarının çektiği kişiyle sevişmekte özgür olursa, pek az kişi ölünceye dek aynı kadın ya da aynı erkekle yaşamaya katlanabilir.⁷⁷

Ütopya toplumunda kadın, cinsel açıdan bir mal sayılmaktan kurtulduğu ve erkekle eşit olduğu halde, ailenin başı erkektir yine de. Hatta More, ayda bir kez kadınların, kocalarının önünde diz çöküp, suçlarının bağışlanmasını dilediklerini ve bu sayede evlilik yaşantısının ferahlığa kavuştuğunu anlatır. Evlilik yaşantısının gerçekten rahata kavuşabilmesi için, erkeklerin de aynı şeyi yapmalarının daha yerinde olacağını düşünmez.⁷⁸

Ütopya'da, ister kadın, ister erkek olsun, aldatılan eşe boşanıp başkasıyla evlenmek hakkı tanınır. Aldatan eş ise, hem toplumun gözünde rezil olur; hem de en ağır biçimde cezalandırılıp köle yapılır. Ne var ki, aldatılan kişi, eşinden boşanmak zorunda değildir. Köle durumuna düşen vefasız eşine çok bağlıysa, gene de onunla evli kalabilir. Kimi zaman da, suçlu eşin pişmanlığı, suçsuz eşin de candan sevgisi, yöneticileri öyle duygulandırır ki, merhamete gelip, köleye yeniden özgürlüğünü bağışlarlar. Ama bağışlanan eş, bir süre sonra aynı suçu işlerse, onu ölüm cezasına çarptırmaktan başka çare kalmaz. Eşler arasında sürekli geçimsizlik, ya da eşlerden birinin dayanılamayacak kadar huysuz oluşu da bir boşanma nedeni sayılır. Karı koca anlaşamıyorlarsa, başka biriyle daha rahat, daha sevinçli yaşayacaklarını umuyorlarsa, o zaman her ikisinin isteği üzerine boşanıp başkalarıyla evlenebilirler. Ama Ütopya'lılar, canları isteyince başka biriyle evlenmek kolaylığının, karı kocanın sevgisini çabucak bozabileceğini de göz önünde

⁷⁶ More, a.g.e., s.53-54.

⁷⁷ More, a.g.e., s.54.

⁷⁸ More, a.g.e., s.54.

tuttukları için, akli başında erkeklerle kadınlardan oluşan bir kurul, durumu iyice inceleyip tartıştıktan sonra, geçimsiz çifte boşanma hakkı verilir.⁷⁹

Evlilik konusunda olduğu gibi, başka konularda da, Ütopya'lıların erdemleri "çılgınlıklara yer vermeyen bir devlet düzeni içinde gördükleri eğitimden" kaynaklanır. Ütopya'da öğretmenler, çocuklara yalnız bilgi vermekle kalmazlar, onlara her şeyden önce doğru dürüst düşünmesini öğretirler. İyi ahlakın ancak doğru düşünceden doğabileceğini bildikleri için, tek amaçları, yalnız yöneticiler ile bilimle uğraşanların değil, tüm yurttaşların gerçek anlamda aydın kafalı olmasıdır. Ütopya'lılar, sırf bu amaç uğruna, gereksiz tüketim malları yapmaktan kaçınıp, çalışma saatlerini ellerinden geldiği kadar kısaltırlar. Bilgilerini arttırmaya, okuyup yazmaya bol bol vakitleri olsun isterler. Çünkü onların değer yargılarına göre gerçek mutluluk, bilim ve sanatla zenginleşen insan düşüncesinin özgürce gelişmesinden başka bir şey değildir.⁸⁰

Ütopya'lılar, çalışma saatlerinin dışında, canlarının istediğini yapmakta özgürdürler. Orada meyhane, kumarhane, genelev gibi yerler bulunmadığı ve her Ütopya'lı toplumun gözü önünde yaşadığı için, kötü işlerle boşuna zaman harcamanın yolu yoktur. Ütopya'lılar, yazın bahçelerinde, kışın birlikte yemek yedikleri büyük odalarında toplanıp, satranç gibi akla dayanan oyunlar oynayarak, sohbet ederek, müzik dinleyerek, diledikleri gibi vakit geçirirler. Ama demin dediğimiz gibi başlıca uğraşları; okumak, bilgilerini artırmak, zihinlerini geliştirmektir.⁸¹

Ütopya'lıların eğitim alanında en büyük yenilikleri, öğrenimlerinin belirli bir yaşta bitmeyip, ömür boyu sürdürülmesidir. Çağımızın yeni yeni anlamaya başladığı bir gerçeği, yani eğitimin altı yaşlarında başlayıp yirmi beş yaşına doğru biten bir süreç olmadığını, ardı hiç kesilmeden ölünceye dek sürdüğünü, sürmesi de gerektiğini, More daha o zamanlarda anlamıştı. İşte bu sürekli öğrenimi sağlamak amacıyla, Ütopya'da sabahın erken saatlerinde çeşitli konularda dersler ve konferanslar veren, halka açık bir çeşit sabah üniversitesi vardır. Bu üniversiteye devam etmek, ancak bilimle uğraşanlar için zorunludur. Ne var ki,

⁷⁹ More, a.g.e., s.55.

⁸⁰ More, a.g.e., s.56.

⁸¹ More, a.g.e., s.56.

Ütopya'luların büyük bir çoğunluğu bilgiye susamış olduklarından, kendi özel meraklarına göre seçtikleri öğretmenlerin derslerinden yararlanırlar.⁸²

Ütopya'lular, kusursuz bir düzen kurmakla övünüp, dış dünyaya kapanan insanlar değildirler. Tam tersine, başka ülkelerin yönetimlerine, yasalarına, bilimlerine ve sanatlarına büyük bir merak duyarlar. Dünyayı görmüş gezmiş, akli başında yabancıları, adalarında sevinçle karşılayıp, onlardan bilgi edinmeye can atarlar. Ta eski çağlarda, gemileri bir fırtınada batan bir Romalıyla bir Mısırlı Ütopya'ya sığınmışlar, ölünceye dek de orada kalmışlardı. Ütopya'lular, Roma ve Mısır bilim ve sanatı üstüne öğrenilecek ne varsa bu yabancıardan öğrenmişlerdi. Raphael'den de çok yararlanmışlardı. Onun eski Yunan uygarlığı üstüne anlattıklarını duyunca, More nasıl Hümanistlerin çalışmalarını heyecanla izlemişse onlar da büyük bir meraka kapılıp bu bilgili gemiciden Yunanca dersi alabilmek için, yalvarıp yakarmışlar, yöneticiler de onları desteklemişti. Bu Ütopya'lı Hümanistlerin birçoğu, olağanüstü bir çaba gösterip, üç yıl içinde Yunancayı bir güzel öğrenmişlerdi. Raphael, Ütopya'ya dördüncü kez gidişinde, bir yığın Yunanca kitap götürmüş, bu kitaplardan binlercesini bastırıp, halka dağıttırmıştı. Ütopya'lular, ileride göreceğimiz gibi, Hristiyan dinine karşı da ayrıca ilgi duymuşlar ve birçokları bu yeni dini benimsemişlerdi.⁸³

Uygarlığa böylesine değer veren, tüm insanları kardeş sayan, acıma duygularını körleştirmemek için etini yiyecekleri hayvanları bile kendileri kesmeyen ve kimsenin ne toprağında ne malında gözü olmayan Ütopya'luların savaşı 'hayvanca' bir iş sayarak, ondan tiksinnmelerine hiç şaşmamalı. Ütopya'lular, insanların kanını dökmek pahasına elde edilen zaferlerde şanlı bir yan görmediklerinden, bunlarla övünmeyi utanç verici bir davranış saydıklarından, dünyanın her bir yerinde hâlâ geçerli olan kahramanlık töreleri, hiç mi hiç geçerli değildir. Ütopya'lular, kendi ülkelerini ya da dost bir ülkeyi savunmak için savaşa girmekten başka çare kalmadıysa, bu savaşı bedenleriyle değil, akıllarıyla yapmayı yeğ tutarlar. Gerçek yiğitlik onların gözünde budur. Aslanların, ayıların, yaban domuzlarının, kurtların, köpeklerin, yalnız bedenleriyle dövüşmesini

⁸² More, a.g.e., s.56.

⁸³ More, a.g.e., s.57.

bildiklerini; ama akıllarıyla dövüşebilen insanların, bu hayvanlardan daha güçlü olduğunu her zaman söylerler.⁸⁴

Para-savaş ilişkisini iyice kavramış olan, parayla düşmanlarını bir tek kez değil, birkaç kez alıp satabileceklerini de çok iyi bilen Ütopya'lılar, dış ülkelerle ticaret yaparak kazandıkları ve kendi yurtlarında hor görüp el sürmedikleri gümüşleri, altınları, savaşın pis işlerinde kullanırlar. Savaş ilan edilir edilmez, düşman ülkenin en kalabalık yerlerine, çarşı ve meydanlarına, gizlice yaftalar asarak, oranın kralını ve ileri gelenlerini öldürenlere, büyük para ödülleri vereceklerini bildirirler. Yaftalarda adı geçenleri öldürmeyip de diri getirenlere, bu ödüllerin iki katı verilecektir. Eğer düşmanları gelip Ütopya'lılara kendi istekleriyle teslim olurlarsa, ödüller onlara verilecek, canları da bağışlanacaktır. Ütopya'lıların bu tür hileleri, düşmanları arasında güvensizliğin başlaması ve herkesin herkesten kuşkullanmasıyla doğal olarak sonuçlanır. Düşmanları arasına anlaşmazlık sokmak, onları iyice bölmek amacıyla, başka çarelere de başvururlar. Örneğin Ütopya'lılarla savaşmak isteyen kralın bir kardeşi ya da bir arkadaşı, Ütopya'lılarca kışkırtılarak, tahtta hak iddia eder, bu da bir iç çatışmaya neden olur. Kimi zaman da bol para harcayıp, iki düşman ülkenin birbirine girmesini, güçsüz düşüp savaştan vazgeçmesini sağlarlar. Ütopya'lılar, yalnız kendi yurttaşlarını değil, düşman ülkelerin yurttaşlarını da savaşın acılarından korumak isterler. Çünkü onların da isteyerek savaşmadıklarını krallarının ve yöneticilerinin azgın hırslarına kurban gittiklerini bilirler. Zaferlerin en şanlısı, kan dökülmeden elde edilen bir zaferdir ve akıl sayesinde gerçekleşebilen bu tür zaferleri, anıtlar dikerek görkemli törenlerle kutlarlar. Ütopya'lılar, savaşın akıl yoluyla önlenemeyeceğini anlayınca, kendi yurttaşlarının canını tehlikeye sokmaktansa, parayla kiralık asker tutmayı yeğlerler. Uygarlıktan yoksun, paraya düşkün ve kana susamış bir soy olan Zapolet'leri belirli bir ücrete karşılık savaşa sürerler. Gel gelelim aklın kurduğu hileler gibi, kiralık askerler de işe yaramaz da, yurtlarını korumak için savaşmaktan başka çare kalmazsa, o zaman Ütopya'lılar savaşırırlar. Hem de kıyasıya savaşırırlar. İsteksiz ya da korkak bir askerin, ordu içinde ne denli zararlı olduğunu, korkusunu başkalarına da aşılayabileceğini bildiklerinden, kadın erkek hepsi askerlik eğitimi gördüğü halde, ancak

⁸⁴ More, a.g.e., s.57.

gönüllüleri savaşa gönderirler. İsteyen kadın, kocasıyla birlikte, isteyen yetişkin çocuk babasıyla birlikte savaşa gider. Hem herkesin daha candan, daha korkusuz çarpışması, hem de birbirini koruyabilmesi amacıyla, akrabaların ve yakın arkadaşların, savaş alanında yan yana olmaları sağlanır. Savaştan, evlilerin eşsiz, çocukların babasız, arkadaşların tek başına dönmeleri, büyük bir ayıp sayılır. Başkomutanın da, tüm düşmanlarının da öldürülmeyip tutsak alınmalarını yeğ tutarlar, çünkü düşman kanının bile gereksiz dökülmesine gönülleri razı değildir. Öç almak amacıyla düşman kentlerini yağma etmezler, yakıp yıkmazlar, atlarının nallarıyla düşman tarlalarının çiğnenmemesine bile özen gösterirler. Düşmanlarını yendikten sonra, onlara verdikleri tek ceza, savaşın tüm masraflarının ödetilmesidir.⁸⁵

Ütopya'lıların savaşa karşı akla dayanan bu insanca tutumunu, din konusunu ele alışlarında da aynen görürüz. Bu kusursuz düzeni kuran Kral Utopus adaya ilk ayak bastığı sırada halk, din ayrılıkları yüzünden birbirine girmekteymiş. Bu bölücülük de, Utopus'un adayı ele geçirmesini kolaylaştırmış. Akıllı Utopus'un ilk işi, baskı yapmamak ve ülkede ikilik yaratmamak koşuluyla, her Ütopyalının istediği dine tapmakta özgürlüğünü yasalaştırmak olmuş. Belki de Tanrı, kullarının ayrı ayrı dinlere inanmasını ister diye düşünen Utopus, bu yasa sayesinde yalnız kavgalarla kinlerin ortadan kalkacağını değil, dinsel duyguların daha sağlıklı bir biçimde gelişebileceğini ummaktaymış. Böylece Ütopya'da, hiçbir hor görülme-ye-ye çeşitli dinler vardır. Kimi güneşe, kimi aya, kimi başka bir gezegene, kimi eskiden yaşamış, erdemiyle ünlü bir adama tapar. Ama Ütopya'lıların büyük çoğunluğu, dünyayı yaratan tek bir Tanrı'ya inanır. 'Baba' ya da 'Mithra' adını verdikleri bu tek Tanrı, Ütopya'lıların gözünde doğayla özdeşleşir ve dünyaya egemendir.⁸⁶

Akılla dini hiçbir zaman birbirinden ayırmayan Ütopya'lıların, falcılık yapıp geleceği önceden sezmek ya da yıldızların etkisine inanmak türünden boş inançları yoktur. Onların asıl inandıkları güç, her şeyin başı bildikleri Yüce Doğadır. Doğayla akıllı aynı şey saydıklarına göre, doğada aklın çözemeyeceği gizler olmaz. Ütopya'lılar için erdem, doğaya uyan bir yaşantıdan başka bir şey

⁸⁵ More, a.g.e., s.58-59.

⁸⁶ More, a.g.e., s.59.

değildir. Böylece onlar, erdemli olmanın tek yolu doğaya göre yaşamak ve düşündürmektir derken, akla göre yaşamak ve düşünmek gerektiğini aslında söylemektedirler. Akıl ise, ta eskiden kurulmuş herhangi bir dinin öğretisine, sonsuzluğa değin, körü körüne bağlı kalmaz.⁸⁷

Ütopya'da dinin en İlginç yanı, adanın en eski yasalarından biri olan "kimse dininden ötürü kötülenemez" yasasının tam anlamıyla uygulanmasıdır. Herkes, inandığı din uğruna, barışsever yöntemlerle propaganda yapmakta özgürdür. Ama başka bir dinden olanlara baskı yapmaya ya da küfretmeye kalkanlar, kıyasıya cezalandırılıp, Ütopya'dan ya sürülür ya da köle durumuna düşer. Çünkü Ütopya'lılara göre, bir insanın kendi dinsel inançlarını başkalarına zorla benimsetmeye yeltenmesi, çirkin bir zorbalıktan başka bir şey değildir. Üstelik en doğru din, er geç kendiliğinden öteki dinlere üstün çıkacağı için, zorbalık edenler, ülkede yanlış bir dinin yerleşmesi tehlikesini, candan benimsemiştir.⁸⁸

Tanrı'nın hiçbir canlı varlığın kanının dökülmesinden hoşlanmayacağına inanan Ütopya'lılar, dinsel törenlerinde hayvan kurban etmezler. Belirli bir dine bağlı olanlar, kendi evlerinde, aileleri arasında, o dine özel olarak tapabilirler. Ama ortaklaşa paylaştıkları tapınaklarda, durum değişir. Kandillerle, mumlarla aydınlanan; güzel kokulu buhurların, günlüklerin yakıldığı; çalgıların çalındığı, ilahilerin okunduğu bu tapınaklara beyazlar giyinip gelinir. Herkes tanrısını dilediği biçimde tasarlamakta özgür kalsın diye, tapınaklarda resimler, heykeller yoktur. Dünyanın tüm uluslarından ayrılarak, Ütopya'lılar, dinin bölücü yanları üstünde değil, birleştirici yanları üstünde dururlar. Her dinin ortak amacı, tanrısal bir varlığı yüceltmek olduğuna göre, Ütopya tapınaklarında ancak bu tanrısal varlığa duyulan sevgi dile getirilir. Böylece değişik dinlerden insanlar birleştirilir. Törenin sonunda, kişisel dini ne olursa olsun, herkesin katılabileceği ortak bir dua okuyup, böylesine mutlu bir toplumda yaşayabildikleri için Tanrı'ya şükredilir. Ve Ütopya'lılar geleceğin olasılıklarına her zaman açık olduklarından, eğer kendi toplumlarından daha mutlusu varsa, Tanrı'nın bu konuda onlara yol göstermesini de dilerler.⁸⁹

⁸⁷ More, a.g.e., s.59-60.

⁸⁸ More, a.g.e., s.60.

⁸⁹ More, a.g.e., s.61-62.

Ada halkını din açısından birleştiren tek inanç, yalnız bu ortak dua değildir. Ütopya'lıların tümü, beden öldükten sonra ruhun yaşayacağına inanır. Onları çağımızın sosyalistlerinden ayıran özelliklerden biri de bu inançtır. Ütopya'lılar, ruhun bedenle birlikte öleceğini sananları, insanı hayvan düzeyine indirmiş saydıkları için, böylelerine yöneticilik görevi vermezler. Ama gene de hoşgörülü davranıp cezalandırmazlar da onları, görüşlerinden vazgeçmeye de zorlamazlar. İkiyüzlülüğün her çeşidinden tiksinen Ütopya'lılar, bir kişinin korkudan düşündüklerini gizlemek zorunda kalmasını, inanmadığı halde inanır görünmesini istemezler. Hatta ellerinden geldiği kadar olumlu davranıp, günün birinde yola gelir umuduyla, ruhun ölümsüzlüğüne inanmayanların, rahiplerle ve bilge kişilerle özgürce tartışmasını doğru bulurlar. Ruhların yaşayacağına güvendiklerinden, çoğu Ütopya'lılarda ölüm korkusu yoktur. Varlığına inandıkları öteki dünyaya, sevinç ve umut içinde göçerler. Bir yakını öldü diye, hiç kimse ağlayıp sızlanmaz. Ölenin cenazesi, güle oynaya, neşeli şarkılarla kaldırılır. Ütopya'lılar, ancak ölümden korkanlar için yas tutarlar. Ancak böyleleri sessizlik ve gözyaşları içinde toprağa verilir. Ütopya'lılara gelince, onlar, Tanrı'ya da, ruhun ölümsüzlüğüne de inanmasına inanırlar ama mutluluğu bu dünyada ve hemen isterler.⁹⁰

Hem toplumsal, hem kişisel mutluluğa varmak isteyen Ütopya'lılar, gerçi erdemlidirler ama yalnız Püriten'lerde değil, dinlerine ayrıca bağlı çoğu kişilerde görülen asık suratlı ve haşin erdemlerden sakınırlar. Ütopya'lılara göre hoş yaşamak, dünyanın tadını çıkarmak iyi bir şeydir. İyi olduğu için de: “bunu hem kendimiz için, hem başkaları için isteyebiliriz, istemeliyiz de” diye düşünürler. Ütopya'lılara göre doğa, insanları yaşamın sevinçli sofrasına ortakça oturmaya çağırır ve en soylu, en insanca erdem, başkalarının acılarını dindirmek, onlara umut ve yaşama sevinci vermek, dünyanın tadına varmalarını sağlamaktır. O zaman, başkalarına ettiğimiz iyiliği, kendimize niçin etmeyelim? Tabiata aykırı gitmek değil mi bu? diye sorarlar. Bedenimiz doğanın bir parçası olduğuna, gerçek bilgeliğin de doğayla, dolayısıyla akılla uyumlu yaşamadan geldiğine inandıkları için, bedene karşı çıkmayı, doğaya nankörlük sayarlar, Çünkü keyif dedikleri şey, insanın doğal bir tat aldığı her ruh ve beden halidir. Tüm Rönesans

⁹⁰ More, a.g.e., s.62.

insanları gibi, onlar da, beden güzelliğini, çevikliği, gürbüzlüğü, yaradılışın en hoş, en mutlu bir armağanı sayarak, seve seve geliştirirler. Keyif içinde yiyecek için ellerinden geleni yaparlar. Akşam yemeklerinde her zaman müzik vardır. Toplandıkları oda güzel koksun diye, buhurlar yakarlar. Çeşitli çerezler, tatlılar, meyveler sofradan eksik değildir.⁹¹

Ütopya'lılar, beden hazlarına aşırı bir düşkünlük duymaktan özenle korurlar kendilerini; çünkü bu tür hazlarda ölçüyü kaçırmak, kötü sonuçlar verebilir, insanın mutluluğunu engelleyebilir. Haz duymak uğruna kendine zarar vermekten kaçınmak gerektiği gibi, değil yalnız başka insanlara, hayvanlara bile zarar vermekten kaçınmak gerektiğine inanırlar. İşte bu yüzden, onaltıncı yüzyılın ve daha sonraki çağların başlıca sporu ve eğlencesi olan avdan tiksiniyorlar. Kan dökmek için kasaplık işini kölelere bırakan Ütopya'lılar, avcılığı kasaplıktan daha aşağı bir iş sayarlar. Çünkü kasaplık eden, hayvanları belirli bir yarar için öldürür, avcı ise sırf haz duymak için bu pis işi yapar. Mutluluğu, hazzı ve erdemi birbirinden hiç ayırmayan ancak erdemli hazlardan yana olan Ütopya'lılar için en değerli hazlar, bedenle ilgisi olmayanlardır. Örneğin müzik dinlerken duyulan haz, özgürce düşünüp düşünce yeteneğini sonuna değin geliştirebilme hazzı, doğaya ve akla uyarak erdemle yaşamının hazzı ve bencillikten tümüyle arınıp başkalarının mutluluğu uğruna yeri geldiğinde kendi mutluluğundan vazgeçebilmenin verdiği haz, bedenin duyabileceği hazlardan kat kat onların gözünde üstündür.⁹²

Thomas More, kitabını Ütopya'nın bir övgüsüyle bitirir: “Gerçek ‘commonwealth’, yani halkın refahını sağlayan devlet biçimi, ancak Ütopya’da bulunur. Ütopya’dan başka yeryüzünün hiçbir yerinde, ne böylesine erdemli insanlar, ne de böylesine kusursuz bir toplum vardır. Bunun tek nedeni de özel mülkiyetin yasaklanması, her şeyin ortaklaşa paylaşılmasıdır. Öteki ülkelerde, sözde halkın yararına söylevler veren yöneticiler, aslında kendi çıkarlarından başka bir şey düşünmezler. Yönetilenlere gelince, ulusal servet eşitlikle bölüşülmediği için, ne denli bolluk olursa olsun, kendi geleceklerini güvence altına alamazlar, er geç açlıktan öleceklerini bilirler. Bu yüzden de öteki

⁹¹ More, a.g.e., s.63.

⁹² More, a.g.e., s.63.

yurttaşları değil, kendilerini düşünmek zorunda kalırlar. Oysa Ütopya'da, hiç kimsenin parası, toprağı, malı yoktur ama geçim derdi de yoktur. Yaşlanıp çalışamaz hale gelince nasıl yaşayabileceğini düşünmeden, çocuğunun geleceğine güvenerek, ancak orada insanlar mutlu olabilir. Ütopya düzeni, yalnız yoksulların değil, zenginlerin de yararınadır aslında. Çünkü bu mutlu düzende onlar da mutlu olurlar, korkularından, kaygılarından, ‘altın çuvallarında boğulmaktan’ kurtulurlar”.⁹³

⁹³ More, a.g.e., s.64.

İKİNCİ BÖLÜM

2. Tommaso Campanella ve Güneş Ülkesi

2.1. T. Campanella'nın Hayatı

Campanella, İtalya'da Calabria bölgesinde Stilo kasabasında dünyaya geldi. Daha küçük yaşta, üstün zekâsı ve okumaya olan aşırı tutkunluğuyla dikkat çekti. Onüç yaşında çeşitli konularda şiirler yazıp, uzun uzun söylevler verdi. Onbeş yaşında Cosenza Dominiken manastırına girdi ve orada Aquino'lu Saint Augustinus'un *Somma Theologica*'sini defalarca okudu. Çok geçmeden manastırda okumadığı yapıt kalmadı. Bilgiye olan susuzluğunu bir şiirinde şöyle dile getirmiştir: "Dünyanın bütün kitapları kafamın açlığını doyuramaz. Neler neler okumadım! Ama yine de zihnimin açlığından ölüyorum. Kavrayışım arttıkça, bilgim eksiliyor..."⁹⁴

Dinsel konulardan kısa zamanda bıkan Campanella, kendini felsefeye verdi. Büyük İtalyan filozofu Telesio'da, aradığı önderi buldu. Doğruyu kitaplardan çok, doğanın gözleminde arayan Telesio, Aristoteles'in bütün bir çağı etkileyen felsefesine karşı doğa felsefesini savunuyordu. Bu amaçla da *Academia Telesiana* adıyla bir felsefe derneği kurmuştur. Telesio'nun temel düşüncesi şuydu: "Bilim soyut kavramlardan değil, gerçek varlıklardan yola çıkmalıdır. Deney, bilimin başvurması gereken temel yöntemdir".⁹⁵

Campanella yirmi iki yaşında ilk yapıtını yazdı. Bu, Telesio'yui, düşmanlarına karşı savunmak ve Aristoteles felsefesini çürütmek amacıyla kaleme aldığı *Philosophia Sensibus Demonstrata* adlı eseridir. Yapıt, cizvitlerin saldırısına uğradı. Sapkınlık ve büyücülükle suçlanan Campanella, Papa'nın emriyle Cosenza'dan ayrılıp Stilo'ya dönmek zorunda kaldı. Stilo manastırında boş vakitlerini okumak, bilgisini arttırmakla değerlendiren Campanella, çok geçmeden, bu dar ve karanlık hapisshaneden kaçtı. On yıl, İtalya'yı baştanbaşa dolaştı. Venedik'te Galilei'yle, daha birçok tarihçi ve filozofla tanışmıştı. Uğradığı

⁹⁴ Tommaso Campanella, **Güneş Ülkesi**, çev. Vedat Günyol, Haydar Kazgan, Sosyal yay., İstanbul, 1996, s.8.

⁹⁵ Campanella, a.g.e., s.8.

yerlerde, alışılmış düşüncelerle, kör inançlarla savaştı. İtalya'nın hemen bütün büyük kentlerini gördükten sonra, savaşkan ve kararlı olarak, Stilo'ya döndü.⁹⁶

Campanella'nın hayat dramı burada başladı. 1600'larda bütün Güney İtalya, İspanya'nın bir sömürgesi haline gelmişti. Özellikle Calabria bölgesi, din adamlarının elinde daha da yoksullaşmıştı. Bir yandan engizisyon vahşeti, bir yandan yoksulluk, toplumsal istemlere yol açmaktaydı. Kültür merkezleri olan kitaplıklar ve akademiler kapatılmıştı. Özgür düşünce ancak manastırlarda barınabiliyordu.⁹⁷

Yurdunu İspanyol boyunduruğundan kurtarmayı düşünen Campanella bir ayaklanma tertiplemeye başlamıştı. Pietro Ciannone, Napoli Tarihi adlı yapıtında bu ayaklanma için şunları söylüyordu: "Campanella yeni düşünceleri, özgürlük ve cumhuriyet tasarılarıyla az kalsın Calabria'nın altını üstüne getirecekti. Krallıkları yeni bir düzene sokmaya, toplumları yönetecek anayasalar koymaya kadar ileri götürmüştü." Herhalde, Campanella, sonradan hapiste yazacağı Güneş Ülkesi'nin toplum düzenini daha o zamandan tasarlamış, politik ayaklanmayı, daha önceki sapkın tarikatların yaptığı gibi, toplumsal bir reformla tamamlamaya kalkmıştı.⁹⁸

Papa Paulus V, Urbanus VII, Bacon ve Richelieu gibi, astrolojinin özel etkilerine inanan Campanella, yıldızlardaki birtakım belirtilere bakıp, yeryüzünde, özellikle Napoli krallığında ve Calabria'da devrimler olacağını söylüyordu. Dinsel ve toplumsal alanda gerekli saydığı yenilik düşüncelerini birçok manastır rahiplerine benimsetmişti. Giannone'ye bakılırsa, üç yüzü aşkın rahip bu ayaklanmaya katılır. Birçok vaiz halkın arasına girip, özgürlüğe kavuşmak, parayla insan kanı akıtan, yoksulları ezen kral adamlarının işkencelerine son vermek için halkı birleşmeye çağırdılar. Napoli'li birçok soyluyla birlikte bir hayli piskopos da bu ayaklanmayı destekliyordu. Bu ara, bir Türk donanmasının yardımı da sağlanmıştı.⁹⁹

Ayaklanma, önceden haber alınarak önlenir ve bir Türk gemisine kaçmak üzere anlaştığı bir kayıkçıyı bekleyen Campanella, bir kulübede yakalanarak Napoli'ye götürüldü. Atıldığı hapisanede korkunç işkencelere uğradı. Atheimus

⁹⁶ Campanella, a.g.e., s.8-9.

⁹⁷ Campanella, a.g.e., s.9.

⁹⁸ Campanella, a.g.e., s.9.

⁹⁹ Campanella, a.g.e., s.9-10.

Triumphatus adlı yapıtının önsözünde Campanella, çektiği işkenceleri şöyle anlatıyordu: “Elli hapishaneye girdim çıktım. Yedi kez, tüyler ürpertici işkencelere uğradım. Son işkence kırk saat sürdü. Bedenimi iplerle sıkı sıkı sarıp kan revan içinde bıraktılar. Ellerimi arkaya bağlayıp, sivri bir kazığın üstüne sallandırdılar. Kırk saat sonra öldüğümü sanıp, işkenceyi durdurdular. İşkencecilerimden bazıları, canımı daha da yakmak için, asılı bulunduğum ipi devamlı oynatıyor, boyuna küfür savuruyorlardı. Bazıları da, ‘Yaman adam doğrusu’ demekten kendilerini alamıyorlardı. Hiçbir şeyle sarsamadılar, beni alt edemediler, ağzımdan bir tek söz bile alamadılar. Tam altı ay süren bir hastalıktan, bir mucizeyle kurtulduktan sora, beni bir çukura attılar. On beş ay orada kaldım. Sonra yargıç önüne çıkarıldım. Önce bana: “Öğrenmediğin şeyi nasıl bilebilirsin? Şeytan mı var senin emrinde?” diye sordular. Ben de: “Bildiklerimi öğrenmek için, sizin içtiğiniz şarapların on misli kandil yağı harcadım” diye karşılık verdim. Beni Üç Düzmeci adlı kitabı yazmakla suçladılar. Oysa ben daha dünyaya gelmeden bu kitap basılmıştı. Beni Demokritos’un düşüncelerini benimsemekle, kiliseye karşı düşmanca duygular beslemekle, din kurallarının dışına çıkmakla suçladılar. Güneş’te, Ay’da ve yıldızlarda devrimleri haber veren belirtileri ileri sürüp ayaklanmalar hazırlamakla, dünyayı sonsuz ve bozulmaz gösteren Aristoteles’e karşı çıkmakla suçladılar. Bütün bunlardan ötürü beni, havasız, ışıksız bir izbeye tıktılar.”¹⁰⁰

Campanella’nın hapis hayatı yirmi yedi yıl sürdü. Böylesine uzun bir işkence hayatına Campanella gibi ruh ve zihin olarak sağlam, inançlarında sarsılmaz bir insan dayanabilirdi. Nitekim işkencecilerine karşı başı hep dik kalmış, onlardan ne bağışlanmasını istemiş, ne de yardım beklemiştir. İsteddiği tek şey, kitap, kâğıt ve kalem; yani, zihnini beslemek ve zihninin ürünlerini dışarıya saçmaktır.¹⁰¹

Campanella’nın hapis hayatı 1626’da sona erdi. İspanya kralı Philip III’ün Ölümünden sonra (1621), Papa Urbanus VIII’in beş yıl süren çabasıyla, serbest bırakılıp Roma’ya gitti. Çok geçmeden, pusuda bekleyen düşmanlarının saldırısına uğradı ve Fransız elçisinin yardımıyla Fransa’ya kaçtı. Kardinal Richelieu ve

¹⁰⁰ Campanella, a.g.e., s.10-11.

¹⁰¹ Campanella, a.g.e., s.11.

Louis XIII'den yakınlık ve yardım gören Campanella, ömrünün geri kalan kısmını Paris'te Dominikken manastırında sessiz ve rahat geçirdi. 1639'da, yetmiş bir yaşında öldü.¹⁰²

2.2. Yaşadığı Dönemin Koşulları

Tommaso Campanella (1568 - 1639), düşüncelerini yirmi yedi yıllık hapis hayatıyla ödemiş bir düşünce adamıdır. Onun yaşadığı dönem, Avrupa Katolik dünyasının parçalanmaya başladığı, modern dünyayı hazırlayan politik, ekonomik ve kültürel olayların ortaya çıktığı günlere rastladı. Daha XIV. ve XV. yüzyıllarda, Katolik kilisesinin katı dogmalarına, büyük ve haksız zenginliğine, derebeylik düzeninin kötülüklerine karşı, çeşitli tarikatların önderliğinde, yer yer baş gösteren ayaklanmalar Avrupa'yı baştanbaşa saran bir nitelik kazanmıştı. Bir yandan kilisenin, bir yandan da krallık kuvvetlerinin bastırıp ortadan kaldırdığı bu tarikat ayaklanmaları, başka başka yerlerde, başka adlarla yeniden örgütlenip harekete geçiyordu. Bohemya'da uzun süre etkin olan Picard'lar ya da Adamist'ler, İtalya, Fransa ve Almanya'da "insanın bu dünyada mutlu olmasını" isteyen Beggard'lar, İngiltere'deki Wyclif'çiler, Orta Avrupa'daki Hus'cular bunlardan bazılarıydı. Bütün bu tarikatlar, dinsel yenilikler yanında, daha haklı bir toplumsal düzen kurma çabası içindeydiler. Hus'cuların bir kolu olan Taborit'ler, dinsel törenlerin birçoğunu atmakla kalmıyor, din reformunu mal ortaklığına dayanan toplumsal bir devrimle tamamlamak istiyorlardı.¹⁰³

İşte, Campanella bu toplumcu görüşten, bu devrimci ilkelerden yola çıkarak "Ben doğacak yeni sabahların çan sesiyim" diyordu. Ne yazık ki, ufukta beliren bu yeni sabahı göremeyecekti. Ama onun adı, felsefede ve sosyal doktrinler tarihinde, bir müjdecisi olarak yaşayacaktır.¹⁰⁴

Güneş Ülkesinde ağırlıklı olarak işlenen bilimsel gelişmeler, astroloji, metafizik ve teoloji konuları, toplumsal değişim ve geçiş süreciyle doğrudan ilişkilidir. Campanella, geç Rönesansın bağlantı figürü olarak karşımıza çıkar.¹⁰⁵

¹⁰² Campanella, a.g.e., s.11.

¹⁰³ Campanella, a.g.e., s.7.

¹⁰⁴ Campanella, a.g.e., s.7-8.

¹⁰⁵ John M. Headly, **Tommaso Campanella and The Transformation of The World**, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1997, p.399.

Güneş Ülkesinde, eskiden beri özlemi duyulan Altın Çağ'ı bir kez daha yaşatma arzusu vardı. Campanella'ya göre şayet insanlar onun görüşlerini paylaşırsalardı dünya cennet olurdu. Kör sevgiler yerine temiz taze sevgiler doğardı. Yalan dolan ve bilgisizlik yerine gerçek bilgiye bırakırdı. Zorbalık yerine de kardeşlik geçerdi. Dünya bolluk ve kardeşlik dünyası olurdu.¹⁰⁶

Campanella bu eseri, More'un Ütopyası ve Güney İtalya'daki İspanyollara karşı yapılan isyanın başarısızlığı temelinde ilişkilendirerek yazmıştı. Güneş Ülkesinde İspanya yanlısı tutum ve papalık yazıları genel kabul görmedi. İtalya ütopya geleneğinin bir ifadesi olan bu eser, daha sonraki çalışmalara kaynaklık etmiştir. Bütün İtalya ütopyalarının en iyisi olmasına rağmen, modern ütopya çalışmalarının yanında oldukça küçük kalır.¹⁰⁷

2.3. Güneş Ülkesi'nde toplum yapısı

Geniş bir ovanın ortasında yükselen bir tepe düşünün. İşte, kentin büyük parçası bu tepenin üzerinde kurulmuş. Ama kat kat çemberleri tepenin eteğinde öylesine uzaklara yayılmış ki, çapı iki-üç, bütün çevresi de yedi mili bulmakta. Kent yedi halkaya ya da çembere bölünmüş. Bunların her biri yedi gezegenden birinin adını taşıyor. Çemberler birbirine dört ayrı yolla bağlanmış. Her yol da bir kapı ile sona eriyor. Her kapı dört yönden birine bakıyor. Ayrıca öyle kurulmuş ki bu kent, her kim birinci duvar çemberini yaracak olsa, ikincisini yarabilmek için iki kat, üçüncüsü için daha çok çaba sarf etmesi, bütün kenti ele geçirmek içinse yedi kez saldırması ve her seferinde gücünü artırması gerekir. Çünkü burçlar, kuleler ve hendeklerden başka türlü savaş ve savunma araçlarıyla bezenmiştir.¹⁰⁸

Birinci çemberin duvarlarına, matematik ve geometri ile ilgili şekiller çizilmiştir. Sayıları, Archimedes ve Eukleides'in daha önce bulduklarından fazladır. Resimlerin boyu duvarın genişliği ile orantılıdır ve her birinin altında, birer dize halinde, açıklamalar, tanımlamalar, önermeler yer almaktadır. Aynı çemberin dış duvarlarında dünya yuvarlağının bütün ayrıntılarıyla tam bir resmi, bir de her ülkenin haritası görülür: Haritalarda, bu ülke halklarının töreleri,

¹⁰⁶ Campanella, a.g.e., s.14.

¹⁰⁷ Renna, Thomas, "Campanella's City Of The Sun And Late Renaissance Italy", Utopian Studies, , 1999, Vol. 10, Issue 1, p.1.

¹⁰⁸ Campanella, a.g.e., s.18.

yasaları, ataları ve güçleri ile ilgili kısa açıklamalar vardır. Çeşitli ulusların alfabeleri, Güneş Kent alfabesinin üstünde yer almaktadır.¹⁰⁹

İkinci çemberin, iç kısmında, değerli değersiz çeşitli taşların, madenlerin resimleri ile birlikte asılları da yer almaktadır. Hepsinin altında da ikişer dizelik açıklamalar yazılıdır. Çemberin dış kısmındaysa, yeryüzünün bütün denizleri, nehirleri, gölleri, pınarları, bir de şarap, bağ ve çeşitli içkilerin özellikleriyle kaynakları gösterilmiştir. İki-üç yüzyıldan kalma, hemen hemen bütün hastalıklara birebir gelen çeşitli ilaçlar şişeler içinde kemerlerin üstündeki duvar oyuklarına yerleştirilmiştir. Altlarında kısa dizeler bulunan birtakım resimler yağmur, dolu, kar, şimşek ve hava ile ilgili başka şeyler üstüne bilgi vermektedir. Ayrıca, Güneş kentliler, rüzgâr, yağmur, gökkuşağı gibi bütün gökyüzü olaylarını, evlerinde taş üstüne çizmesini bilirler.¹¹⁰

Üçüncü çemberin iç duvarları ağaç ve bitki türlerinin resimleriyle donatılmıştır. Bazı bitkiler toprak saksılar içinde kemerlerin dış kısımlarına yerleştirilmiştir. Bunların nerelerde yetiştiği, özellikleri, ne gibi hastalıklarda deva olarak kullanıldıkları yazılıdır. Ayrıca insan bedeninin çeşitli kısımları, deniz ürünleriyle olan benzerlikleri de yazılıdır. Aynı çemberin dış duvarlarında bütün balık türleri -nehir, göl, deniz balıkları- resimlerle gösterilmiştir. Her türün soyu sopu, niteliği, yaşayışı, üreyişi, huyu suyu, ne işe yaradığı bir bir anlatılmıştır. Bu duvarda bütün yer ve gök nesnelerinin doğa ve sanat ürünleriyle olan benzerlikleri belirtilmiştir. Piskopos, Zincir, Zırh, Çivi, Yıldız adı verilen ve her gün yöremizde gördüğümüz başka nesnelere benzetilen balıklarla karşı karşıya gelmek şaşkınlık yaratıyordu. Daha görülecek neler neler vardı; denizkestaneleri, istiridyeler, midyeler, sular dünyasının görülmeye değer nesi varsa hepsi bir bir, güzel ve açıklayıcı resimlerle karşımıza konmuştu.¹¹¹

Dördüncü çemberin iç duvarlarında, çeşit çeşit kuşlar, özellikleri, yaşayışları, renkleriyle, canlandırılmış. Beni en çok şaşırtan şey, orada sahici bir Anka Kuşu görmek oldu. Dış duvarlarda, bütün sürüngenler, yılanlar, ejderhalar, kurtlar, böcekler, karasinekler, sivrisinekler, kelebekler, sümüklü böcekler vb.

¹⁰⁹ Campanella, a.g.e., s.22.

¹¹⁰ Campanella, a.g.e., s.22.

¹¹¹ Campanella, a.g.e., s.22-23.

türlü özellikleriyle yer almış. Bu sayısız resimler, bu hayvanların gerçekte, aklımızın almayacağı kadar çok olduğunu göstermektedir.¹¹²

Beşinci çemberin iç duvarlarını yeryüzünün daha gelişkin hayvanlarının resimleri süslemektedir. Ne de çokmuşlar meğer! İnsan binde birini ancak tanıyabiliyordu. Bunların kimisi öylesine büyüktü ki, resimleri dış duvara taşmıştı. Yalnız atlar içinde sayısız türler vardı.¹¹³

Altıncı çemberin iç duvarında zanaatlar, sayısız araçlar, çeşitli uluslardaki kullanılışlarıyla ayrı ayrı gösterilmiş. Altlarına da bulucularının adları yazılmış. Dış duvarısa, bilim, savaş ve yasa işlerinde ün salmış üstün zekâların resimleriyle donatılmış: Musa, Orisis, Jüpiter, Merkür, Lykurgos, Pompilius, Pythagoras, Zamloxis, Solon, Charondas, Phorcmeus ve daha niceleri bir bir yer almışlar orda. Daha kimler yok ki! Muhammed bile var aralarında. Ama Güneş Kentliler ona pek büyük bir saygı beslemiyorlar, sahte, kötü bir yasacı gözüyle bakıyorlar ona. İsa'nın ve on iki havarinin resimlerini en yükseğe asmışlar. Güneş Kentliler havarileri öbür insanlardan üstün tutuyor, onlara yüce insanlar gözüyle bakıyorlar. Sezar'ın, İskender'in, Phrrhus'ün ve Annibal'in resimleri de yükseklerle asılmış. Barışta ve savaşta ün salan, özellikle Romalı kahramanların resimleri daha aşağıda yer almaktaydı.¹¹⁴

Birbirine benzeyen düzlükler ve konakları kuşatan sütunlu galerilerle süslü çifte duvarlar arasından yürüyerek Kent'in son çemberine varılır. Tepenin doruğunda, geniş bir düzlüğün ortasında, usta elinden çıkmış büyük yuvarlak bir tapınak yükselmektedir.¹¹⁵

Bu ülkenin insanları Hindistan'dan gelmişler. Ülkeyi kasıp kavuran büyücü rahiplerin, haydutların ve zorbaların elinden kaçmışlar, filozofça ve ortak bir toplum kurup yaşamaya karar vermişler. Doğdukları ülkede kadınlar ortak olmadığı halde, onlar arasında anlatacağım biçimde bir ortaklık vardır. Onlarda her şey ortaktır. Paylaşma işini yöneticiler görür.¹¹⁶

Kent'in en büyük yöneticisi bir başrahiptir. Halk ona Hoh der. Biz olsak Metafizikçi derdik. Gerek dünya işlerinin, gerek ahiret işlerinin başı odur. Yetkisi

¹¹² Campanella, a.g.e., s.23.

¹¹³ Campanella, a.g.e., s.23.

¹¹⁴ Campanella, a.g.e., s.23-24.

¹¹⁵ Campanella, a.g.e., s.19.

¹¹⁶ Campanella, a.g.e., s.25.

mutlaktır. Verdiği yargılar kesindir, kimse ona ses çıkaramaz. Metafizikçi'nin Pon, Sin ve Mor adlı eşit yetkide üç yardımcısı vardır. Bizim dilimizde bunlara Güç, Akıl ve Sevgi diyebiliriz.¹¹⁷

Güç, barış ve savaşla ilgili bütün işleri yönetir. Askerlik işlerinde Metafizikçi'den sonra en yüksek yetkili odur. Belli başlı görevleri, subaylarla askerlere kumanda etmek, ordunun bütün silâh, cephane ihtiyaçlarını sağlamak, tahkimat yaptırmak, saldırılar hazırlamak ve buna benzer her çeşit işleri yönetmektir.¹¹⁸

Metafizikçi'nin üç yardımcısından biri olan Sevgi, Güneşlilerin üreme işini düzenlemekle görevlidir. Başlıca işi, kadınla erkeğin kusursuz bir soy yetiştirecek yolda birleşmelerini sağlamaktır. Güneş Kentliler, köpek ve at soyunun gelişmesine büyük önem veren, ama insan soyunun gelişmesine pek aldırış etmeyen bizlerle düpedüz alay ediyorlar. Böylece, çocukların eğitimi, hekimlik, eczacılık, tarım işleri, meyvecilik, hayvancılık, bir kelimeyle, yiyip içme, giyim kuşam, cinsellikle ilgili ne varsa, hepsi Sevgi'nin yönetimi altındadır. Kendisine bu konuda kadın-erkek birçok görevli yardım etmektedir.¹¹⁹

Serbest mesleklerin, el zanaatlarının, bilim işlerinin, bilim adamlarının, eğitim işlerinin, okulların yönetimi Akıl'ın görevleri arasında yer alır. Bilimlerin başındaki uzmanlar onun buyruğu altındadırlar: Bu uzmanlar sırasıyla şunlardır: astrolog, kozmograf, matematikçi, geometrici, tarihçi, ozan, mantıkçı, söz ustası, gramerci, hekim, fizyolog, politikacı, ahlâkçı... Bilgi adı verilen bir tek kitapta bütün bilimler şaşırtıcı bir açıklıkla özetlenmiştir. Bu kitap halka, Pythagoras'cı yöneme göre okunur.¹²⁰

Bütün bu çeşitli kişilerin Güneş Ülkesi'yle ne ilgisi vardı, bizim tarihimizi nerden biliyorlardı? Sonradan öğrendim ki, Güneş Kent'te bütün diller öğrenilmiş. Dünyanın dört bir yanına devamlı kâşifler, elçiler salar, çeşitli ulusların törelerini, yönetim yöntemlerini, yasalarını, tarihlerini, iyi ve kötü yanlarıyla öğrenirlermiş. Bütün bu bilgileri kendi ülkelerinde uyguladıkları ve bundan zevk duydukları açıkça görülüyordu. Bu arada, Çinlilerin barutu ve

¹¹⁷ Campanella, a.g.e., s.21.

¹¹⁸ Campanella, a.g.e., s.21.

¹¹⁹ Campanella, a.g.e., s.24.

¹²⁰ Campanella, a.g.e., s.21.

basımcılığı bizden önce bulduklarını da öğrendim. Güneş Kent'te bu sayısız resimleri açıklamak ve taşıdıkları anlamı öğretmekle görevli öğretmenler var. Gencecik çocuklar, daha on yaşına basmadan bu çeşitli bilimleri, hatta bu bilimlerin tarihini, hiç güçlük çekmeden, âdeta oyun oynarcasına öğreniyorlar.¹²¹

İşte, Metafizikçi, bu üç yardımcısıyla birlikte, Kent'in yukarıda saydığımız bütün işlerini yüksekten yönetir. Onun isteği dışında hiçbir şey yapılmaz. Devletin bütün işlerini bu dört kişi çekip çevirir ama Metafizikçi ne yönde karar verirse, üç yardımcısı ona boyun eğer.¹²²

Bununla birlikte, bilimler, şerefler ve dünya nimetleri öylesine dağıtılmıştır ki, kimse bunları başkasının zararına ele geçirmeyi düşünemez. Onlara göre, insanın bir evi, bir karısı, kendi çocukları oldu mu, mal mülk derdine düşer. Bencillik bundan doğar. Oğlumuzu yükseltmek, zengin etmek ve miraslara kondurmak için halkın varını yoğunu elinden alırız. Paramızla, gücümüzle başkalarını buyruğumuz altına alınca, ya da güçsüz, yoksul ve tanınmış bir ailedensek, cimri, hain ve ikiyüzlü oluruz. Güneş Ülkeliler bencilliğin amacını ortadan kaldırmakla onu yok etmişler ve yerine ortak yaşama sevgisini koymuşlardır.¹²³

Bir defa, hiç kimse başkasından herhangi bir hediye alamaz. Çünkü toplum ona ihtiyacı olan ne varsa hepsini sağlamaktadır. Yöneticiler de kimsenin, hak ettiğinden fazlasını almamasına dikkat ederler. Herkes neye ihtiyacı varsa onu alır. Dostluk, Güneş Kentlilerin gerek savaş ve hastalık gibi hallerde birbirlerine gösterdikleri yakınlıkta, gerekse bilimsel çalışmalarda, bilgi ve öğüt yoluyla birbirlerine yaptıkları karşılıklı yardımlarda açıkça gösterir kendini. Aynı yaştaki Güneşliler birbirlerine kardeş derler. Yirmi ikisini aşanlara baba, bu yaştan aşağı olanlara da oğul denir. Yöneticilerin belli başlı işlerinden biri de, kardeşlerin birbirine haksızlık etmemesine özen göstermektir.¹²⁴

Bizde ne kadar erdem adı varsa, Güneş Ülkesi'nde de o kadar yönetici adı vardır. Örneğin, Büyüklük, Cesaret, Namus, Cömertlik, Çalışkanlık, Tokgözlülük (ve daha başka) adlar taşıyan yöneticiler vardır. Kim çocukluğunda, okulda bu

¹²¹ Campanella, a.g.e., s.24.

¹²² Campanella, a.g.e., s.24-25.

¹²³ Campanella, a.g.e., s.25.

¹²⁴ Campanella, a.g.e., s.26.

erdemlerin birine en fazla eğilim gösterirse, bu göreve seçilir. Hırsızlık, adam öldürme, ahlâksızlık, uygunsuz çiftleşme gibi suçların ne olduğunu bilmezler. Onların birbirlerine yükledikleri suçlar nankörlük, kötülük, nezaketsizlik, tembellik, asık yüzlülük, huysuzluk, hafiflik, dedikoduculuk ve yalancılıktır. Hele yalancılık onlar için vebadan beterdir. Bu suçların cezası, yargıçların uygun görecekları bir süre, ortak sofradan uzaklaştırılmak ve kadınsız bırakılmaktır.¹²⁵

Kadınlarla erkeklerin kılığı hemen hemen aynıdır. Yalnız kadınların dizleri kapalı, erkeklerinki açıktır. Bu giyim savaşı daha elverişlidir. Erkek ve kız çocuklar, hiçbir ayırım yapılmaksızın, her türlü zanaat eğitiminden geçerler. Bir yaşla üç yaş arasında bütün çocuklar duvarlardaki resimler ve yazılar önünde dolaşarak hem alfabeyi, hem okumayı öğrenirler. Çocuklar dört bölüğe ayrılırlar. Her bölümün başında, çocukları çekip çeviren bir başkanla, yaşlı bir öğretmen bulunur. Bunlar her işte ve her bilgi alanında denenmiş, dürüst kimselerdir.¹²⁶

Bir süre sonra, çocuklar, güçlenip kuvvetlensinler diye, güreşe, koşuya, disk atmaya ve başka beden hareketlerine alıştırılırlar. Yedi yaşına kadar ayakları çıplak, başları açık gezerler. Daha sonra, çeşitli zanaatları öğrensinler diye, çocuklar bölük bölük, aşçı, marangoz, kunduracı, demirci ve resim atölyelerine götürülerek, hangi zanaata eğilimleri olduğu, nelerden hoşlandıkları öğrenilir. Yedi yaşındaki çocuklar, duvarlardaki yazılardan matematik kavramlarını öğrendikten sonra, doğa bilimlerini okumaya başlarlar. Bu dersleri dört ayrı öğretmen verir. Her ders dört saat sürer ve bu süre içinde her bölük bütün dersleri görmüş olur. Çünkü çocukların bir bölümü beden eğitimi yaparken, bir başka bölümü de kamu hizmetlerinde çalışır, bir başkası da yalnız okuma yoluyla bilgilerini artırır. Bu dersleri görüp öğrenenler, daha zor konulara geçer, matematik, tıp ve başka bilimlere başlarlar. Öğrenciler arasında durmadan bilimsel tartışmalar, yarışmalar tertiplenir. Zamanla, filân bilim dalında ya da falan zanaat kolunda kendilerini gösterenler, bu bilim ya da zanaatın yöneticiliğine getirilirler ve artık herkes onlara usta gözüyle bakar. Tarım ve hayvancılık, gözlem yoluyla öğretilir. Öğrenciler öğretmenleriyle birlikte tarlalara gidip iş yöntemlerini incelerler. İşlerinden en çok beğenilen ve saygı görenler,

¹²⁵ Campanella, a.g.e., s.27.

¹²⁶ Campanella, a.g.e., s.28.

birçok zanaat ve meslekten anlayan ve bunları en büyük başarıyla uygulayanlardır.¹²⁷

Öbür yöneticileri, en büyük dört yönetici (Metafizikçi, Güç, Akıl ve Sevgi) ile her görevin özel öğretmeni seçer. Bu öğretmen kimin şu ya da bu erdemden, şu ya da bu sanattan hangisini öğrenebileceğini herkesten daha iyi bilir. Onları Yöneticiler Kurulu önerir. Bu öneriye karşı, ya da bu öneriden yana bir diyeceği olan söz alıp konuşur.¹²⁸

Metafizikçi olabilecek kimsenin, cumhuriyet olsun, krallık olsun, bütün devletlerin yasalarını, devlet biçimlerini, geleneklerinin ve dinlerinin tarihlerini derinlemesine bilmesi gerekir. Ayrıca, yasa koyanları, sanatları geliştirenleri adlarıyla bilmesi gerektiği gibi, yerde ve gökte olup bitenlerden de haberi olacak. Bütün mekanik sanatlar konusunda bilgisi olacak (pratik bilgi aranmadığına göre, yukarıda sözünü ettiğimiz adlarla bu sanatların her biri iki günde öğrenilebilir). Fizik ve astronomi bilgisi de ayrıca önemlidir. Yabancı dil konusunda o kadar titizlikle durulmaz. Çünkü ülkede, gramerci adı verilen pek çok tercüman vardır. Ama her şeyden önce, Metafizikçi'den istenen, metafiziği ve teolojiyi iyiden iyiye, bütün bilim ve sanatları, ilkeleri, tanımlamalarıyla adamakıllı bilmesi, nesnelerin benzerlik ve ayrılık ilişkilerini, dünyanın düzenini ve kaderini, Tanrı'nın ve yaratıkların önem sırasını ve benzerliklerini, Tanrı'nın gücünü, Tanrı'da gerçeğin ve idealin birleşmesini kavramış olması, Tanrı ve insan sevgisine ermesi, yer gök ve denizle ilgili ne varsa, hepsini bilmesi, hiç değilse bir insanın ulaşabileceği bilgi katına varmasıdır. Ayrıca, Metafizikçi'nin peygamberlerin kitaplarını ve astrolojiyi adamakıllı incelemiş olması aranır. Böylece, Güneş Ülkeliler, kimin Metafizikçi olacağını daha önceden kestirebilirler. Çünkü böylesine geniş ve çeşitli bilgiye herkeste pek rastlanamaz. Böylesine yüce bir göreve kimse otuz beşini doldurmadan seçilemez. Bu görev ömür boyunca sürer. Ama bu ara, Güneş Ülkesi'nde Metafizikçi'den daha bilgili, devlet işleri için daha yetkili birisi çıkacak olursa, o zaman, eski Metafizikçi, yerini yenisine bırakır.¹²⁹

Güneş Kentlilerin evleri, odaları, yatakları ve gerekli bütün eşyaları ortaktır. Her altı ayda bir, yöneticiler herkese hangi çevrede, hangi evde, hangi

¹²⁷ Campanella, a.g.e., s.28.

¹²⁸ Campanella, a.g.e., s.29.

¹²⁹ Campanella, a.g.e., s.29-30.

odada kalacağını bildirir. Her odanın kapısında, içinde geçici olarak oturanın adı yazılıdır. Bütün kol ve kafa işlerinde erkekler gibi, kadınlar da ortakça çalışır. Yalnız toprağı belleme, ekip biçme, hasat, bağ bakımı gibi ağır işleri erkekler görür. Hayvan sağma, peynir yapma, kentin duvarları dışında sebze ekip toplama, meyve devşirme gibi işler de kadınlara düşmektedir. Ayrıca, oturarak ya da ayakta görülen, örneğin, kumaş dokumak ya da örmek, dikiş dikmek, elbise yapmak, saç sakal kesmek, ilaç hazırlamak gibi işleri de kadınlar yapar. Ama tahta ve demir atölyelerinden, silah yapılan yerlerden uzak tutulurlar. Resim yapmaya eğilimli olanlara güçlük çıkarılmaz. Tam tersine bu, daha çok yaraşır diye kadınlara, bazen de yetenekli çocuklara özgü bir uğraş sayılır. Ama bunların boru ve trampet çalışmalarına izin verilmez. Kadınlar ayrıca, yemek pişirmek, sofrta kurmakla da görevlidirler. Sofrada hizmet etmekse yirmi yaşından aşağı erkek ve kız çocukların işidir. Kent'in her çemberinin kendi özel mutfağı, kileri, kap kaçağı vardır. Her mutfağı, görmüş geçirmiş yaşlı bir kadınla yaşlı bir erkek yönetir. Bunlar görevlerini savsaklayan tembelleri, beceriksizleri ya da dik kafalıları ya kendileri döver ya da dövdürebilirler. Bunlar, kız ya da erkek çocukların hangi işlere yatkın olduklarını bulup ortaya çıkarırlar.¹³⁰

Evlerin alt katlarında yalnız mutfak, kiler, ambar, hamam, yemek salonu ve çamaşırlık vardır. Çamaşırlar sıra sütunların dibinde yıkanır ve kirli sular arklardan lağımlara akar. Kent'in çemberleri arasında uzanan meydanlarda çeşmeler vardır. Akıllıca bir mekanizma, dağdan getirilen suları çeşmelere salar. Kentin suyu, genel olarak, doğal kaynaklardan sağlanır. Damlarda biriken yağmur suları, içleri kum dolu künklerle sarnıçlara akıtılır. Güneş Kentliler, hekim ve yöneticilerin öğütlerine uyarak sık sık yıkanır.¹³¹

El sanatları sıra sütunların altında, kuramsal bilgiler üst katlarda, yani bilimsel nitelikte resimlerle süslü galerilerde okutulur. Tapınaklarda kutsal konular işlenir. Her çemberin küçük kulelerinde güneş saatleri, bir de halka rüzgârın yönlerini bildiren yelkovanlar vardır.¹³²

Üreme için aranan yaş erkeklerde yirmi bir, kadınlarda on dokuzdur. Çelimsiz kimseler için bu süre uzayabilir. Öte yandan, cinsel istekleri aşırı olan

¹³⁰ Campanella, a.g.e., s.32-33.

¹³¹ Campanella, a.g.e., s.34.

¹³² Campanella, a.g.e., s.35.

bazı erkeklerin, doğaya aykırı yollara sapmalarını önlemek amacıyla, bu yaştan önce de kadınlarla olmalarına izin verilir. Yalnız, bu kadınların gebe, ya da kısır olması gerekir. Yaşlı erkeklerle baş ebeler, genç yaştan beri özellikle, beden eğitimlerinde cinsel taşkınlık gösterenlere ya da isteklerini gizlice açıklayanlara kadın bulurlar. Yalnız bu konuda, çiftleşme işlerine bakan görevlinin, yani üç büyük başkan yardımcısından Sevgi'nin buyruğu altındaki başhekimin izni olmaksızın hiçbir şey yapılamaz. Cinsel sapıklık yaparken yakalananlar ağır cezalara çarptırılırlar ve doğa yasalarına aykırı davrandıklarını, başlarının yerine ayaklarını geçirdiklerini herkeslere göstermek amacıyla iki gün pabuçları boyunlarında asılı gezmeye mahkûm edilirler. Aynı suçu yeniden işlediler mi, cezaları arttırılır. Bu ceza idama kadar da gidebilir. Yirmi yaşına, hatta yirmi yedi yaşına kadar temiz kalmış olanlarsa törenle kutlanır, erdemleri övülüp yüceltilir.

133

Güneş Kentliler, her üç gecede bir, o da iyice yıkanıp temizlendikten sonra, çiftleşebilirler. Çiftleşmeler şu kurala göre düzenlenir: boylu boslu güzel kadınlar iri yarı, güçlü kuvvetli erkeklerle; şişman erkekler sıksa kadınlarla; zayıf kadınlar da şişman erkeklerle birleştirilir ve böylece, aşırılıklar arasında denge kurarak soylarının bozulmamasına dikkat edilir. Aşırı cinsel istek ya da zorunluluk dolayısıyla, gebe, kısır ve kötü kadınlarla birleşmelerine izin verilen kimseler, bu kuralların hiçbirine uymak zorunda değildirler. Ama aslında birer din adamı olan yöneticilerle kendilerini yüksek bilgilere adanmış bilim adamlarının soyu üretme işine girişmeden önce, hayli uzun bir cinsel perhizden geçmeleri gerekir. Çünkü zorlu kafa çalışması, sürekli düşünsel gerilim cinsel üretim güçlerini azalttığı için onlardan olacak çocukların bedence ve kafaca güçsüz kalma tehlikesi vardır. Onun için, bu gibi kimselerin sağlam, olgun ve güzel kadınlarla birleşmesi istenir.¹³⁴

Güneş Kentlilere göre, nesli devam ettirmek, savsaklanmaya gelmeyen ciddi bir iştir. Çünkü bütün erdemlerin gelişmesi beden yapısındaki mutlu dengeye bağlıdır. Bu denge olmadan erdemli olamaz insan. Dengesiz bir beden yapısıyla doğanları Tanrı ve yasa korkusu kötü yollardan alıkoyabilir belki; ama

¹³³ Campanella, a.g.e., s.35.

¹³⁴ Campanella, a.g.e., s.36-37.

bu kurtarıcı korku kalktı mı, o zaman ciddi düzensizlikler ve karışıklıklar devleti temelinden sarsar. İşte onun için kadınların çeyizlerine, kaynağı çoğu zaman şüpheli olan soyluluk gibi birtakım uydurma şeylere önem verecek yerde, herkesin doğal yetileri ve nitelikleri üzerinde titizce durmak gerekir. Gebe kalan kadınlar, on beş gün, her çeşit yorucu işlerden uzak tutulur. Karınlarında taşıdıkları çocuklar güçlensin, beslensin diye, kolay işlerde kullanılırlar. Yiyecek içeceklerini hekimler düzenler. Doğumdan sonra, genel doğum evlerinde çocuklarına kendileri bakar ve onları emzirirler. Çocuklara, hekimin öğütlerine göre, iki yıl, ya da daha fazla bir zaman, süt verilir. Sütten kesilince, kız çocuklar kadın eğitimcilere, erkek çocuklar da erkek eğitimcilere bırakılır. Altı yaşından sonra, doğa bilimlerine ve öğretmenlerce gerekli görülen başka bilimlere çalışırlar. Bunların ardından el zanaatları gelir. Geri zekâlı çocuklarsa köylere yollanır, zekâları gelişenler yeniden kente getirilir. Aynı takımyıldızlar altında dünyaya gelen çocukların çoğunun beden ve ahlâk bakımından birbirlerine benzedikleri sık sık görülmüş şeydir. Bu çocuklar birbirlerine karşı cömert bir arkadaşlık ve karşılıklı sevgiyle bağlı olurlar. Bundan da Kent için hayırlı ve sağlam bir dirlik düzenlik doğar.¹³⁵

Gurur, onlarca kusurların en ürküncüdür. Gurur taslayan kimse en sert cezalara çarptırılır. Hiçbir Güneş Kentli, mutfakta, tarlada çalışmak, sofrta hizmetinde bulunmak ya da hastanelerde hastalara bakmak gibi görevleri hor görmez. Her iş bir toplum görevi sayılır Güneş Kent'te. Onun için Güneş Kentlilere göre, ne yaya yürümek ayıptır, ne büyük abdestini etmek, ne gözle bakmak, ne de dille konuşmak. Onun için bütün Güneş Kentliler kendilerine düşen ödevleri canla başla yaparlar ve bu ödev ne olursa olsun onlarca tümüyle şerefli bir ödevdir. Uşak hizmetçi kullanmak gibi kötü alışkanlıkları yoktur. Çünkü kendi kendilerine yeterler.¹³⁶

Güneş Kent'te, yararlı işler, sanatlar, bilimler, çeşitli toplum görevleri bütün yurttaşlar arasında eşitçe paylaşılmakta ve adam başına günde dört saat düşmektedir. Günün geri kalan saatleri çekici bilgilere, okumaya tartışmalara, gezmelere, kısaca, beden ve kafanın gelişmesine yarayan faydalı ve hoş işlere

¹³⁵ Campanella, a.g.e., s.37-38.

¹³⁶ Campanella, a.g.e., s.41.

harcanmaktadır. Kumar, kâğıt, satranç, zar gibi, oturarak oynanan oyunlar yasaktır. Top, bilye, mızrak, ok, cirit, güreşle vakit geçirmelerine izin verilmez.¹³⁷

Güneş Ülkelilere göre, yoksulluk insanları alçaltır, hilelere, kurnazlıklara, hırsızlıklara, yalancılıklara, serseriliğe götürür, onlarda yurt sevgisini azaltır. Zenginlikse insanları kolayca, gururlu, cahil, küstah, palavracı, hain, kendini beğenmiş, bencil, iftiracı yapar. Oysa her şeyin ortak olduğu Güneş Ülkesi'nde, herkes aynı zamanda hem zengin, hem yoksuldur. Zengindir, çünkü Kent bütün ihtiyaçlarını karşılar; yoksuldur, çünkü hiç kimsenin özel malı mülkü yoktur, her şey ortaktır. Güneş Kentliler mala mülke köle olmazlar, sadece ondan yararlanırlar. Onun için de, Hristiyanlığı, özellikle havarilerin hayatını övüp dururlar.¹³⁸

Silahların, topçu, süvari, piyade birliklerinin ve strateji ile ilgili her şeyin başındaki görevliler, Metafizikçi'nin üç büyük yardımcısından Güç'ün buyruğu altındadırlar. Bu görevlilerin buyruğu altında da, kollarda çalışan subaylarla bu kollarda ustalık elde eden birçok başka görevliler yer almaktadır. Bundan başka, görevleri bütün yurttaşlara askerlik talimleri yaptırmak olan atletlerle öğretmenler de Güç'e bağlıdırlar. Bunlar görgülü ve bilgili eski savaşçılardır. Başlangıçta daha da tedbirli olan bu atletler on iki yaşını dolduran çocuklara silah kullanmasını öğretirler. Bu yaşa gelmeden önce, alt basamaktaki öğretmenlerce koşu, güreş ve gülleye çalıştırılmış olan çocuklar, bu görgülü atletlerden de kılıç kullanmasını, ok, mızrak atmasını, ata, file binmesini, düşmana saldırmasını, geri çekilmesini, savaş düzeninde kalmasını, yaralı silah arkadaşlarına yardım etmesini, düşmana ani baskınlar yapmasını, bir kelimeyle, onu tepelemesini öğrenirler. Güneş Kent'in yakınlarında verilen savaşlarda erkeklerin yardımına koşabilsinler ve ani bir saldırı karşısında kale duvarlarını koruyabilsinler diye, kadınlar da öğretmenlerden aynı eğitimi görürler. Bu konuda Güneş Kentli kadınlar, Ispartalı kadınlara ve Amazonlara karşı büyük bir hayranlık beslerler. Kadınlar ayrıca, kurşun, mermi dökmesini, mazgallardan alevli güller, taşlar atmasını, gerektiğinde de, düşmana karşı saldırıya geçmesini bilirler. Bu türlü işlerde sürekli olarak eğitim gördükleri

¹³⁷ Campanella, a.g.e., s.42.

¹³⁸ Campanella, a.g.e., s.42.

için, kadınlar her çeşit tehlikelere göğüs görmeye alıştırlar. İçlerinden biri korkaklık etmeye görsün, alçaklıkla suçlayıp, en ağır cezalara çarptırırlar.¹³⁹

Güneş Kentliler ölümden korkmazlar. Çünkü ruhun ölümsüzlüğüne inanırlar. Onlara göre, bedenden ayrılan ruh yeryüzü hayatındaki iyi ya da kötü davranışlarına göre, iyi ya da kötü ruhlarla buluşur. Bir bakıma Brahmanların ve bazı noktalarda da Pythagorasçıların felsefe ilkelerini benimsemiş olmalarına rağmen, Güneş Kentliler, bazı haller dışında, ruhların Tanrı'nın özel buyruğu ile göç ettiğine inanmaktadırlar.¹⁴⁰

Devletin, dinin ve insanlığın düşmanlarına karşı acımadan savaşırlar. Her iki ayda bir, ordu denetimden geçer ve her gün, gerek duvarların dışında gerek içinde talimler yapılır. Güneş Kentliler askerlik sanatına ilişkin kurumlar ile birlikte, Musa, Yeşua, Davut, Maccabeus, Yuda, Sezar, İskender, Scipion, Annibal ve daha başka büyük askerlerin hayatlarını ve yaptıkları ünlü savaşları öğrenirler. Bu derslerin sonunda, herkes kendi düşüncesini açıkça söyleyebilir, komutanlar filan noktada iyi ya da kötü, falan noktada yararlı davrandılar diyebilir. Sonra, öğretmen söz alıp gerekli açıklamaları yapar ve böylece, kimin haklı kimin haksız olduğuna karar verilerek ders bir sonuca bağlanır.¹⁴¹

Eskiden buyrukları altında oldukları Hintliler şimdi onları âsi sayıyorlar. Bir zamanlar kendilerine yardım etmiş olan ada halkı ise, bugün onlara cephe almış bulunuyor. Ama Güneş Ülkeliler bütün bu savaşlardan her zaman kazanarak çıkmışlardır.¹⁴²

Kent'in dört kapısını gece gündüz nöbetçiler bekler. Başka nöbetçiler, yedinci çemberin dış duvarlarında, kulelerde, tümseklerde, siperlerde tetikte beklerler. Bu önlemler her türlü sürprizlere karşı Kent'i koruduğu gibi, nöbetçileri de uyanık tutar. Nöbet görevlerini gündüzleri kadınlar, geceleri de erkekler görür. Nöbetçiler, bizdeki gibi, her üç saatte bir değiştirilir. Güneş Kentliler düşmanlarının onur kırıcı sözlerini, kusurlarını cömertçe bağışlarlar.¹⁴³

Savaş, tarım, hayvancılık gibi işler bütün yurttaşların ortak ve zorunlu uğraşdır demiştik. Bu üç çeşit uğraş herkesçe pek büyük bir şeref sayılmaktadır.

¹³⁹ Campanella, a.g.e., s.44-45.

¹⁴⁰ Campanella, a.g.e., s.45.

¹⁴¹ Campanella, a.g.e., s.46.

¹⁴² Campanella, a.g.e., s.47.

¹⁴³ Campanella, a.g.e., s.51.

Onun için kim, ne kadar çok zanaat ve meslekte ustalık kazanırsa o kadar değerli sayılır ve bir zanaatta en usta olan kimse o zanaatın öğretmeni seçilir. Madencilik ve yapı işleri gibi en çetin uğraşlar öylesine üstün sayılmaktadır ki, kimse yorucudur diye kendini bu işe vermekten kaçınmaz. Altın ya da gümüşün yeri yoktur. Çünkü Güneş Kentliler bu madenlerden herkesin farksız olarak kullandığı kap kaçak ve süs eşyaları yaparlar. Bu uğraşlara ayrılanların eğilim ve yetileri daha önceden göz önünde tutulmuştur. Akıllıca ve ustaca bir iş bölümü, kişilerin yıpranmasını, güçten kuvvetten düşmesini önlediği gibi, onları daha da güçlendirir. En az yorucu uğraşlar kadınlara bırakılmıştır. Bütün Güneş Kentliler yüzme bilmek zorundadırlar. Bu amaçla, Kent'in duvarları içinde ve dışında birçok yüzme havuzları yapılmıştır. Bunlar sularını çeşmelerden alırlar.¹⁴⁴

Güneş Kentliler ticarete pek o kadar önem vermezler. Bununla birlikte, çeşitli paraların değerini bilirler. Hatta elçilerin ve gezginlerin yabancı ülkelerde kullanmaları için yeterince para da basarlar. Dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen tüccarları kabul ederler ve onlara ihtiyaçlarından arta kalan malları satarlar. Ama Güneş Kentliler para kabul etmezler. Mallarını, kendilerinde olmayan mallarla değiş tokuş ettikleri gibi, kimi zaman da bu malları parayla satın alırlar. Güneş Kentte çocuklar, az bir para karşılığında kucak dolusu mal veren yabancı tüccarlara katıla katıla gülerler. Ama yaşlılar buna gülmezler. Güneş Kentliler, kölelerle yabancıların kötü alışkanlıklarıyla Kent'in ahlâkını bozmalarını önlemek için, her çeşit alışverişi Kent'in dışında yaparlar. Savaşta aldıkları tutsakları yine oralarda satarlar. Satamadıklarını da Kent'in dışında çukur kazmada, ya da çeşitli ağır işlerde kullanırlar.¹⁴⁵

Kent'in dört kapısından denize kadar geliş gidişi sağlayan dört yol uzanır. Dört bölük asker, sürekli olarak, tarlaları gözler ve orada çalışanları korur. Bu askerler, yabancıların rahatça gidip gelmelerine göz kulak olurlar. Güneş Kentliler yabancılarla karşı her zaman iyi ve nazik davranırlar. Yabancıları tam üç gün devlet hesabına ağırlarlar.¹⁴⁶

Güneş Ülkeliler tarıma çok önem verirler. Bu ülkede bir karış toprak yoktur ki ekilmemiş olsun. Güneş Kentliler tarla işlerinde rüzgârları ve yıldızları

¹⁴⁴ Campanella, a.g.e., s.53.

¹⁴⁵ Campanella, a.g.e., s.53.

¹⁴⁶ Campanella, a.g.e., s.54.

kollarlar. Çift sürme, tohum ekme, yaban otlarını ayıklama hasat, meyve toplama bağ bozumu zamanı geldi mi (Kent'i korumak için kalan bir avuç insan dışında) bütün yurttaşlar, ellerinde bayraklar, çalgılar, türküler söyleyerek tarlalara akın ederler. Birkaç saat içinde, büyük bir titizlikle işlerini bitiriverirler.¹⁴⁷

Güneş Kentliler, yelkenli kocaman arabalar kullanırlar. Bunlar, içiçe dönen tekerleklerle, rüzgara karşı da gidebilirler. Rüzgâr olmadığı zamanlarda, bir tek at koskoca bir arabayı rahatça çekebilir. Doğrusu bu, güzel bir buluştur. Güneş Kentliler tarlalarda çalışırken, silâhlı biniciler çalışanları korurlar.¹⁴⁸

At, öküz, koyun, köpek ve bütün evcil hayvanların üretilip yetiştirilmesi onlarca soylu bir uğraştır. Aygırlarla kısıraktan, ancak çiftleşme zamanı bir arada otlatırlar. Bu da Ok burcunun Merih ve Müşteri gezegenleriyle bir çizgide olduğu zamana rastlatılır. Öküzler için Öküz burcuna, koyunlar için Koç burcuna göre davranırlar. Kümes hayvanlarının çiftleşmesi Sevir burcuna göre ayarlanır. Kadınlar tavşanları ve kazları Kent dışındaki çayırlara götürür ve çitlerle çevrili yerlerde peynir, yağ ve başka sütü besinler yaparlar. Oralarda tavuk horoz besler, meyve yetiştirirler. Bütün bunları *Buccolica* adlı kitaptan öğrenirler.¹⁴⁹

Güneş Ülkesi'nde denizciliğe büyük önem verilir. Yelkensiz ve küreksiz, ustaca bir mekanizmayla yüzen gemileri, direkli kadirgaları olduğu gibi, yelkenli gemileri de vardır. Geminin arkasında, yelpaze biçiminde büyük bir çark vardır. Bu çarkın ucundaki bir sırığa, denge sağlasın diye ağır bir nesne konulmuştur. Bu sırığı bir çocuk bile tek eliyle kolayca kaldırabilir, Çark bir çatal direk üstünde kolayca dönen eksenin hareketiyle işler. Bundan başka, bir de arkadan çarklı gemiler var. İki çark geminin ön tarafına yerleştirilmiş büyük bir çarka zincirlerle bağlıdır. Büyük çark döndü mü, arka çarklar da döner ve gemi yürümeye başlar. Bu mekanizma, Calabria'da ve Fransa'da, kadınların keten ipliği bükme için kullandıkları çıkırığa benzer.¹⁵⁰

Güneş Kentliler yıldızların yerini, durumunu, denizin ne zaman alçalıp ne zaman yükseleceğini iyiden iyiye bilirler. Çeşitli ülkelerin insanlarını görmek, her iklime özgü ürünlerini incelemek amacıyla okyanuslar aşarlar. Hiç kimseye

¹⁴⁷ Campanella, a.g.e., s.54.

¹⁴⁸ Campanella, a.g.e., s.54.

¹⁴⁹ Campanella, a.g.e., s.55.

¹⁵⁰ Campanella, a.g.e., s.56,83.

saldırmaz, zorlanmadıkça da dövüşmezler. Ama hiçbir hakarete de gelemmezler. Er geç bütün dünyanın kendi kurumlarını benimseyeceğine sarsılmaz inançları vardır. Ama kendilerinininkinden daha üstün bir toplum düzeni uygulayan başka bir ulus olup olmadığını araştırmaktan da geri kalmazlar. Çin, Siyam, Çin hindi ve Kalkütta gibi birçok ada ve kara ülkeleriyle dostluk antlaşmaları yaparak, buraları gezip görme olanakları sağlamışlardır. Güneş Kentliler gerek kara gerekse deniz savaşlarında, başka ulusların bilmediği birçok yeni ateşli silâhlara ve sayısız savaş yöntemlerine başvurumaktadırlar. Onun için, her zaman savaştan düşmanlarını yenerek çıkarlar.¹⁵¹

Bu insanlar, et, peynir, tereyağı, bal, hurma ve çeşitli sebzelerle beslenirler, ilk zamanlar et yemezlermiş. Çünkü hayvan öldürmeyi barbarlık sayarlarmış. Ama sonradan, kesip yedikleri sebzelerin de, bir bakıma canları, duyguları olduğunu düşünmüşler ve böylece haksızlık etmeyelim derken, açlıktan ölmek gibi bir duruma düşeceklerini, aşağı yaratıkların üstün yaratıkları beslemek için yaratılmış olduklarını anlamışlar ve o gün bugün, toprak ürünleriyle birlikte et yemeye de karar vermişler. Ne var ki, bugün de, at ve öküz gibi faydalı hayvanları kesip yemeye pek yanaşmıyorlar. Faydalı besinleri zararlılarından ayırt etmesini biliyor ve bu bakımdan doğa bilimlerinden yararlanıyorlar.¹⁵²

İçki bakımından, Güneş Ülkeliler çok ölçülü davranırlar. Doktorun izin verdiği haller dışında, on dokuz yaşından aşağı çocuklara şarap verilmez. Bu yaştan aşağı çocuklarla kadınlar şarabı su katarak içerler. Ama elli yaşındaki ve daha büyük erkekler, genel olarak, su katılmamış şarap içer, her mevsimde yetişen en özlü meyveleri yer ve bunda da doktorun sözünden çıkmazlar. Zaten Güneş Ülkelilere göre, zararlı hiçbir ürün yoktur. Yazın sıcağına dayanmak ve serinlemek için özellikle taze meyve ile beslenir; kışınsa kuru yemiş ve sebze yerler. Sonbaharda, gam dağıtmak için Tanrı'nın bol bol verdiği üzümünü yerler. Güzel kokular sürünmesini de severler.¹⁵³

Güneş Kentliler damla, romatizma, siyatik, nezle, karın ağrısı, bağırsak sancısı, nefes darlığı nedir bilmezler. Bu gibi hastalıklar doku sıvılarının salgısızlığından, şişkinlikten gelir ve Güneş Ülkeliler bu gibi rahatsızlıkları

¹⁵¹ Campanella, a.g.e., s.56.

¹⁵² Campanella, a.g.e., s.57.

¹⁵³ Campanella, a.g.e., s.57.

yiyeceklerine içeceklerine dikkat etmek ve bedenlerini işletmekle önlerler. Tükürme, kusma ayıp sayılır. Çünkü bu gibi haller, tembelliğin, aylaklığın, oburluğun, rezilce bir yaşayışın belirtileridir. Güneş Ülkeliler de en çok görülen hastalıklar, ateş ve kuru kaşınmadır. Bunu da bol ve sulu, sütlü besinlerle, ferahlatıcı banyolar, köyde kırdan dinlenme ve hafif beden hareketleriyle önlerler.

Güneş Ülkesi'nde, frengi ve bel soğukluğu gibi hastalıklara pek rastlanmaz. Güneş Ülkesi'nde verem pek az rastlanılan hastalıklardandır. Sıtma nöbetlerini kan alarak, müşhil kullanarak, iç söktürücü otları kaynatıp içerek atlatırlar. Sara nöbetlerine gelince, hastayı ansızın korkutarak, ya da bazı otların suyunu içirerek önlerler.¹⁵⁴

Güneş Ülkeliler yıkanmayı çok severler. Bu ülkede, Romalılarda olduğu gibi, hamamlar ve kaplıcalar boldur. Daha önce de söylediğimiz gibi, Güneş Ülkeliler bedenlerini yağlar, çeşitli kokularla ovarlar. Bizim ülkemizde bilmediğimiz bu kokular, sağlıklarını ve güçlerini arttırır. Bu sağlık kuralları, bu bakım ve özenler sayesinde, ülkemizde oldukça sık görülen bir hastalıkla, sarayla savaşılabiliyorlar. Güneş Kentliler bu hastalığı Tanrıya yakarak, ekşili uyarıcı nesneler ve mürverli koyu un çorbasıyla hastanın başını dinlendirmeye çalışarak iyileştirirler.¹⁵⁵

Her ayın başında ve ortasında, dinsel törenden sonra Büyük Kurultay toplanır. Yirmi bir yaşını dolduran her yurttaş Kurultay'a katılır ve herkes teker teker devlet işlerinde gördüğü eksiklikleri, yöneticilerin görevlerini yerine getirip getirmediğini söylemek hakkına sahiptir.¹⁵⁶

Her sekiz günde bir, başta Metafizikçi olmak üzere, Güç, Akıl ve Sevgi ile her birine doğrudan doğruya bağlı üçer yönetici bir araya gelip toplanırlar. Bunlar toplu toplu on üç kişidirler. Yukarıda saydığım on üç kişiye, on, elli ve yüz kişilik grupların kadın erkek başkanları da katılır ve böylece Kurultay halinde toplananların sayısı kırka çıkar. Bu Kurultayda devleti ilgilendiren sorunlar görüşülür ve daha önce Büyük Kurultay'ın çeşitli görevlere aday gösterdiği kişilerin seçimine girilir.¹⁵⁷

¹⁵⁴ Campanella, a.g.e., s.58.

¹⁵⁵ Campanella, a.g.e., s.59.

¹⁵⁶ Campanella, a.g.e., s.60.

¹⁵⁷ Campanella, a.g.e., s.60.

Ayrıca her gün, Metafizikçi ile üç yardımcısı toplanıp günlük işleri görüşür, Büyük Kurultay'da alınan kararları- gerekirse- değiştirir, onaylar ve uygular, kısaca, Kentin bütün ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar. Bir konu üstünde karar vermekte şüpheye düşerlerse, kura usulüne başvurulur. Metafizikçi ve üç yüksek yardımcısı dışında, bütün yöneticiler halkın isteği ile değiştirilebilirler. Metafizikçi ve yardımcıları ancak kendi aralarında görüşüp konuştuktan sonra, görevlerini ahlâk, bilgi bakımından üstün buldukları birisine bırakabilirler.¹⁵⁸

Yargılama yetkisi olanlar Güç'e bağlıdır. Genel kural şudur: her yurttaş, doğrudan doğruya, işinin ya da zanaatının başındaki görevlinin yargı yetkisi altındadır. Böylece, her zanaat ve mesleğin başındaki kimse yönetimi altındakileri yargılama yetkisine sahiptir, azarlama, ortak sofraya oturma, tapınağa girme, kadınla yatma yasağı, kamçılanma ve sürgün cezaları verebilir. Ama cezaları hafifletmek yargıçların elinde değildir. Bunu yalnız Metafizikçi'nin üç yardımcısı yapabilir. Ama cezanın değiştirilmesi değil de bağışlanması istenirse, o zaman Metafizikçi'ye başvurulur. Metafizikçi isterse cezayı bağışlar. Çünkü yalnız o bağışlama hakkına sahiptir. Düşmanların, başkaldıranların kapatıldığı bir kuleden başka hapisane diye bir yer yoktur. Güneş Ülkesi'nde duruşmalar tutanaklara geçmez. Önce taraflarla tanıklar yargıcın önüne gelirler. Yargıç onları dinler, sonra sanık savunmasını yapar. Duruşmalarda üç büyüklerden Güç hazır bulunur. Karar bir oturumda verilir. Hükümlü karara karşı Güç'e başvurursa, yeni karar ertesi gün verilir. Üçüncü gün, Metafizikçi hükümlüyü ya bağışlar, ya da kararı onaylar. Bağışlama halinde, hükümlü davacı ve tanıklarla kucaklaştırılarak barıştırılır.¹⁵⁹

Ölüm cezasını yalnız halk verir, suçluyu vurarak ya da taşıyarak öldürür. İlk taşı suçlayanlarla tanıklar atarlar. Zaten, ölüm kararı ancak suçluya ölmesinin gerekli olduğu anlatıldıktan ve ölümünü ister duruma getirdikten sonra uygulanır. Ama suç devletin özgürlüğüne, Tanrı'ya, ya da yüksek yöneticilere karşı işlenmişse, suçlu, hiç acınmadan, hemen öldürülür. Dinin bir gereği olarak, ölüm cezasına çarptırılan kimse halkın önüne getirilir ve kendini temize çıkaracak sözü varsa söylemesi, aynı suçu işleyip de meydana çıkmamış kimseler varsa onları da

¹⁵⁸ Campanella, a.g.e., s.61.

¹⁵⁹ Campanella, a.g.e., s.62.

ele vermesi istenir. Ayrıca, vicdanı emrederse, yöneticileri de suçlayabilir, onların da kendisi gibi, ölmelerini isteyebilir. Sözleri haklı görülürse, ölüm cezası sürgüne çevrilir ve Güneş ülkesi Tanrı'ya yakarıp af diler. Suçlunun ele verdiği kimseler sadece azarlanırlar. Güçsüzlük ya da bilgisizlik yüzünden suç işleyenler ceza görmez, azarlanır, adam olmaya, önem vermedikleri bilime ya da zanaata yeniden sarılmaya zorlanırlar.¹⁶⁰

Güneş Ülkesi'nde pek az sayıda yasa vardır. Kısa ve herkesin kolayca anlayabileceği bir dille bronz levhalara yazılmış olan yasalar tapınağın sütunlarında asılıdır. Bu sütunlarda ayrıca, Tanrı, melekler, yıldızlar, dünya, insan ve kaderi, erdem vb. gibi kavramların özünü belirten yazılar da asılıdır. Bu yazılarda bütün erdemler teker teker tanımlanmıştır. Her erdem levhasının altında bu erdemi temsil eden yargıçlar oturur ve sanığa: "Evladım, sen yardımseverliğin, mertliğin (ya da başka erdemin) kutsallığına karşı suç işledin!" der. Ve duruşma sonunda hak ettiği cezayı verir. Ama bu cezalar ilerisi için bir uyarma, gerçek bir cezadan çok iyi yolu gösteren bir öğüt, bir sevgi belirtisidir.¹⁶¹

Baş yöneticilerin hepsi aynı zamanda rahiptirler. Metafizikçi ise en yüksek rahiptir. Bunların görevi vicdanları bütün günahlardan temizlemektir. Rahip niteliği taşıyan yöneticiler, bizde olduğu gibi, yurttaşların günahlarını çıkarırlar ve bu arada halk arasında en yaygın kötülüklerle günahları öğrenmiş olurlar. Bu yöneticiler de, üç büyük yöneticiye içlerini açıp günahlarını söyler, Aynı zamanda, ad vermeksizin, genel olarak, dinledikleri başka yurttaşların günahlarını bildirir, özellikle en ağır ve devletin güvenliği için en tehlikeli olan suçları belirtirler. Üç büyük yönetici de, Metafizikçi'ye aynı yoldan içlerini döker, dinlediklerini bir bir anlatırlar. Böylece Metafizikçi Güneş Ülkesi'nde baş gösteren suçları öğrenmiş olur ve onları önlemenin yollarını arar. Halkın günahlarını Tanrı'ya açıkladıktan sonra, Tapınakta, halkın önünde (kimsenin adını vermeksizin) işlenen günahları bağışlar, aynı suçları işlememelerini öğütler. Sonunda, kendisi de içini Tanrı'ya dökerek günahlarını söyler. Ona kurban keser ve Güneş Ülkesi'ni bağışlaması, koruması, ona yol göstermesi için dua eder.¹⁶²

¹⁶⁰ Campanella, a.g.e., s.63.

¹⁶¹ Campanella, a.g.e., s.64.

¹⁶² Campanella, a.g.e., s.64-65.

Yılda bir defa Güneş Ülkesi'ne bağlı kentlerin yöneticileri gelip, temsil ettikleri halkların günahlarını Metafizikçi'ye söylerler. Böylece, Metafizikçi eyaletlerin durumunu öğrenir ve dertlerine çare bulur.¹⁶³

Güneş Ülkeliler, dört dönemde, yani Güneşin terazi, oğlak, yengeç ve koç burçlarına girdiği zamanlarda, büyük şenlikler yapar, öğretici, güzel, zevkli ve biraz da güldürücü oyunlar tertiplerler. Her ayın başına ve ortasına, bir de Güneş Kent'in kuruluşuna ve kazandığı büyük zaferlere rastlayan günler bayram ve tatil günleridir. Bayram törenleri, kadınların bir ağızdan söyledikleri türküler ve top sesleriyle başlar. Ozanlar en ünlü savaşçıları ve zaferleri dile getiren şiirler okurlar. Övgülerinde yabancı bir kahramanı kötüleyerek bile olsa, gerçeği değiştirip bozanlar cezaya çarptırılırlar. Güneş Kentlilerce yalan insanlara uğursuzluk getirir. Çünkü yalan, çoğu zaman, erdemli insanın gölgede kalmasına; ahlâksız ve berbat insanların, gerek korku, gerek yaranma, gerek açgözlülük yüzünden, övülüp yüceltilmesine yol açar.¹⁶⁴

Bu ülkenin insanları dua ederken, gözlerini sırasıyla dört ana yöne çevirirler. Sabahları önce doğuya, sonra sırasıyla, batıya, güneye ve kuzeye; akşamları da, önce batıya, sonra sırasıyla doğuya, kuzeye ve güneye. Güneş Kentliler her zaman aynı duayı tekrarlarlar. Tanrıdan beden ve ruh sağlığı, gerek kendileri, gerek bütün dünya halkları için mutluluk dilerler ve dualarını Tanrı'nın yüce varlığına şükrederek bitirirler. Bir arada ve başları göğe kalkık olarak yaptıkları dua daha uzun sürer.¹⁶⁵

Güneşliler, zamanı yıldızların seyrine göre değil, Güneş'in dolaşımına göre parçalara böler ve her yıl birinin öbürünü ne kadar geçtiğini hesaplarlar. Onlara göre, Güneş her yıl yeryüzüne daha yaklaşmakta ve gitgide daralan çemberi tropiklere ve Ekvator'a yanaşmaktadır. Ayları Ay'ın, yılları da Güneş'in dolaşımına göre hesaplarlar. Onun için, iki hesap arasında şaşmaz bir uygunluk vardır. Bu uygunluk her on dokuz yılda bir Ejderha başının (80 yıldız kümesinin başı) dolaşımını tamamladığı zamana rastlar. Bu, onları yeni bir astronomi kurmaya zorlamıştır. Güneş Kentliler Batlamyos'u yüceltir, Aristarkhos'la Philolaus'u daha üstün tutmakla birlikte, Copernicus'a hayranlık duyarlar.

¹⁶³ Campanella, a.g.e., s.65.

¹⁶⁴ Campanella, a.g.e., s.67.

¹⁶⁵ Campanella, a.g.e., s.68.

Astronomiye büyük önem verirler. Dünyanın yapısını, nasıl yaratıldığını, yok olup olmayacağını, olacaksa ne zaman olacağını ancak bu bilimle öğrenebileceklerine inanırlar. Kıyametin, İsa'nın haber verdiği gibi, Güneş'le, Ay'da ve yıldızlarda birtakım lekelerin belirmesiyle kopacağına inanırlar. Ama kıyamet, günün birinde, onları gece yarısı, tıpkı eve giren bir hırsız gibi, ansızın avlayacaktır. Onun için, Güneş Kentliler dünyanın nasıl değişip yenileşeceğini bekliyorlarsa, sonunu da bekliyorlar. Dünyamızın nasıl yaratıldığını, bir hiçten, bir Kaos'tan mı, yoksa başka dünyaların yıkıntılarından mı meydana geldiğini kesin olarak bilmediklerini, bütün bu sorunların kendileri için karanlık olduğunu söylerler. Bu varsayımların hangisi doğrudur? Güneş Ülkeliler, dünyanın yaratıldığını, ezelden beri var olmadığını doğru buluyor, hatta bunu şaşmaz bir gerçek biliyorlar. Onun için Aristoteles'in düşüncelerini kabul etmiyor, onu filozof değil, daha çok bir mantıkçı sayıyorlar.¹⁶⁶

Göksel olaylardaki anormalliklerden, dünyanın sonsuzluğu düşüncesine karşı birçok kanıtlar çıkarıyorlar. Güneşe ve yıldızlara, canlı varlıklar, Tanrı'nın canlı birer mihrabı gözüyle bakıyor, ama onlara tapmıyor, sadece saygı besliyorlar. Güneş'e karşı içten bir saygı duymakla birlikte, Tanrı'dan başkasına tapmayı yersiz buluyorlar. Çünkü Tanrı katına yükseltecekleri bir kimsenin onları boyunduruk altına sokup yoksul bırakmasından korkuyorlar. Güneş yüce Tanrı'nın bir görüntüsüdür onlarca. Yaradan'ın yüzü, canlı heykeli. Çünkü O'dur ışığı, sıcaklığı, hayatı veren. Bütün dünya ürünlerinin kaynağıdır O. Bütün nimetleri O döker kucağımıza. Onun için Güneşliler, Tanrı sunağını Güneş biçiminde yapmışlar. Rahipler Güneş'te, Tanrı'ya taparlar. Gökyüzü onlarca Tanrı'nın tapınağı, yıldızlar da sunaklarıdır. Güneşliler yıldızlarda yaşayan iyi meleklerle yalvarır, Tanrı katında onlardan şefaet beklerler. Tanrı gökyüzüne, özellikle de Güneş'e bütün zenginliğini, parlaklığını ve güzelliğini saçıp dökmüştür. Batlamyos'la Copernicus'un merkezkaç ve merkezgel kuramlarını kabul etmezler. Güneş Kentlilere göre, bir tek gök vardır, gezegenler Güneş'e yaklaştıkları ve onunla birleştikleri zaman kendiliklerinden devinir ve yükselirler. Gezegenlerin Güneş etrafındaki devinimlerinin yavaş olmasının nedeni, daha büyük bir çember

¹⁶⁶ Campanella, a.g.e., s.68-69.

çizmek zorunda olmalarıdır. Bundan başka, Güneş Kentliler, bizce bilinen kavramların tam karşısı bir sürü astronomi kavramlarını bilmektedirler.¹⁶⁷

Güneş Kentlilere göre, aşağı yaratıkları meydana getiren iki fiziksel öge vardır: biri erkek öge: Güneş; diğeri de dişi öge: Dünya. Hava, gökyüzünün saf olmayan kısmıdır. Ateş Güneş'ten gelmiştir. Deniz dünyanın teri ya da bağındaki nesnelerin yanıp erimesinden meydana gelen bir sıvıdır. Su, ayrıca, havayla toprağı birleştirir, tıpkı bedenle ruhu birleştiren kan gibi. Dünya kocaman bir hayvandır. İnsan onun bağında yaşar, tıpkı biz insanların karnında yaşayan kurtlar gibi. Böylece kaderimiz Tanrı'nın elindedir; yıldızlara, Dünya'ya ya da Güneş'e değil, yalnız ve yalnız Tanrı'ya bağıdır. Gezegenlere kıyasla, bizim dünya yüzüne gelişimiz ve hayatımız rasgeledir ve bizler onların dirimsel güçlerinin sadece ilinekli birer ürünüyüzdür. Tanrıya kıyasla da, gezegenler onun bilgeliğinin birer aracıdır. Tanrı bizleri bir büyük amaç için, geleceğı kapsayan bilgisiyle hazırladığı bir plâna göre yaratmıştır. Demek, varlığımızı yalnız ona borçluyuz, bir evlâdın varlığını babasına borçlu olması gibi.¹⁶⁸

Güneş Kentliler ruhun ölmezliğine inanırlar. Onlara göre, ölümden sonra, ruhlar hayatta yaptıkları işlere göre, iyi ya da kötü meleklerle birleşirler ve az çok onlara benzerler. Çünkü birbirine benzeyen şeyler, her zaman birbirini bulur. Bu şaşmaz bir yasadır.¹⁶⁹

Günah işleyenlerle işlemeyenlerin gidecekleri yerler üstüne Güneş Kentlilerin düşünceleri az çok hristiyanlığa benzer. Bizim dünyamızdan başka dünyalar olup olmadığını kesin olarak bilmiyorlar ama olmadığını söylemeyi de delilik sayıyorlar. Onlara göre Yokluk ne bu dünyada ne de dünyanın dışında olabilir ve sonsuz bir varlık olan Tanrı Yoklukla bağdaşamaz.¹⁷⁰

Güneş Kentliler iki metafizik ilke kabul ediyorlar: Biri Varlık, yani Tanrı, bütün varlıkların ilki, öbürü Yokluk, yani hiçlik. Bütün fiziksel olaylar bu sonuncudan meydana gelir, çünkü daha önce var olan yeniden başlamaz, yeniden başlayansa önce yoktu demektir. Sonlunun fiziksel özü Yokluk'tan ve Varlık'tan gelir. Kötülük ve günah Yokluk'a yönelişten başka bir şey değildir. Demek ki, gü-

¹⁶⁷ Campanella, a.g.e., s.69-70.

¹⁶⁸ Campanella, a.g.e., s.70.

¹⁶⁹ Campanella, a.g.e., s.70.

¹⁷⁰ Campanella, a.g.e., s.71.

nahın ve kötülüğün özünde olumluluk değil, olumsuzluk vardır. Olumluluktan anladıkları ise, güç, bilgi ve istem yokluğudur. Günahı doğuran irade yokluğudur. Çünkü iyilik yapmasını bilen ve yapabilen kimsenin bunu istemesi gerekir. Güneş Kentlilere göre, istem güçten ve bilgidен doğar, yoksa güç ve bilgi iradedен, istemden değil. İşin tuhafı, Güneş Kentliler de, tıpkı bizim gibi. Üçlü Tanrı'ya taparlar. Onlara göre Tanrı en yüce güçtür, en yüksek bilgi ondan gelir, güç ve bilgidense her ikisinin karışımı olan Sevgi doğar. Çünkü doğan şeyin, kendini doğuran iki öze katılmaması mümkün değildir.¹⁷¹

Bununla beraber, Tanrı'da üç ayrı varlık tanımamakla Hristiyanlardan ayrılıyorlar. Çünkü onlara "vahiy" inmemiştir. Tanrı'da cisimleşme ve bir kendi kendine dönme olduğunu bilirler. Bütün varlıklar, metafizik özlerini güçten, bilgidен ve sevgiden alırlar. Yoksa bu özün kaynağı ne güçsüzlük olabilir, ne bilgisizlik, ne de sevgisizlik. Varlıklar bu üç nitelikle (güç, bilgi ve sevgi) değerli olabilirler; bu üç niteliğin ya da sadece üçüncünün yokluğuyla da değersiz olur, farkına varmadan günah işleyebilirler. Çünkü insan gerek güçsüzlük, gerek bilgisizlik, gerek bu iki kusura eklenen yıldızların sistemi ile, gerekse sadece başlı başına istemle günah işleyebilir. Zaten, bütün bunları Tanrı öngörmüş ve düzenlemiştir, o Tanrı ki yoklukla bağdaşmaz ve en üstün derecede, güçlü, bilen ve seven bir varlıktır. Onun için Tanrı'da kusurlu hiçbir şey yoktur; Onun dışındaysa her şey günah, her şey kusurludur. Tanrı'dan Tanrı'ya benzer olarak değil, kendimize benzer olarak çıkabiliriz ancak: Çünkü insan görece bir varlıktır, Tanrı ise mutlak bir varlık. Günah mademki vardır, öyleyse (mantık gereği) onu da Tanrı yaratmıştır. Ama özüne bakacak olursak bu günah yokluğun ve olumsuzluğun belirtisidir ve düzensizlik yoluyla yokluğa yönelen bizlerden doğar.¹⁷²

Onlar da, bizim gibi, şuna inanıyorlar. Dünyayı korkunç bir ahlâk bozukluğu sarmış, insanlar doğa yasalarına, aklın gereklerine sırt çevirmişler; kötüler iyileri tedirgin etmekte, onları boyunduruk altında inletmektedir. Ama yine bizim gibi, kötülerin mutlu bir hayat sürdürüklerine de pek akılları yatmıyor. Çünkü onlara göre, bir anlamda kendi kendilerini yok etme zorunda kalma, ol-

¹⁷¹ Campanella, a.g.e., s.71.

¹⁷² Campanella, a.g.e., s.71-72.

duğundan başka görünme hiç de mutluluk sayılmaz. Birçok sahte kralların, sahte kahramanların, sahte bilgelerin yaptığı da budur. Bunlar tasarladıkları bir kişiliği sürdürmek için durmadan kendi kişiliklerini yok saymak zorundadırlar.¹⁷³

Güneş Ülkeliler, bütün bunlara bakıp, dünyanın büyük bir düzensizlik içinde bocaladığı sonucunu çıkarıyorlar. Büyük değişmeyi Âdem babamızın işlediği günaha yormakla yetinen Hristiyanları mutlu sayıyor, onları kıskanıyorlar. Onlara göre, babalardan çocuklara miras olarak günahları değil, günahlarının cezası kalıyor. Oysa aslında çocukların günahının cezasını, üreme kurallarına uymayan ve çocuklarının eğitime önem vermeyen babaların çekmesi gerekir. Onun için değil mi ki, Güneş Ülkesi'nde, üremeye eğitime büyük önem verilmektedir. Çünkü devlet bu iki görevi yerine getirmese, babaların ve çocukların işledikleri suçların cezasını kendisi çeker.¹⁷⁴

Bugün devletler çeşitli belâlar içindedir. Bununla birlikte, gerçek mutluluğun ne olduğunu bilmedikleri ve dünyayı yalnız birtakım rastlantıların yönettiğini sandıkları için, bugünkü düzensizliğe barış ve mutluluk adını veriyorlar. Ne var ki, Metafizikçi gibi, evrenin genel yapısını, hayvanların ve bitkilerin, hatta insanın (çünkü ölüm cezasına çarptırılanların cesetleri açılmamada kullanılmaktadır) anatomisini incelemiş olan bir kimse Tanrı'nın bilgeliğini ve esirgeyciliğini yüksek sesle herkese söylemek zorundadır. Onun için, insan kendini dine adanmalı ve Yaradan'ına tapmalıdır. Bunu da, Tanrı'nın eserlerini incelemek ve anlamak, buyruklarına doğrulukla uymak ve şu ahlâk kurallarını uygulamakla yapabilir ancak: "Sana yapılmasını islemediğin şeyi başkasına yapma ve sana yapmalarını istediğin şeyi de onlara yap!" Çocuklarımızın ve benzerlerimizin bize saygı göstermelerini istediğimize ve yaptığımız az buçuk iyiliğe iyilikle karşılık vermelerini beklediğimize göre, bizi biz yapan, bizlere bütün nimetleri veren, bizi yaşatan Tanrı'ya neler vermemiz gerek, bir düşünün.¹⁷⁵

Güneş Ülkelilerin yıldızları inceleyerek, peygamberleri okuyarak gelecek üstüne neler öğrenmiş olduklarını bilseniz şaşardınız. Onlara göre yalnız günümüzde, dört bin yıldan beri görülmedik keşifler, buluşlar olmuştur ve sadece yüz yıl içinde, beş bin yılda çıkan kitaplardan daha çok kitap basılmıştır. Güneş

¹⁷³ Campanella, a.g.e., s.72-73.

¹⁷⁴ Campanella, a.g.e., s.73.

¹⁷⁵ Campanella, a.g.e., s.74.

Kentliler, basımın, pusulanın ve barutun bulunuşunu övüp göklere çıkarıyorlar. Bu şaşırtıcı buluşlar, onlara göre, bütün insanların aynı ocakta birleşeceğini müjdeleyen belirtilerdir.¹⁷⁶

Yalnız şunu söylemek gerekir ki Güneş Kentliler havada uçma sanatını da buldular. Bilmedikleri tek sanat buydu. Çok geçmeden, yeni ve çok güçlü dürbünler, kulaklıklar da bulacaklarını umuyorlar. Dürbünlerle bilinmeyen gezegenleri görebilecek, kulaklıklarla da göklerin müziğini dinleyebilecekler.¹⁷⁷

Güneşlilere göre, Tanrı her olayı evrensel ve özel nedenlere bağlamıştır. Bu özel nedenler olmadan birincilerin etkisi yoktur. Örneğin, bir bitki güneş ışınlarıyla kaynaşmadıkça çiçek açabilir mi? Zaman, evrensel nedenlerin, yani göksel nedenlerin etkisi altındadır. Ama özgün nedenler, dış dünyaya etki yaparken zamanı kendi hesaplarına kullanırlar: Böylece, insan, yapma bir ısıyla ağaçları çiçeklendirmekte, güneş olmadığı zaman evini lâmbayla aydınlatabilmektedir. Öte yandan, doğal nedenler etkilerini zamanın içinde yaparlar, öyle ki, çeşitli olaylar, şaşmadan, saati saatine meydana gelir, kimileri gündüz, kimileri gece, kimileri yazın, kimileri sonbaharda, kışın, ilkbaharda, kimileri bu yüzyılda, kimileri gelecek yüzyılda. Özgür neden nasıl hiçbir şeyi, gece olunca uyumaya, gün ağarınca kalkmaya zorlamıyorsa ve bu neden zamanın akışını kendi yararına kullanabiliyorsa; Koç ya da Yengeç burçları ağır basınca da hiçbir şey pusulayı, basımcılık sanatını ya da filân kıtayı keşfetmeye zorlamaz onu.¹⁷⁸

Güneş Kentlilere göre, genel olarak, yanlış ve tehlikeli olan her şey, puta taparlığı diriltebilecek, özgürlüğü yok edebilecek ya da politik düzenin altını üstüne getirecek her şey sıkı sıkıya yasak edilmelidir.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Campanella, a.g.e., s.75.

¹⁷⁷ Campanella, a.g.e., s.76.

¹⁷⁸ Campanella, a.g.e., s.77.

¹⁷⁹ Campanella, a.g.e., s.79.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. T. More, T. Campanella ve Ütopyalarının Karşılaştırılması

3.1. Temel Başlıklarda Karşılaştırma

Genel olarak ‘Ütopya’ adını verdiğimiz yazın türünde, More'un kitabı ile aynı paralelde olan yapıt, 1643'de yayımlanan Güneş Ülkesi'dir. Campanella, Güneş Ülkesi'nin son kısmında, görüşlerini savunurken, biraz Platon'a, ama Platon'dan çok daha fazla Sir Thomas More'a borçlu olduğunu açıklar. O “Bizden yana kanıtlar yanında, yakınlarda şehit edilen Thomas More'un düşsel devleti Ütopya gelir. Güneş ülkesinin kurumlarını tasarlarken onu örnek aldık” demektedir. Moskova'da bir parka dikilen sütunda, Ekim Devrimi'nden önce Marxism'e katkıda bulunan on düşünürün adı vardır. Bu anıtta, Thomas More ile birlikte Campanella'nın da adının bulunmasının nedeni herhalde bu olmalıdır.¹⁸⁰

More'un Ütopya'sının ve onun takipçilerinden olan Campanella'nın kurmacaları çok farklı bir türdür. Bu kurmacalar, en iyi toplumu normatif bir model olarak değil, gerçekten başarılmış, zaten var olan bir şey gibi gösterir. Hayali Yer, soyut bir ideal olarak ve var olan topluma yönelik basit bir eleştirel özne olarak değil, vekâleten katılmak için davet edildiğimiz tam haliyle işler bir toplum olarak en iyi toplumun bir tasviridir. Bir grup gezgin tesadüfen kürenin uzak bir parçasında o ana dek bilinmeyen bir toplumda bulunurlar. Bir uzay gemisi, sakinlerinin dünyalılarınkinden kökten farklı hayatları olduğu bir gezegene iner. Bir zaman gezgini ileriye ve geriye doğru tuhaf ve hayret verici zaman yolculukları yapar. Hepsi de bize gördüklerinin ve yaptıklarının, ütopyacı yaşam üzerine düşünürken hissettikleri kuşku ve hayranlıklarının karışımının ayrıntılı bir açıklamasını verirler.¹⁸¹

Ütopya ve Güneş Ülkesi krallıkların en iyisidir ve halkları insanların en iyileridirler. Fakat bu, diğer insanlardan daha iyi bir hammadde ya da doğadan geldikleri için değildir. Bunun nedeni yasalarının, yönetmeliklerinin, yetiştirme tarzlarının ve yaşama kurallarının insanın kötülüğe temayüllerini bastırırken iyiliğe yönelik kapasitesini etkili kılacak biçimde olmalarıdır. Altında yaşadıkları sağlam sosyal, politik ve ekonomik rejim bu insanların yurttaşlık erdemlerinin

¹⁸⁰ Urgan, a.g.e., s.89.

¹⁸¹ Kumar, Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşı Ütopya, s.48-49.

nedenidir; tersi değil; kurumları onların iyi niteliklerinin sonucu değil nedenidir.¹⁸²

More Ütopyayı, bir gemici olduğunu söylediği Raphael Hythloday'ın ağzından anlatır. Bir sohbet ortamında kendisi sorar gemici cevap verir. Aynı şekilde Campanella'da Güneş Ülkesini, Ospitalario ile Kolomb'un kılavuzluğunu yapan bir Cenovalı Kaptan arasında geçen sorulu cevaplı konuşmayla anlatır. Yazılış tarzı bakımından aynı olan bu eserlerin karşılaştırılmasını bazı başlıklar altında ortaya koymaya çalışalım.

Coğrafi yapı: Hem Raphael Hythloday hem de Cenovalı Kaptan'ın denizci olması sebebiyle, gittikleri yerler yani Güneş Ülkesi ile Ütopya Adası okyanusta kurulmuş birer ada devletidir. Bu adaların şehir yapıları oldukça detaylı olarak tarif edilmiştir. Yüzölçümleri, başkentler, nüfus yapıları, şehir mimarisi, yollar vb. insanın gözünün önüne hayali olarak getirilir. Ütopya halkı adanın yerli halkı olup, adayı fetheden Kral Utopus'un medenileştirdiği insanlardır. Güneş Ülkesi'nin halkı ise Hindistan'dan kaçıp gelen ve erdemli bir yaşam sürmek isteyen insanlardan oluşur.

Yönetim: Ütopya devletin yönetimi, demokratik bir düzen üstüne kuruludur. Yöneticiler seçimle iş başına gelir. Bu yöneticilerin oluşturduğu kurultay her konuda karar alarak ülkeyi yönetirler. Güneş Ülkesinde ise devletin yönetim şekli monarşidir. Metafizikçi adı verilen ve mutlak söz sahibi olan bir yöneticiye bağlı üç yönetici; güç, sevgi, akıl ülkeyi idare eder. Bu üçüne bağlı daha küçük yöneticiler de vardır.

Yasalar: Ütopyada yasa sayısı çok azdır. Karmaşık yasalar yerine herkesin anlayacağı basit yasalar konmuştur. Avukatlık müessesesi yoktur. Ada halkı erdemli olduğundan genellikle suç işlemezler. Suç işlenirse verilecek en ağır ceza köleliktir. Kölelikte işlenecek cezalar ölümle sonuçlanır. Güneş Ülkesinde pek az sayıda yasa vardır. Kısa ve herkesin kolayca anlayabileceği bir dille bronz levhalara yazılmış olan yasalar tapınağın sütunlarında asılıdır. Her yönetici, buyruğu altındakileri yargılama hakkına sahiptir. Son karar Metafizikçi' de biter. Cezalar kırbaçtan ölüme kadar uzanır.

¹⁸² Kumar, Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşı Ütopya, s.54-55.

Tarım: Ütopya bir tarım ülkesi olduğundan, tarımla ilgili işler Ütopya'lıların temel uğraşdır. Kadın erkek her Ütopya'lı, bu topraklardaki çiftliklere gruplar halinde yerleşip, iki yıl süreyle nöbetleşe çalışmak zorundadır. Ve herkes el birliği içinde bu işleri yapar. Güneş Ülkeliler de tarıma çok önem verirler. Bu ülkede ekilmemiş bir karış toprak yoktur. Çift sürme, tohum ekme, yaban otlarını ayıklama hasat, meyve toplama bağ bozumu zamanı geldi mi bütün yurttaşlar, birkaç saat içinde, büyük bir titizlikle işlerini bitiriverirler.

Cinsellik: Ütopya'da evliliğin mutlu olmasına büyük önem verilir. Kızlar 18, erkekler de 22 yaşından önce evlenemezler. Bekâret çok önemlidir. Ütopya toplumunda kadın, cinsel açıdan bir mal sayılmaktan kurtulduğu ve erkekle eşit olduğu halde, gene de, ailenin başı erkektir. Ütopya'da, ister kadın, ister erkek olsun, aldatılan eşe boşanıp başkasıyla evlenmek hakkı tanınır. Güneş Ülkesinde ise cinsellikler Sevgi adlı yöneticinin emirleri doğrultusunda yapılır. Üreme için aranan yaş erkeklerde yirmibir, kadınlarda ondokuzdur. Çelimsiz kimseler için bu süre uzayabilir. Bekâret önemli değildir. Çiftleşmeler şu kurala göre düzenlenir: Boylu poslu güzel kadınlar iri yarı, güçlü kuvvetli erkeklerle; şişman erkekler sıksa kadınlarla; zayıf kadınlar da şişman erkeklerle birleştirilir ve böylece, aşırılıklar arasında denge kurarak soylarının bozulmamasına dikkat edilir. Çünkü bütün erdemlerin gelişmesi beden yapısındaki mutlu dengeye bağlıdır.

Aile konusunda Campanella'nın bir özelliği de, Thomas More'un özel mülkiyette bulunduğu bütün kötülükleri ailede bulmasıdır. Thomas More hırsızlık, kavga, öldürme, kıskançlık, yalan gibi bütün kötülüklerin kaynağını özel mülkiyetin varlığında bulmaktaydı. Tommaso Campanella da bütün bunların kaynağını ailenin varlığında bulmaktadır. Ona göre kötülüklerin tümü kadına ve çocuklara verilen değerden doğar. Bu değerler ortadan kalkarsa kötülükler çok azalacaktır. Bu noktada da More ile Campanella arasında bir ayrılık vardır. More, özel mülkiyetin kaldırılmasıyla kötülüklerin tümüyle ortadan kalkacağına inanıyordu. Campanella, ailenin kaldırılmasıyla kötülüklerin büsbütün ortadan kalkacağına inanmıyor, sadece azalacaklarını söylüyor. Bu düşüncenin sonucu olarak da Güneş Ülkesinde güçlü bir ceza hukuku ve ceza sistemi vardır. Güneş Ülkesinde kadınların ortaklaşa kullanılması kadın erkek eşitliğinin önündeki en büyük engeldir.

Eğitim ve Öğretim: Ütopya'lının erdemleri, çılgınlıklara yer vermeyen bir devlet düzeni içinde edindikleri eğitimden kaynaklanır. Ütopya'lının eğitim alanında en büyük yenilikleri, öğrenimlerinin belirli bir yaşta bitmeyip, ömür boyu sürmesidir. Ütopya'lılar, kusursuz bir düzen kurmakla övünüp, dış dünyaya kapanan insanlar değildirler. Tam tersine, başka ülkelerin yönetimlerine, yasalarına, bilimlerine ve sanatlarına büyük bir merak duyarlar. Bütün sanatlar ve bilimler o işin en bilgilisi tarafından öğretilir. Ütopya'da öğretmenler, her şeyden önce çocuklara yalnız bilgi vermekle kalmazlar; onlara doğru dürüst düşünmeyi öğretirler. Doğru ahlakın ancak doğru düşünceden doğabileceğini bildikleri için, tek amaçları, yalnız yöneticiler ile bilimle uğraşanların değil, tüm yurttaşların gerçek anlamda aydın kafalı olmasıdır. Güneş Ülkesinde ise erkek ve kız çocuklar, hiçbir ayırım yapılmaksızın, her türlü zanaat eğitiminden geçerler. Bir yaşla üç yaş arasında bütün çocuklar duvarlardaki resimler ve yazılar önünde dolaşarak hem alfabeyi, hem okumayı öğrenirler. Yedi yaşındaki çocuklar, duvarlardaki yazılardan matematik kavramlarını öğrendikten sonra, doğa bilimlerini okumaya başlarlar. Bu dersleri dört ayrı öğretmen verir. Her ders dört saat sürer ve bu süre içinde her grup bütün dersleri görmüş olur. Çünkü çocukların bir başka grup is beden eğitimi yaparken, bir başka bölüğü de kamu hizmetlerinde çalışır, bir başkası da yalnız okuma yoluyla bilgilerini arttırır. Bu dersleri görüp öğrenen çocuklar, daha zor konulara geçer, matematik, tıp ve başka bilimleri öğrenmeye başlarlar. Öğretmenler gözlemler sonucunda herkese uygun mesleği seçerler. Metafizikçi olacak kimse her şeyi bilmek zorundadır. Başka yerlerde var olan buluşlara, bilimlere ve bilim adamlarına saygı duyarlar.

Güneş Ülkesinde insanların duvarlarda yazılı olan şeyleri görerek öğrenmesi, eğitim açısından pek uygulanabilir bir şey değildir.

Savaş: Ütopyada savaş tiksinti uyandırıcı bir şeydir. Kan dökülmesini hiçbir gerekçeyle haklı bulmazlar. Ancak savaş kaçınılmaz olursa bütün imkânları seferber eder ve savaşlardan galip ayrılırlar. Her türlü savaş hilesine başvururlar. Hiç kimsede olmayan savaş aletleri icat etmişlerdir. Hatta başka halkları korumak için de savaş yaparlar. Güneş Ülkesinde insanlar devletin, dinin ve insanlığın düşmanlarına karşı acımadan savaşır. Her iki ayda bir, ordu denetimden geçer

ve her gün, gerek duvarların dışında gerek içinde talimler yapılır. Her savaştan galip ayrılırlar.

Din: Ütopyada herkes dinini özgürce seçebilir ve dininin propagandasını yapabilir. Ama başka bir dinden olanlara baskı yapmaya ya da küfretmeye kalkanlar, kıyasıyla cezalandırılır. Ütopya'da dinin en ilginç yanı, adanın en eski yasalarından biri olan 'kimse dininden ötürü kötülenemez' yasasının tam anlamıyla uygulanmasıdır. Ütopya'lılar, dinsel törenlerinde hayvan kurban etmezler. Belirli bir dine bağlı olanlar, kendi evlerinde, aileleri arasında, o dine özel olarak tapabilirler. Ama ortaklaşa paylaştıkları tapınaklarda, durum değişir. Ütopya'lılar, dinin bölücü yanları üstünde değil, birleştirici yanları üstünde dururlar. Ortak dualar yaparlar. Ütopya'lıların tümü, beden öldükten sonra ruhun yaşayacağına inanır. Ütopya'lılar, bir kişinin korkudan düşündüklerini gizlemek zorunda kalmasını; inanmadığı halde inanır görünmesini istemezler. Ruhların yaşayacağına inandıklarından, Ütopyalıların çoğunda ölüm korkusu yoktur. Güneş Kentlilerin en büyük yöneticisi olan Metafizikçi bir rahiptir. Yine rahiplerden oluşan bir yöneticiler grubu vardır. Bu kentte Hristiyanlığa büyük bir özentisi vardır. Herkes bağlı bulunduğu yöneticiye günah çıkarmaya gelir. Bu ülkenin insanları dua ederken, gözlerini sırasıyla dört ana yöne çevirirler. Tanrıdan beden ve ruh sağlığı, gerek kendileri, gerek bütün dünya halkları için mutluluk dilerler ve dualarını Tanrı'nın yüce varlığına şükrederek bitirirler.

Güneş Kentliler iki metafizik ilke kabul ediyorlar. Biri Varlık, yani Tanrı, bütün varlıkların ilki; öbürü Yokluk, yani hiçlik. Ölümden de korkmazlar. Çünkü ruhun ölümsüzlüğüne inanırlar. Onlara göre, bedenden ayrılan ruh yeryüzü hayatındaki iyi ya da kötü davranışlarına göre, iyi ya da kötü ruhlarla buluşur. Campanella 'tanrı' kavramı üzerinde ayrıca durmuştur. Yalnız içinde yaşadığı şartlar onu Hristiyanlık paralelinde düşündürmüştür. Güneş Ülkesi, dinsel bir birlik içinde bulunan evrensel bir papalık monarşisidir.

Giyim: Yurttaşların ekonomik açıdan eşitliği üstüne kurulduğu için, gerçek anlamda bir demokrasi olan Ütopya'da, bu eşitliğin bir simgesi olarak, herkes bir örnek giyinir. Ancak kadınlarla erkeklerin, bekârlarla evlilerin kıyafetleri arasında bazı küçük ayrımlar vardır. Yöneticiler ve din adamları da, tıpkı öteki Ütopya'lılar gibi giyinirler. Kışın da yazın da giyilebilen bu giysilerde hem güzellik, hem de

rahatlık aranır. Güneş Ülkesinde kadınlarla erkeklerin kıyafetleri hemen hemen aynıdır. Yalnız kadınların dizleri kapalı, erkeklerinki açıktır.

Yeme-İçme: Ütopya'da her evin başı, çarşıya gidip, istediği kadar eşya ve yiyecek alır. Ütopya'nın tüm gereksinimleri iki yıl karşılanacak biçimde ayarlanır. Kadınların nöbetleşe pişirdikleri lezzetli yemekleri büyük evde hep beraber yemeyi yeğlerler. Sofrada yalnız kız çocukları değil, erkek çocukları da büyüklere hizmet ederler. Yemekler başlamadan önce, dua yerine, doğruluk ve erdem üstüne yüksek sesle bir parça okunur. Ve yemeklerde müzik vardır. Güneş ülkesinde kadınlar yemek pişirmek, sofraya kurmakla da görevlidirler. Sofrada hizmet etmekse yirmi yaşından aşağı erkek ve kız çocukların işidir. Kent'in her çemberinin kendi özel mutfağı, kileri, kap kaçağı vardır. Her mutfağı, görmüş geçirmiş yaşlı bir kadınla yaşlı bir erkek yönetir. Güneş Ülkelilere göre, zararlı hiçbir ürün yoktur. Yazın sıcağına dayanmak ve serinlemek için özellikle taze meyve ile beslenir; kışınsa kuru yemiş ve sebze yerler.

Sağlık: Ütopya'da ancak sağlık durumları çalışmaya uygun olanlar çalışmak zorundadırlar. Yaşlılar ve hastalara gelince onlara büyük bir sevecenlik gösterilir, özenle bakılır. Her kentin biraz dışında dört tane hastane vardır. Bu sağlık evleri rahat ve güzeldir. Hastane sorumlularının çarşıdaki besinleri herkesten önce seçme hakkı olduğundan, orada yenilen yemekler öteki yurttaşların yediklerinden de daha lezzetlidir; hekimler çok usta, bakım da çok iyidir. Ütopya'da bulaşıcı hastalıkları ve pisliği önlemek için, besin maddeleri bu çarşıya gelmeden önce, kentin dışındaki akarsularda iyice yıkanıp temizlenir. Ütopya'da hastalara karşı tutumun en ilginç yanlarından biri, belirli durumlarda 'euthanasia'yı, yani iyileşmesi olanaksız hastaların fazla acı çekmemeleri için ölmelerini doğru bulmasıdır. Güneş Kentliler damla, romatizma, siyatik, nezle, karın ağrısı, bağırsak sancısı, nefes darlığı nedir bilmezler. Bu gibi hastalıklar doku sıvılarının salgısızlığından, şişkinlikten gelir ve Güneş Ülkeliler bu gibi rahatsızlıkları yiyeceklerine içeceklerine dikkat etmek ve bedenlerini işletmekle önlerler. Güneş Ülkelilerde en çok görülen hastalıklar, ateş ve kuru kaşınmadır. Bunu da bol ve sulu, sütü besinlerle, ferahlatıcı banyolar, köyde kırdan dinlenme ve hafif beden hareketleriyle önlerler. Güneş Ülkesi'nde, frengi ve bel soğukluğu gibi hastalıklara pek rastlanmaz. Güneş Ülkesi'nde verem pek az rastlanılan

hastalıklardandır. Sıtma nöbetlerini kan alarak, müşhil kullanarak, iç söktürücü otları kaynatıp içerek atlatırlar. Sara nöbetlerine gelince, hastayı ansızın korkutarak, ya da bazı otların suyunu içirerek önlerler.

Campanella, kendi Ütopyasında ileri sürdüğü görüşlerin çoğunu More'dan alır. More'da olduğu gibi Campanella'da da, Güneş Ülkesi'nin tüm yurttaşları, ülkenin varını yoğunu tam bir eşitlikle paylaşarak, birlik içinde yaşarlar. Yemekler ortak sofrada yenir. Güneş Kentlilerin evleri, odaları ve tüm eşyaları ortaktır.¹⁸³

More gibi, hatta More'dan çok daha fazla manastır yaşantısının etkisinde kalan Campanella, rahipler arasında özel mülkiyet olmadığını; insanların ne kadar az malı olursa, başkalarına karşı duydukları sevginin de o denli arttığını ileri sürer. Hristiyanlığa More gibi candan bağlı olduğu halde, onun da başka dinlere saygılı bir tutumu vardır. Her yemekten sonra, Tanrı'ya bir ilahi ile şükredilir. Sonra, din ve ulus ayrılığı gözetmeden, Hristiyan, Pagan, Yahudi kahramanlarına mersiyeler okunur. Güneş Ülkeliler, Ütopya'lılardan bile daha az çalışırlar. Günde ancak dört saattir zorunlu çalışma. Boş zamanlarını, tıpkı Ütopya'lılar gibi, ilginç bilgiler edinmeye, okumaya, tartışmaya, gezmeye, kısaca beden ve zihnin gelişmesine yarayan faydalı ve hoş işlere harcarlar. Eğitim ve uğraş açısından kadınla erkek arasında hiçbir ayrım gözetmeyen, her iki cinse de eşit haklar tanıyan Güneş Ülkeliler, bilime Ütopya'lılar kadar önem verirler ve öteki bilimlerin din bilimin etkisinden kurtulmasını isterler.¹⁸⁴

Güneş Ülkesinin gereğinden fazla karmaşık olan yönetimi, ne Ütopya'lılarınki kadar akla yakın, ne de Ütopya'lılarınki kadar demokratiktir. Daha önce de belirtildiği gibi en büyük yönetici ya da Baş Rahip olan kişiye, Metafizikçi adı verilir. Oysa More'da tamamıyla laik bir düzen vardır; rahipler devlet işlerine karışmazlar. Ama Güneş Ülkesinde seçim yoktur. Görevini ömrü boyunca sürdüren Metafizikçi'nin yetkisi mutlaklıktır. Hiç kimsenin ona karşı çıkmaya hakkı yoktur, öteki yöneticiler değiştirilebilir ama baş yöneticiyle üç yardımcısı, ancak kendileri karar verirlerse, görevlerini daha üstün buldukları kişilere bırakabilirler.¹⁸⁵

¹⁸³ Urgan, a.g.e., s.89.

¹⁸⁴ Urgan, a.g.e., s.90.

¹⁸⁵ Urgan, a.g.e., s.90.

Thomas More'un Ütopya'sında hiç mi hiç yeri olmayan astroloji gibi boş inançlara ayrıca meraklı olan, hatta kadınlarla erkeklerin birleşmesini ya da evcil hayvanların çiftleşmesini bile yıldızların durumuna göre ayarlamayı salık veren Campanella, iki konuda özellikle Platon'un etkisinde kalarak More'un görüşlerine tamamıyla aykırı bir tutumu benimser. Bunlardan biri Güneş Kentlilerin savaşmayı çok sevmeleri; ötekisi de, bir tek kadınla evlenme ilkesini kaldırarak kadınlarla çocukları ortaklaşa paylaşmalarıdır. Güneş Ülkesinde cinsel yaşam, aslında sevgiyle pek ilgisi olmayan, ama Sevgi adını taşıyan yöneticinin mutlak denetimi altındadır. Kişilerin duyguları hiç hesaba katılmaksızın, beden yapıları göz önünde tutularak, cins at yetiştirircesine kimin kiminle çiftleşeceği, bu yöneticinin buyruklarına göre kararlaştırılır; çünkü Güneş Ülkesi'nde çiftleşme işi tek tek insanların zevki için değil, toplumun yararı bakımından etraflıca düzenlenmiştir.¹⁸⁶

Aristoteles'e göre kadınların savaşa katılmaları onları çocuklarından ayıracağı için tabiata aykırıdır. Hâlbuki Campanella kadınların ortaklığını ve bir dereceye kadar Amazonlar gibi çarpışmasını tabiata aykırı saymamaktadır. Aileyi toplumun temeli olarak kabul eden Thomas More da bu yönde Aristoteles gibi düşünmektedir.¹⁸⁷

Campanella'nın Güneşlileri Ütopyalı'lara benzerler. Fakat arada görülen en önemli fark Campanella'nın aileyi ortadan kaldırması ve bir mutlakiyet idaresini kabul etmesidir. Güneş Ülkesi'nde paranın kullanılmaması, devletin temelinin adalete dayanması ve sosyalist bir düzenin kabul edilmiş olması Thomas More'un Ütopyasındaki düşüncelere benzer yönlerdir.¹⁸⁸

More'un Hristiyan dindarlığı birçok açıdan bütün yaşamını rahip ve vaiz olarak geçiren Campanella'yla eşleştirilmiştir. Görmüş olduğumuz gibi manastırcılığın ikisi üzerinde de güçlü bir etkisi vardır.¹⁸⁹

Güneş Ülkesinde Hz. Muhammed'in beğenilmemesinin nedeni pek açık bir şekilde anlatılmamaktadır. Ancak bunun nedeninin Hristiyanlığın Campanella üzerindeki etkisi olduğu söylenebilir. Kaldı ki Hz. İsa boşanmayı kabul etmez ve

¹⁸⁶ Urgan, a.g.e., s.91.

¹⁸⁷ Gülден Ertuğrul, **Aldous Huxley'in Ütopik Dünyası**, Atatürk Üni. Ktp., Basılmamış Tez Erzurum, 1975, s.35.

¹⁸⁸ Ertuğrul, a.g.e., s.40

¹⁸⁹ Kumar, Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşı Ütopya, s.40

tek kadınla evlenmeyi doğru sayar. İslam dininde mal mülk ortaklığı olmamakla beraber gelirin bir kısmının fakirlere ayrılması da şart koşulmuştur. Az da olsa Müslümanlık ile Campanellanın fikirleri arasındaki bazı benzerliklere rağmen Campanella'nın Hz. Muhammed'i gerçekçi bir gözle eleştirmemesi, onun ön yargılarına dayandığını göstermektedir. Hiç bir ikna edici neden gösterememesi, sadece Hz. Muhammed'in saralı olduğunu yazması da Campanella'nın Hristiyanlığın etkisi altında bazı önyargılara sahip olduğunu bir delili olabilir.¹⁹⁰

More ve Campanella'nın karşılaştırılmasından şu kanıya varmak da mümkündür. More, devletin çeşitli kademelerinde ve yüksek görevlerde çalışıp, toplumdaki her duruma yakından şahit olduğu için Ütopya'sı, daha realist ve çözümcü gözükmetedir. Aksine Campanella, ömrünün çoğunu hapiste ve manastırda geçirdiği için, toplumu algılayışı ve Güneş Ülkesi'ndeki kurgusu daha hayalci ve duygusal içeriklidir.

3.2.Ütopyaların Günümüze Yansıması

More'un Ütopya'sı ve Campanella'nın Güneş Ülkesi'nin doğuşunun birleşik Hristiyan dünyasının bozulmasıyla aynı dönem olması rastlantı olamaz. Bunlar, 'klasik' modern ütopyalar, diğerlerinin oluşturduğu kalabalıkla birlikte, on altıncı ve on yedinci yüzyıl Avrupa'sının din savaşları ve çatışmalarının toplumda yarattığı karmaşada ortaya çıkmıştır. Bu çatışmalar sonuç olarak sekülerize bir dünyaya, ütopya için yeni biçimler ve hedefler açan yeni olanakların dünyasına sürükledi. Hemen hemen aynı şekilde ve hemen hemen aynı zamanda Avrupalı araştırma ve keşif seyahatleri kelimenin gerçek anlamında bir Yeni Dünya'yı keşfediyordu ki bunun hayal gücünü tahrik etmesi kaçınılmazdı.¹⁹¹

Sosyal haklar ve gelenekler çerçevesinde, Ütopyalarda, çağdaş, sosyo-politik durumlara karşı tutum tanımlanmaktadır. İdealistik ve kurgusal açılımlar çağını aşmış ve günümüzde de değer bulmuştur.¹⁹²

¹⁹⁰ Ertuğrul, a.g.e., s.39

¹⁹¹ Kumar, Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşı Ütopya, s.45

¹⁹² W. B. Gerard & Eric Sterling, "Sir Thomas More's Utopia and the Transformation of England from Absolute Monarchy to Egalitarian Society", Contemporary Justice Review, Vol. 8, 2005, pp.75-89.

More ile başlayan ütopya geleneği beş asırdır güncelliğini korumaktadır. Bu alanda onlarca kitap yazılmıştır. Ütopyadan en çok sosyalist-komünist düşünürler etkilenmiş ve faydalanmışlardır. Fakat insanlardaki eğilim ve tabiat farklılıkları, ütopyaları kısa ömürlü kılmıştır. Yazılanlar arasında muhteva bakımından benzerlikler çok fazladır. Bu da ütopyayı durağanlaştırmıştır. Bu noktada ters ütopyalar devreye girmiş ve hep mutluluk özlemi içinde olan ütopyaların korkuları olmuşlardır. Belki de ütopyalar eğlendirici olduğu kadar korkutucu da olmuşlardır.

Pek tabii olarak beş asır içindeki ütopyacı (distopyalar dahil) kurgular, zamanın şartlarına ve ihtiyaçlarına göre, materyallerini ve teknolojilerini geliştirmişlerdir. Yine toplumsal yapıları ve mutluluk özemleri de farklılaşmıştır.

More ve Campanella'nın ütopyaları mutlulukçu bir anlayışa sahiptiler. Bunun aksine, toplumdaki kanlı savaşları ve düzen bozukluklarını hayali ülkelerde düzeltmeyeceğini düşünen filozoflar da vardı. Bu sebeple karşı ütopyaları oluşturdular. Ancak bu karşı oluş insanı öylesine alçalttı ve korkuttu ki, insanlar geleceği tasarlamayı bırakıp şimdiyi yaşamaya hatta geçmişle avunmaya zorlandılar. Bu durum çok önemli bir soruyu- kaygıyla karışık olarak- akla getiriyor: Mutlu olabilir miyim?

Ütopya tasarlama sürecini çoğu insanın umursamadığı da gözlemlenebilir. Hayatı var olan şekliyle kabullenip imkânsız görünenle uğraşmak istemezler. İşte ütopya filozofu bu noktada devreye girip, olması gerekenle ilgili şeyler söylemeye başlar. Bu düşünme tarzı, toplum hayatının en önemli unsuru diyebileceğimiz daha iyi yaşama idealini oluşturur. Zaman gösterir ki olmaz denilenler geride kalmıştır.

SONUÇ

Rönesans ve Reform hareketlerinin başladığı çağda yazılmış olan ‘Ütopya’ ve ‘Güneş Ülkesi’, dönemlerinin sistem ve siyaset eleştirisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem More hem de Campanella yaşadıkları toplumun aksayan yönlerini yakından izlemişlerdir. Hatta bu aksaklıkları dile getirmek onların hayatlarına mal olmuştur. Etkilendikleri bu kötü şartlar karşısında filozofça bir tavır koyarak, bozuk bir toplumun varlığına karşı ‘ideal toplum’ modeli geliştirmişlerdir.

Thomas More’un yaşadığı dönemde İngiltere, Lord’ların zenginlik ve ihtişam içerisinde, bunun aksine, halkın fakirlik ve sefalet içinde yaşadığı bir durumdaydı. Güçlü zenginler güçsüz fakirlerin bütün mal ve emeklerini sonuna kadar sömürüyorlardı. Buna karşın halk, hukuk dışı yollara sapıp, hırsızlık, yankesicilik vb. yapıyordu. Ya açlıktan ya da suç işledikleri için öleceklerdi. Böylesine kötü bir ortamda, adalet mekanizmasının başı olan ve Kralın baş danışmanlığına kadar yükselen More için bu durum, bir adalet ve vicdan meselesiydi. Bu kadar yüksek görevlerde olmak bile bu durumu değiştirmiyordu. Bu çaresizlik karşısında, devlet adamlığını ve felsefesini kullanarak ‘ideal bir toplum’ fikrini yazıya döktü. Bunu da hicivci bir üslupla ‘Ütopya (olmayan yer)’ adı altında kaleme aldı. Ütopyayı kendi şartlarının en mükemmeli olarak düşündü. Adanın yapısı, yöneticilerin nitelikleri, hukuk, adalet ve ceza sistemi, toplumu şekillendiren eğitim sistemi, ekonomik yapı, sağlık kurumu, askeri yapı, yeme, içme, giyinme, barınma kullanımı, dini hayat gibi temel ihtiyaçları ve aile yapısı gibi temel konuları en ince ayrıntılarına kadar anlattı. Bunları anlatırken ‘insan’ konusuna çok dikkat etti. Toplum yapısını bozmamak kaydıyla insanlara sınırsız özgürlük ve demokratik haklar verdi.

More’un anlattıkları, yaşadığı olumsuz şartların tam tersiydi. Halkının mutlu olması onun temel düşüncesi idi. Ütopyada herkes mutluydu. Bu mutluluk- bu şartlar altında- kesintisiz devam edecekti. Ona göre toplumu bozan mal-mülk edinme hırsı, sınıf ayrımı, bencillik ve cahillik Ütopyada olmayacaktı. Mal-mülk ortaklığı, eşitlik, diğergamlık ve bilgi mükemmelliği sağlayacaktı.

Benzer şeyler Tommaso Campanella'nın İtalya'sında da vardı. Yaşadığı Güney İtalya, İspanyolların sömürgesi haline gelmişti. Halk din adamlarının elinde iyice yoksullaşmış, engizisyon vahşeti bütün bölgeyi sarmıştı. Özgürlük, mutluluk ve refah adına hiçbir şey yoktu. Siyasi çekişmeler, idarecilerin kişisel hırsları, hür düşünceler ve bilimin yasaklanması toplumu gitgide daha kötü bir yaşantıya sürüklüyordu. Bütün bu şartlar Campanella'yı rahatsız ediyor ve onu çözüm aramaya zorluyordu. Hatta bir ayaklanma çıkarıp yönetimi değiştirmek için çalışmalar bile yaptı. Fakat başarısızlığa uğradı ve çok uzun bir süre hapis hayatı yaşadı. Özgürlükten yoksun olmak da onun fikirlerini değiştirmede.

Biraz da More'u örnek alarak, mutlu bir kent oluşturma arzusunu yazıya geçirdi. Bir ada ülkesinde, zorbalıktan kaçıp ortak bir yaşam süren insanlar tasarladı. Çok zeki ve erdemli olan bu insanlar, ülkeyi çok güzel inşa ettiler. Bu ülkede yöneticilerinin nitelikleri, basit ama adaletli hukuk sistemi, eğitim öğretim sistemi, üretim ve tüketim yapısı, aile yapısı, dini yaşantı, en ideal şekliyle oluşturuldu. Güneş Ülkesinin insanları çok mutluydular. Orada mutsuzluğu getirecek şeyler var olmayacaktı.

Ütopya ve Güneş Ülkesi, alternatif bir dünyanın var olabileceğini insanlara göstermek için yazılmıştır. Yaşadıkları sistemle ters düşen, biraz da çağlarını aşan modelleri yansıttılar. O günün şartlarında insanları çok etkilemeseler de, daha sonraki çağlarda, hayali gerçeğe dönüştürmek isteyen insanlara kaynaklık ettiler. Bu eserler özellikle 'komünizm'i felsefi bir sistem olarak benimseyen filozof ve devlet adamlarının temel eserleri arasında yer aldılar.

Ancak o gün için hayal olan şeylerin pek çoğu, günümüz dünyasının büyük bir bölümünde gerçekleşmiştir. İnsan özgürlüğü ve eşitlik, refah seviyesindeki artış, ulaşım ve teknolojiye ilerlemeler ve din özgürlüğü örnek olarak gösterilebilir. O dönemlerde insan hayatına verilmek istenen önem, bugün fazlasıyla vardır. Ancak yaşadığımız şartlar herkes için her zaman aynı mutluluğu vermez. Ütopyalar, mutluluğun arandığı dünyalar ve geleceğe açılan pencerelerdir. Bu pencereler açılmaya devam ettikçe, insanlığa yeni bir soluk ve aydınlık günler getirecektir.

KAYNAKÇA

Akdemir, Abamüslüm. Toplum Felsefesi Açısından Ütopyalar, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1988.

Aydın, Ayhan. Düşünce Tarihi ve İnsan Doğası, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.

Bassler, William G.. "Thomas More", Vital Speeches of the Day, 1998, Vol. 64, Issue 10, pp.317-320.

Batuhan, Hüseyin. "Sosyal Öğretilerde Mythos ve Ütopya", Felsefe Arkivi, 1962, 13.Sayı, ss.87-102.

Bolay, Süleyman Hayri. Felsefeye Giriş, Ankara, 2004.

Cevizci, Ahmet. Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002.

Campanella, Tommaso. Güneş Ülkesi, çev. Vedat Günyol, Haydar Kazgan, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1996.

Çotuksöken, Betül. "Felsefe Söyleşileri I-II", Maltepe Üniversitesi, İstanbul Marmara Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003, ss.82-85.

Elmalı, Osman. "Farabi'de Toplum Felsefesi", Felsefe Dünyası Dergisi, 42.sayı, 2005/2, ss.113-125.

Ertuğrul, Gülten. Aldous Huxley'in Ütopik Dünyası, Atatürk Üni. Ktp., Basılmamış tez, Erzurum, 1975.

Göze, Ayferi. Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, Beta Yayınları, İstanbul, 2000.

Hañçerlioğlu, Orhan. Mutluluk Düşüncesi, Varlık Yayınları, Ocak, 1965.

Havemann, Robert. Yarın-Yol Ayrımındaki Sanayi Toplumu Eleştiri ve Gerçek Ütopya, çev. Filiz Özçelik, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005.

John M. Headly. Tommaso Campanella and The Transformation of The World, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1997.

Kumar, Krishan. Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşı Ütopya, çev. Ali Galip, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2006.

-----Ütopyacılık. çev. Ali Somel, İmge Yayınları, Ankara, 2005.

Kutvan, Ali Bülent. Ütopya, Index Yayınları, İstanbul, 2004.

Mannheim, Karl. İdeoloji ve Ütopya, çev.Mehmet Okyayuz, Epos Yayınları, Ankara, 2002.

Mattelart, Armand. Gezegensel Ütopya Tarihi (Kehanetsel Kentten Küresel Topluma), çev. Şule Çiltaş, İstanbul, 2005.

More, Thomas. Ütopya (Mina Urgan'ın İncelemesiyle), çev. Mina Urgan, Vedat Günyol, Sebahattin Eyüboğlu, İş Bankası Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2000.

Mosca, Gaetano. Siyasi Doktrinler Tarihi, çev; Samih Tiryakioğlu, İstanbul, 1969.

Olsson, Karen. "Utopia As A Way Of Life", U.S. News & World Report, 2000, Vol. 129, Issue 16.

Özden, H. Ömer. "Platon ve Campanella'nın Siyaset Felsefelerinin Kısa Bir Kritiği", Dinbilimleri Dergisi 3.sayı, 2001, ss.1-45.

Raynaud Philippe, Rials Stephane. Siyaset Felsefesi Sözlüğü, çev. İsmail Yerguz, Necmettin Kamil Sevil, Emel Ergun, Hüsnü Dilli, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Renna, Thomas. "Campanella's City Of The Sun And Late Renaissance Italy", Utopian Studies, 1999, Vol. 10, Issue 1, pp.14-25.

Sarcey Michele Riot, Bouchet Thomas, Picon Antoine. Ütopyalar Sözlüğü, çev. Turhan Ilgaz, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Sorokin, Pıtırım A.. Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri, çev. Mete Tunçay, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1972.

Şenel, Alaeddin. Siyasal Düşünceler Tarihi, Bilim ve Sanat Yayıncılık, Ankara, 1998.

Thilly, Frank. Felsefenin Öyküsü, 2.cilt- Çağdaş Felsefe, çev. İbrahim Şener, İzdüşüm Yayınları, İstanbul, 2000.

Urgan, Mina. Edebiyatta Ütopya Kavramı ve Thomas More, Adam Yayınları, 1984.

W. B. Gerard & Eric Sterling. "Sir Thomas More's Utopia and the Transformation of England from Absolute Monarchy to Egalitarian Society", Contemporary Justice Rewiev, Vol. 8, 2005, pp.75-89.

ÖZGEÇMİŞ

15.07.1982 tarihinde Erzurum’da dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Erzurum’da tamamladı. 1997 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde yüksek öğrenimine başladı ve buradan 2002 yılında mezun oldu. Mart 2004’de öğretmenliğe başladı. Halen öğretmen olarak görevine devam etmektedir.